

DOBROVOLJNI IZVJEŠTAJ

Bosne i Hercegovine
o provođenju Agende 2030. i
ciljeva održivog razvoja

April 2019. godine

SADRŽAJ

LISTA SLIKA, TABELA I GRAFIKONA _____	4	Cilj 4: Osigurati inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja _____	44
PREDGOVOR _____	5	Cilj 5: Postići ravnopravnost spolova i osnaživati sve žene i djevojčice _____	48
GLAVNE PORUKE _____	6	Prosperitet _____	50
UVOD _____	7	CILJ 7: Obezbijediti pristup materijalno pristupačnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve _____	52
PROCES PREGLEDA _____	8	CILJ 8: Promovirati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve _____	54
Odgovornost za ciljeve održivog razvoja _____	10	CILJ 9: Izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost _____	56
Inicijativa „Zamisli2030” u Bosni i Hercegovini _____	12	CILJ 10: Smanjiti nejednakost unutar i između zemalja _____	58
Konferencija na visokom nivou o početku provođenja Agende 2030 u BiH, održana 2017. godine _____	14	CILJ 11: Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, izdržljivijim i održivim _____	60
Pregled politika uz pomoć alata za brzu integriranu procjenu _____	16	Planeta _____	62
Matrica podataka i analiza podataka i kompleksnosti _____	18	CILJ 6: Osigurati sanitarne uslove i pristup pitkoj vodi za sve _____	64
Multisektorske konsultacije o ciljevima održivog razvoja održane u maju 2018. _____	19	CILJ 12: Osigurati modele održive potrošnje i proizvodnje _____	66
Konferencija „Poslovna zajednica i ciljevi održivog razvoja”, juni 2018. _____	22	CILJ 13: Preduzeti hitnu akciju u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica _____	68
Izrada Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH i prvog Dobrovoljnog izvještaja BiH, konsultacije i proces validacije ključnih dokumenata o ciljevima održivog razvoja _____	26	CILJ 14: Zaštititi i održivo koristiti okeane, mora i morske resurse _____	70
INTEGRACIJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U OKVIRE ŠIROM ZEMLJE _____	27	CILJ 15: Održivo upravljati šumama, suzbijati dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i spriječiti daljnji gubitak biološke raznolikosti _____	72
KONCEPT „NIKO NE SMIJE BITI ZAPOSTAVLJEN” _____	31	Mir _____	76
INSTITUCIONALNI MEHANIZMI _____	32	CILJ 16: Promovirati miroljubiva, inkluzivna i pravedna društva _____	78
CILJEVI I PODCILJEVI _____	34	Partnerstvo _____	84
Ljudi _____	36	CILJ 17: Učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj _____	86
Cilj 1: Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima _____	38	NAREDNI KORACI _____	90
Cilj 2: Okončati glad, postići sigurnost u opskrbi hranom, unaprijediti kvalitet ishrane i promovisati održivu poljoprivredu _____	40		
Cilj 3: Promovisati zdrav život i dobrobit svih ljudi, svih životnih dobi _____	42		

LISTA SLIKA

Slika 1: Proces pregleda ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini	8
Slika 2: Ključna zapažanja analize politika	17
Slika 3: Indeks ciljeva održivog razvoja za BiH	34
Slika 4: Pet poglavlja održivog razvoja	35
Slika 5: Brčko Distrikt BiH, poplave 2014 – Izlivanje rijeke Save koja je granica s Hrvatskom i Brke koja protiče kroz Brčko	61

Grafikon 5: Udio pojedinih energenata u ukupnoj potrošnji energije u BiH	53
---	----

Grafikon 6: Električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora	53
--	----

Grafikon 7: Stopa zaposlenosti mladih u BiH (%)	55
--	----

Grafikon 8: Korisnici računara po starosnim grupama (2016)	57
---	----

Grafikon 9: Indeks eksploatacije slatke vode 2000–2015.	65
--	----

Grafikon 10: Procent stanovništva koji sigurno koristi usluge pitke vode	65
---	----

Grafikon 11: Stanovništvo priključeno na pročišćavanje urbanih otpadnih voda 2000–2016.	65
--	----

Grafikon 12: Nastali opasni otpad po glavi stanovnika i procent tretiranog opasnog otpada prema vrsti tretmana	67
---	----

Grafikon 13: Domaća potrošnja materijala	67
---	----

Grafikon 14: Emisija stakleničkih plinova iz otpada, Bosna i Hercegovina, Gg CO ₂ equivalent, 2014–2017.	69
--	----

Grafikon 15: Indeks obalne eutrofikacije i plutajuće gustine plastike (EEA CSI 022 kvalitet vode za kupanje)	71
---	----

Grafikon 16: Područje šuma kao procent ukupne površine zemljišta	73
---	----

Grafikon 17: IUCN kategorije zaštićenih područja 2006–2016, km ²	73
--	----

Grafikon 18: Punoljetni učinioci krivičnih djela – prijavljeni, optuženi i osuđeni prema grupama krivičnih djela, 2016. godina	79
---	----

Grafikon 19: Maloljetni učinioci krivičnih djela u BiH – prijavljeni, optuženi i osuđeni, 2016. god.	79
---	----

Grafikon 20: Stopa smrtnosti usljed ubistava na 100.000 stanovnika	81
---	----

Grafikon 21: Stopa motoriziranosti	82
---	----

Grafikon 22: Broj poginulih u saobraćajnim nesrećama	82
---	----

Grafikon 23: Izvoz i uvoz BiH za period 2009–2018. (mld. KM)	88
---	----

LISTA TABELA

Tabela 1: Obuhvat djece predškolskim obrazovanjem i obrazovanjem od 2010. godine i postotak ukupne populacije djece predškolske dobi (procjenjuje se da ukupna populacija djece predškolske dobi u ovom trenutku iznosi oko 55.000)	45
--	----

Tabela 2: Maloljetni učinioci krivičnih djela u BiH – prijavljeni, optuženi i osuđeni, 2016. god.	79
--	----

Tabela 3: Fiskalni okvir opće vlade u BiH za period 2016–2020. godine	87
--	----

LISTA GRAFIKONA

Grafikon 1: Indikatori materijalne deprivacije domaćinstava i problemi s kojim se domaćinstva suočavaju sa stambenim jedinicama	87
--	----

Grafikon 2: Stope nepismenosti po starosnim grupama prema spolu	46
--	----

Grafikon 3: Stopa aktivnosti prema spolu i starosnim grupama	49
---	----

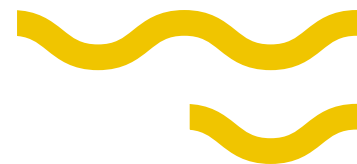
Grafikon 4: Realna stopa rasta BDP-a u BiH (%), period 2015–2017.	51
--	----

PREDGOVOR

Nakon ostvarenja relativno skromnih rezultata u provođenju milenijskih razvojnih ciljeva, Bosna i Hercegovina (BiH) je počela pripreme za provođenje Programa održivog razvoja do 2030. godine (Agenda 2030) na daleko sveobuhvatniji način. U proteklih 30 mjeseci uložena su ogromna nastojanja da se u taj proces uključe vlasti na svim nivoima i drugi akteri u što većem broju. Aktivnosti koje su opisane u ovom dokumentu su sprovedene uz vrlo plodonosnu saradnju s timom Ujedinjenih nacija (UN) u BiH.

Bosna i Hercegovina je prepoznala potencijal provođenja ciljeva održivog razvoja (COR) i Agende 2030 kao mogućnost značajnog unapređenja socijalnih, ekonomskih i okolišnih aspekata života u zemlji i jačanja regionalne saradnje. Na početku procesa je formirana Radna grupa za izradu Okvira ciljeva održivog razvoja i Dobrovoljnog izvještaja BiH koji će biti dostavljen Političkom forumu na visokom nivou u toku 2019. godine. Članovi Grupe su predstavnici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Direkcije za ekonomsko planiranje i vlada Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko Distrikta (BD). Pored Radne grupe za ciljeve održivog razvoja, Radna grupa za privatni sektor, kao i nekoliko drugih aktera iz sektora civilnog društva i akademske zajednice su također vrlo aktivni.

Bosna i Hercegovina gleda na izradu svog prvog Dobrovoljnog izvještaja kao na poticaj cjelokupnom procesu provođenja Agende 2030. Neizmjereno je dragocjena mogućnost upoznavanja iz cijelog svijeta s najboljim praksama, izvučenim poukama i iskustvom stečenim po mnogim pitanjima bitnim za život ljudi.

GLAVNE PORUKE

Bosna i Hercegovina je potpuno predana Agendi 2030, koja predstavlja najobuhvatniji, globalni i održiv sporazum za transformacijski razvoj svih država članica UN-a s ciljevima održivog razvoja u središtu tog sporazuma koji pomažu zemljama da se obavežu, usklade i izmjere svoj doprinos tako ambicioznom i krucijalnom nastojanju.

Bosna i Hercegovina je 2016. godine krenula na svoje participativno i istraživačko putovanje u 2030. godinu i spremna je predstaviti svoj proces i rezultate postignute do sada Političkom forumu na visokom nivou u Njujorku u julu 2019. godine. Za Bosnu i Hercegovinu se Agenda 2030 jednako odnosi na mir kao i na razvoj. S obzirom na strukturu upravljanja u zemlji, ona se možda i više odnosi na sam proces povezivanja i saradnje koji je Agenda 2030 pomogla „otključati” nego na sami krajnji rezultat.

Bosna i Hercegovina želi postati članica Evropske unije (EU). Proces pristupanja EU i provođenje Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja doživljavaju se kao komplementarni procesi koji se uzajamno jačaju. Oba procesa potiču institucije i građane da teže ka boljem društvu u kojem niko neće biti zanemaren, a u središtu bolje zajedničke budućnosti su ljudi, prosperitet, planeta, mir i partnerstvo.

U središtu nastojanja Bosne i Hercegovine da provede Agendu 2030 je izrada i usvajanje Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH. Na izradi Okvira se radi u sklopu opsežnog i

kontinuiranog procesa konsultacija s institucijama, organizacijama civilnog društva, akademskom zajednicom i građanima kako bi doprinijeli svim procesima strateškog planiranja koje u 2019. godini preduzimaju institucije BiH, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta. Dobrovoljni izvještaj pruža informacije o procesu preduzetom u zemlji u koji je do sada bilo uključeno na hiljade ljudi.

Agenda 2030 donosi promjene na više načina i period koji Agenda pokriva, njen univerzalni karakter koji nudi jedinstvenu mogućnost da se cjelovito sagleda razvoj i njena povezanost koja omogućava vladama da skupa rade, da uče jedni od drugih i izgrade snažna i otvorena partnerstva su za Bosnu i Hercegovinu neprocjenjivi.

Kroz inicijativu „Zamisli2030” građanima je širom zemlje pružena mogućnost da zajednički kreiraju budućnost. Njihove perspektive su pomogle da se oblikuje vizija Bosne i Hercegovine u 2030. godini i da se razviju pravci kretanja zemlje. Kroz posvećenu analizu podataka stekli smo bolje razumijevanje startne pozicije zemlje te čemu trebamo težiti kako bismo unaprijedili kvalitetu života za sve, stvorili prosperitet za sve, uključujući i buduće generacije, na načine koji neće biti štetni za prirodu i okoliš.

Učimo kroz rad. Agenda 2030 poziva na introspekciju, razgovor i dijalog, prilagođavanje, inovacije, nove prakse i, iznad svega, na kolektivno djelovanje i nastojanja svake osobe

i svakog oblika organiziranja ljudi, od porodice i zajednice do privatnog sektora, vlada i globalnih mreža.

Predviđamo promjene i kroz kolektivno promišljanje iznalazimo rješenja za najurgentnija pitanja s kojima se suočava svijet, kao i svaka zemlja posebno. Mi transformiramo sebe, naše sisteme, naše perspektive, naše mogućnosti. Vrijeme je uzbudljivo i ovo je životna prilika da promijenimo kurs razvoja kako bi postao održiv i koristan za sve.

Velika nam je čast biti dijelom ove sjajne transformativne agende i članom globalne porodice koju obavezuju buduće generacije da uradi nešto već danas i da odabere pravac kojim se rjeđe ide i da krene putem otkrića. Mi nemamo sve odgovore. Ali nastojimo doći do njih u vrijeme i u mjeri koji su zaista važni.

UVOD

Bosna i Hercegovina, suverena i međunarodno priznata država, spada u kategoriju država u razvoju, poput većine zemalja regije Jugoistočne Evrope. Nalazi se na zapadnom dijelu Balkanskog poluostrva i graniči s Republikom Srbijom na sjeveroistoku, Republikom Crnom Gorom na jugoistoku te Republikom Hrvatskom na sjeveru, zapadu i jugu. Specifičnog je državnog uređenja, administrativno je podijeljena na dva entiteta Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, te Brčko Distrikt. Federacija Bosne i Hercegovine je administrativno podijeljena na 10 kantona. Kantoni su podijeljeni na općine. Na području Federacije Bosne i Hercegovine je 79 općina i gradova. Republika Srpska je administrativno podijeljena na 62 općine. Grad Brčko je zasebna administrativna jedinica – Distrikt pod suverenitetom Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina s nešto više od 3,5 miliona stanovnika je država sa izraženom kulturnom raznolikošću tri konstitutivna naroda Bošnjaka, Srba i Hrvata u kojoj su ljudska prava zagwarantirana i svim ostalim narodima i građanima u državi.

Aspiracije BiH za članstvo u EU datiraju od Samita u Solunu održanog 2003. godine na kojem je Evropsko vijeće izjavilo da je budućnost zapadnog Balkana u EU. Bosna i Hercegovina je na putu pristupanja EU, sa statusom potencijalne države kandidatkinje. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) potpisan je 2008. godine i stupio je na snagu u junu 2015. godine. Godine 2016. Bosna i Hercegovina je podnijela zvaničan zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji, a 2018. godine je Evropskoj uniji dostavila odgovore na Upitnik, kako bi se ocijenila spremnost države da otvori pregovore o pristupanju EU.

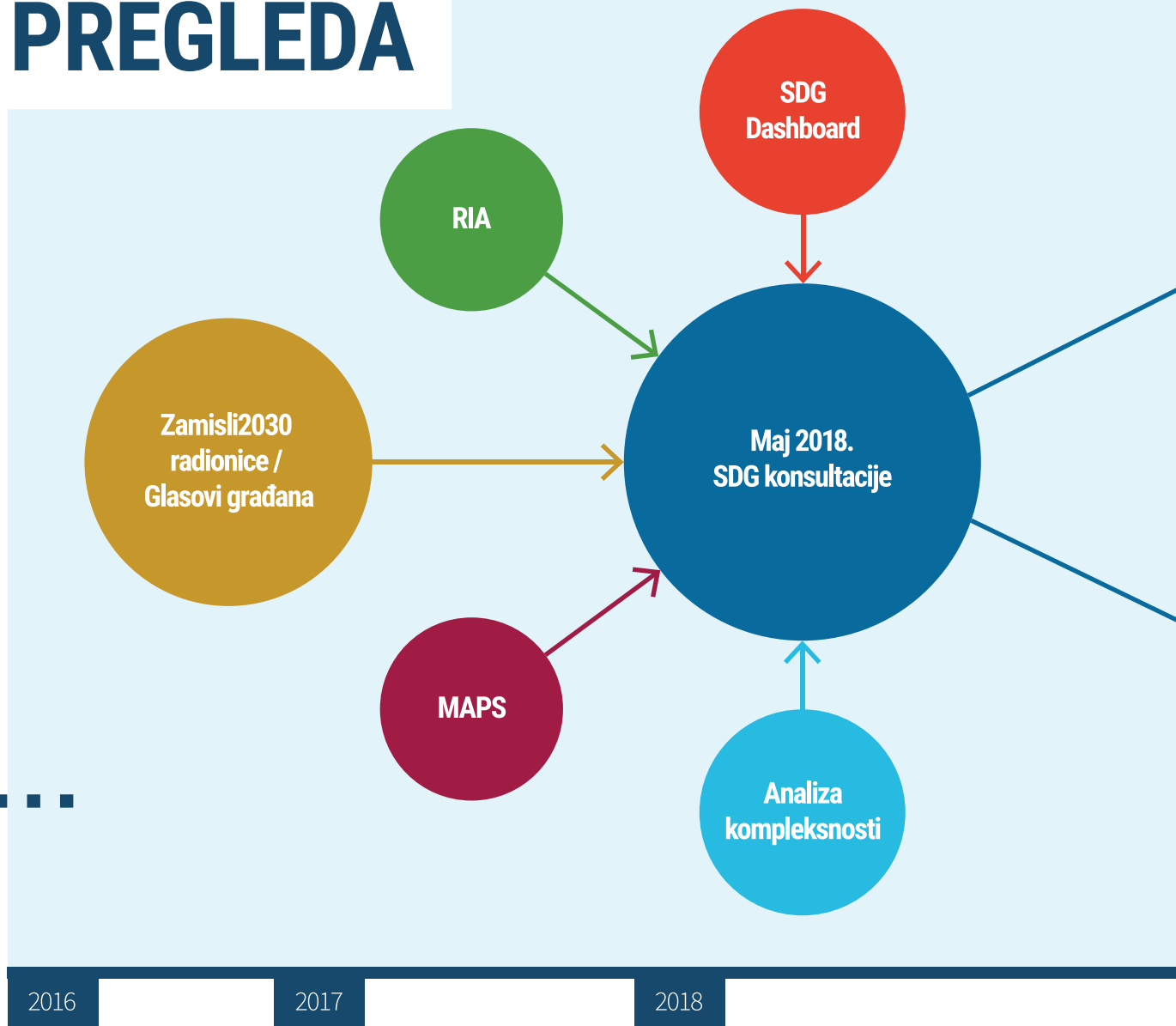
U nekoliko proteklih godina zemlja je postigla značajan napredak prelazeći od krhke, poslijeratne ekonomije do zemlje višeg srednjeg prihoda. Sredinom 2015. godine su svi nivoi vlasti usaglasili Reformsku agendu za period 2015–2018, što je dovelo do postizanja pozitivnog napretka u pokretanju značajnih reformi i odmrzavanja procesa integracije zemlje u Evropsku uniju (EU). U toku su pregovori političkih lidera o reformskoj agendi 2.0.

Na zahtjev regionalnih vlada i uz podršku Evropske komisije (EK), još 2011. godine se Vijeće za regionalnu saradnju (RCC), skupa s državnim upravama zemalja zapadnog Balkana, regionalnim tijelima i relevantnim inicijativama, uključilo u zajednički proces pripreme regionalne strategije konkurentnosti i rasta JIE 2020, koja je inspirirana strategijom Evropske unije „Strategija Evropa 2020”. Logika izrade strategije bila je utemeljena

na velikoj potrebi regije da poveća prosperitet i otvaranje novih radnih mjesta, pritom naglašavajući evropsku perspektivu regije.

S obzirom na snažnu predanost zemlje budućnosti u EU, od ogromnog značaja za zemlju je objedinjavanje evropske perspektive, Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja, s obzirom da su komplementarni i da jedni druge podupiru.

PROCES PREGLEDA

Opsežne konsultacije u vezi s Agendom 2030 i ciljevima održivog razvoja, koje su bile fokusirane na građane, pokrenute su u Bosni i Hercegovini 2016. godine u okviru krovne inicijative „Zamisli2030” koju je koncipirao UN u Bosni i Hercegovini, a u kojoj je do sada učestvovalo preko 3.000 ljudi i koja je i dalje glavni instrument zagovaranja i angažmana u zemlji. Agenda 2030/ ciljevi održivog razvoja su zvanično predstavljani u aprilu 2017. godine kada je održana konferencija na visokom nivou na temu Agende 2030

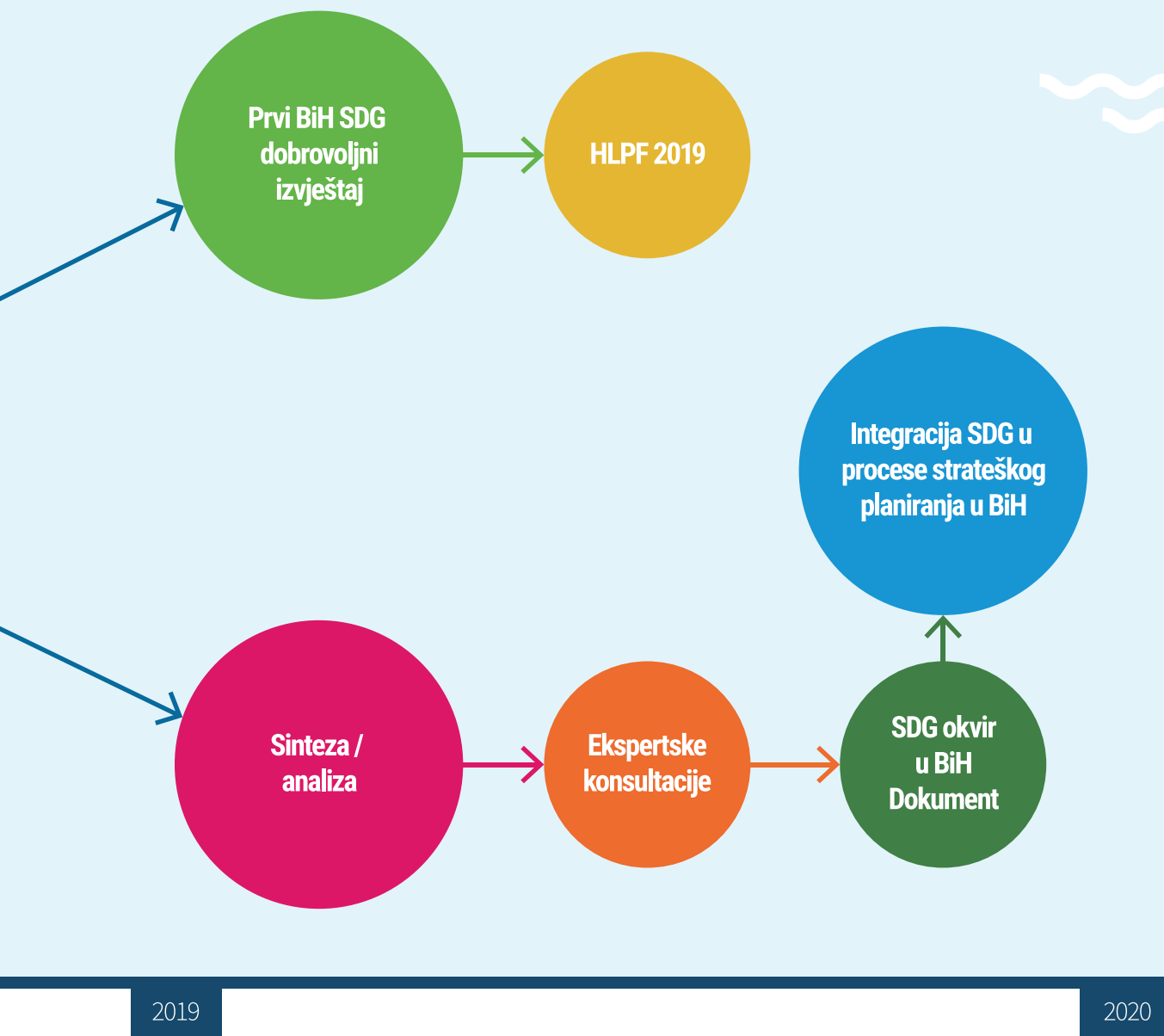
pod pokroviteljstvom Predsjedništva Bosne i Hercegovine, nakon čega su imenovane institucije koje će predvoditi realizaciju Agende 2030 na nivou BiH, RS-a, FBiH i Brčko Distrikta. Zatim je po osnovu imenovanja formirana međuvladina Radna grupa za podršku pripremi implementacije ciljeva održivog razvoja, te su izrađeni opis poslova i zadataka Grupe i Mapa puta za ciljeve održivog razvoja.

Sveobuhvatnu podršku procesu ostvarivanja ciljeva održivog razvoja

u zemlji pružaju, prije svega, UN u Bosni i Hercegovini i širi sistem UN-a kroz MAPS (Mainstreaming, Acceleration, Policy Support – integracija ciljeva održivog razvoja, ubrzanje i politička podrška).¹

¹ Uz velikodušnu podršku Ambasade Švedske u BiH/Side, kao i Švicarske agencije za razvoj i saradnju, Ambasade Njemačke, Delegacije EU u Bosni i Hercegovini, itd.

Slika 1: Proces pregleda ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Najveći dio 2018. godine bio je posvećen opsežnim konsultacijama sa zainteresiranim stranama (konsultacije s preko 250 osoba održane su u maju 2018. godine i konferencija za privatni sektor u junu 2018. s preko 400 učesnika), kao i analitičkim i tehničkim aktivnostima (analiza politika, matrica podataka, analiza kompleksnosti, itd.) za potrebe izrade dva ključna dokumenta Bosne i Hercegovine: prvog Dobrovoljnog izvještaja i Okvira ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini koji

predstavlja ključni dokument u kojem će biti definirana vizija zemlje u 2030. godini, kao i pravci razvoja i akceleratori razvoja koji će biti iskorišteni u svim ključnim procesima strateškog planiranja u zemlji na nivou BiH, RS, FBiH i Brčko Distrikta.

U toku 2019. godine predviđena je finalizacija Dobrovoljnog izvještaja BiH i njegovo predstavljanje Političkom forumu na visokom nivou u julu 2019. godine, kao i finalizacija Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH koji će biti predmet

daljnjih konsultacija, nakon što tekst Okvira bude izrađen, s ekspertima/kreatorima politika i, što je još važnije, s organizacijama civilnog društva, privatnim sektorom, akademskom zajednicom i građanima. Predviđeno je da dokument Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH bude finaliziran u 2019. godini kako bi se omogućila njegova integracija u procese strateškog planiranja koje su razni nivoi vlasti pokrenuli u 2019. godini.

Odgovornost za ciljeve održivog razvoja

Institucionalno vlasništvo

Još uvijek se radi na razvoju institucionalnog vlasništva u složenoj unutrašnjoj organizaciji uprave u Bosni i Hercegovini. S obzirom da u zemlji postoji preko 160 ministarstava i na stotine specijaliziranih institucija na raznim nivoima uprave te 145 jedinica lokalne samouprave, do sada je urađen znatan posao, s tim da je još uvijek potrebno puno rada na zagovaranju, angažmanu i integraciji Agende 2030 u redovne institucionalne procese. Status postojećeg institucionalnog vlasništva opisan je u dijelovima Dobrovoljnog izvještaja pod nazivom **Integracija ciljeva održivog razvoja u okvire širom zemlje i Institucionalni mehanizmi**.

Lokalizacija ciljeva održivog razvoja

Nekoliko jedinica lokalne samouprave, kao što su Tuzla, Živinice i Sarajevo, počelo je razmatrati lokalizaciju Agende 2030 u svom svakodnevnom radu i strateško planiranje na lokalnom nivou. Među njima je u procesu lokalizacije najnaprednija Gradska uprava Grada Bijeljina. Do danas je Gradska uprava Bijeljine održala obuku u cilju podizanja svijesti s partnerskim grupama na nivou grada Bijeljina (privatni i javni sektor, civilno društvo i akademska zajednica) kroz 18 sesija sa 190 predstavnika, uključujući i predstavnike bankarskog sektora, privatnih kompanija, nevladinih organizacija, preduzetnike, predstavnike općinskih/gradskih uprava, Saveza gradova i opština Republike Srpske, centara za socijalni rad, policije, javnih institucija iz 26 gradova/općina u BiH. U 2018. godini je počeo sistematski pristup

lokalizaciji Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja s uključivanjem ciljeva održivog razvoja u revidiranu Strategiju razvoja Grada Bijeljina za period 2019–2023. Grad Bijeljina je prvi grad/opština u BiH koji je prilagodio i integrirao relevantne podciljeve i indikatore za praćenje njihovog ostvarenja u svoju Strategiju razvoja. U partnerstvu s lokalnom nevladinom organizacijom (NVO) „Centar za promociju održivog razvoja”, Grad Bijeljina je podigao svijest o ciljevima održivog razvoja u privatnom i bankarskom sektoru, kao i u medijima i javnom sektoru, s naglaskom na partnerstvo i uzajamnu podršku u budućim aktivnostima, što je jedina uspješna formula za humaniji i održiviji način života.

Odgovornost privatnog sektora

Od marta 2018. godine djeluje Radna grupa za ciljeve održivog razvoja i privatni sektor, koja je formirana u svrhu podizanja interesovanja aktera u privatnom sektoru za uključivanje u provođenje ciljeva održivog razvoja, kao i radi pojednostavljenja i isticanja značaja održivog razvoja za privatni sektor u Bosni i Hercegovini.

Radna grupa je formirana da bi se mobilizirali i angažirali akteri privatnog sektora, kao i druge zainteresirane strane, uključujući i institucije vlasti koje vode računa o privatnom sektoru, u provođenje ciljeva održivog razvoja. Radna grupa radi na identificiranju posebnih potreba i mogućnosti angažiranja privatnog sektora u ostvarivanje ciljeva održivog razvoja u kontekstu BiH, promoviranju dobrih poslovnih praksi iz zemlje i inostranstva i usmjeravanju interesa privatnog sektora ka ostvarivanju

ciljeva održivog razvoja. Kao takva, Radna grupa je tijesno povezana sa širom Radnom grupom za podršku pripremi implementacije ciljeva održivog razvoja koja je nadležna za cjelokupno planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH. Radna grupa je dokazala svoju značajnu ulogu u pripremi koncepta uključivanja privatnog sektora u provođenje ciljeva održivog razvoja u BiH, kao i u osmišljavanju i organizaciji poslovne konferencije o ciljevima održivog razvoja. Radna grupa se također koristi i za promoviranje poslovne konferencije o ciljevima održivog razvoja kroz poslovne mreže koje su uspostavili ili kojima upravljaju članovi Radne grupe.

Formirane su i druge interesne grupe (koje su uglavnom povezane s projektom pružanja podrške pripremi provođenja ciljeva održivog razvoja i privatni sektor), kao što je neformalno savjetodavno tijelo Radne grupe za podršku pripremi implementacije ciljeva održivog razvoja koja okuplja preko 20 poslovnih lidera iz BiH koji su iskazali interesovanje za održiv razvoj i koji su saglasni da budu partner u komunikaciji i prijatelj i kritičar u provođenju projekata vezanih za ciljeve održivog razvoja u BiH. Savjetodavni odbor pomaže u prikupljanju informacija o tome šta radi privatni sektor u oblasti održivog razvoja i prepoznaje ključne inicijative koje će osnažiti provođenje ciljeva održivog razvoja. To je grupa istomišljenika u privatnom sektoru koji su spremni predvoditi provođenje ciljeva održivog razvoja.

Održana je poslovna konferencija na visokom nivou u junu 2018. godine na temu ciljeva održivog razvoja u cilju njihovog promoviranja i podizanja svijesti o značajnoj ulozi koju preduzeća imaju u ispunjavanju obećanja vezanog za održiv i inkluzivan razvoj kroz podizanje svijesti, promoviranje dobrih praksi i uloge privatnog sektora u ostvarenju ciljeva održivog razvoja. Više informacija o mogućnostima Business to Business (B2B) saradnje nalazi se u nastavku Izvještaja.

U oktobru 2018. godine je obučeno 25 trenera za edukaciju kompanija iz privatnog sektora na temu uključivanja ciljeva održivog razvoja u svoje poslovne modele i preko 20 kompanija iz privatnog sektora je već prošlo obuku na temu integracije ciljeva održivog razvoja u poslovne modele. Objavljen je poziv za prijavu na prvi konkurs za dodjelu nagrada poslovnim liderima održivog razvoja u dvije kategorije: ljudi, i resursi i okoliš. U 2018. godini je završeno mapiranje preko 120 kompanija u 3 jake industrije u BiH (drvoprerađivačka, informaciono-tehnološka i automobilska) za „mogućnosti B2B saradnje zasnovane na ciljevima održivog razvoja”.

Odgovornost organizacija civilnog društva i drugih partnera

U 2018. godini je najveći naglasak stavljen na angažiranje privatnog sektora u provođenje Agende 2030, kao što je opisano u prethodnom poglavlju. Rad s organizacijama civilnog društva i drugim partnerima na ostvarenju Agende 2030 provodi se kroz inicijativu „Zamisli2030”, a u tome su značajnu ulogu imale i konsultacije o ciljevima održivog razvoja održane u maju 2018. godine. Inicijativa i konsultacije su detaljnije opisani u daljnjem tekstu ovog izvještaja. Odlučeno je da će 2019. godina biti godina u kojoj će opsežan fokus biti stavljen na organizacije civilnog društva kako bi se u većoj mjeri angažirale i bolje umrežile u provođenju Agende 2030. Predviđene su opsežne konsultacije u toku 2019. godine na temu Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH, što će također pružiti mogućnost iniciranja dijaloga na temu platformskih rješenja za angažman organizacija civilnog društva, kao i za sveobuhvatan i kontinuiran multisektorski angažman.

Inicijativa „Zamisli2030” u Bosni i Hercegovini

Usvajanje sveobuhvatne Agende 2030 sa 17 ciljeva i 169 podciljeva održivog razvoja od strane 193 države članice UN-a, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, označilo je historijsku predanost država članica, ali bez instrukcija tipa „priručnika za korisnike ili detaljnih uputa” u pogledu načina na koje je moguće inicirati smislen dijalog i angažman velikog broja aktera. To je omogućilo kreativnost i inovacije u zemljama i u cijelom sistemu UN-a, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Polazeći od vrlo uske baze znanja i svijesti o milenijским ciljevima razvoja i ograničenog diskursa unutar zemlje nakon 2015. godine, UN u BiH je uvidio da su potrebne promjene takve prakse da bi se Agenda 2030 i ciljevi održivog razvoja stavili u fokus kreatora politika, organizacija civilnog društva, privatnog sektora i građana. Kako komunicirati s akterima na smislen način i kako ih uključiti u tako kompleksan program bila su ključna pitanja koja su dovela do zaključka da vizionarsko razmišljanje izvan šablona i rad na nečemu drugačijem i autentičnom koji će biti istinski uključiv predstavljaju jedini put u budućnost. Uključivanje glasa građana u zvanične debate na temu Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja bio je središnji cilj Inicijative.

Veći dio 2016. godine je bio posvećen konceptualizaciji, koncipiranju i pokretanju inicijative za zagovaranje i uključivanje pod nazivom „Zamisli2030” kroz inovativne

radionice, *online* uključivanje i konkurse uz podršku UN-a u BiH. Kreirani su web stranica www.zamisli2030.ba i Zamisli2030 Facebook stranica. Inicijativa je počela u oktobru 2016. godine i alati/pristupi koji su tom prilikom izrađeni kontinuirano se koriste kako bi se zainteresirane strane uključile u rad na provođenju ciljeva održivog razvoja, s posebnim fokusom na mlade i lokalne zajednice. **Do danas je putem radionica i prezentacija uspostavljen kontakt s preko 3.000 ljudi širom zemlje, uključujući i predstavnike institucija vlasti na svim nivoima, organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu, privatni sektor i građane.**

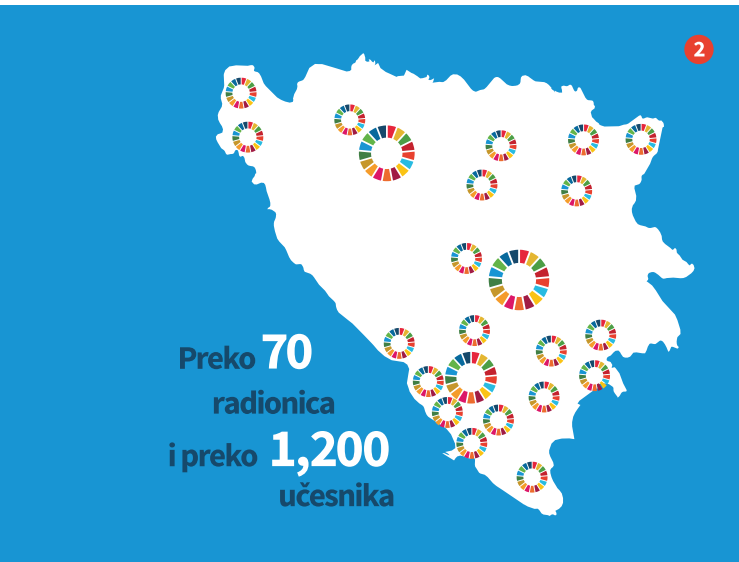
Radionice usmjerene na zagovaranje ciljeva održivog razvoja su koristile inovativni alat pomoću kojeg se poticala svijest, dijalog te rješavanje gorućih pitanja u društvu kroz timski rad. Alat je također i metoda prikupljanja kvalitativnih podataka putem koje se istražuju pozitivne i negativne asocijacije građana na prošlost i sadašnjost, njihove vizije budućnosti, način na koji razmišljaju o budućnosti i smislu vrijednosti, akcija, strukture koje trebaju postojati i koje prijetnje/mogućnosti treba rješavati kroz ciljeve održivog razvoja/podciljeve. Krajnji cilj alata je identificirati rješenja/ideje o načinima rješavanja ili ubrzanja ostvarivanja ciljeva održivog razvoja/podciljeva u lokalnom kontekstu. Alat također omogućava učesnicima da podciljeve svakog cilja održivog

razvoja poredaju po prioritetima.

Mišljenja građana koja su prikupljena putem alata za konsultacije o ciljevima održivog razvoja su analizirana i predstavljena na dvodnevnom multisektorskim konsultacijama o ciljevima održivog razvoja koje su održane u maju 2018. godine (pogledati stranu 19) i predstavljaju ključne ulazne informacije za definiranje vizije BiH 2030. i Okvira ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

Evidentno je iz analize mišljenja građana da oni **jasno povezuju ciljeve održivog razvoja s gorućim društvenim prioritetima; elokventno i jasno definiraju potrebe, probleme i rješenja; žele imati mogućnost da zajednički kreiraju budućnost i žele da imaju aktivnu ulogu u stvaranju potrebnih promjena.** U svjetlu toga, inicijativa „Zamisli2030” se nastavlja i prelazi sa zagovaranja i podizanja svijesti na poticanje odgovornosti na ciljeve održivog razvoja, odgovornosti prema javnosti i za djelovanje – u cilju osnaživanja građana i zajednica da vlast drže odgovornom i da pozivaju na djelovanje.

**ZAMISLI2030
RADIONICE**

- 1** SDG konsultacijski alat/igra: Razvijanje rješenja za specifični SDG/podcilj prilagođeni lokalnom kontekstu. Vrlo prilagodljiv alat za višestruku primjenu (rješavanje problema, timski rad, razvoj projekata)
- 2** Zamisl2030 inicijativa za informisanje i angažman građana sa ciljevima održivog razvoja u Bosni i Hercegovini
- 3** Prioritizacija podciljeva

Konferencija na visokom nivou o početku provođenja Agende 2030 u BiH, održana 2017. godine

Konferencija o ciljevima održivog razvoja na visokom nivou održana je u zgradi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Sarajevu, u ponedjeljak, 3. aprila 2017. godine. Konferencija je organizirana pod pokroviteljstvom Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Platforme dijaloga uspostavljene kroz „Dijalog za budućnost”, zajedničke inicijative Ujedinjenih nacija i Predsjedništva BiH. Konferenciju je otvorio Nj. E. dr. Mladen Ivanić, predsjedavajući Predsjedništva, i rezidentna koordinatorica UN-a u Bosni i Hercegovini Sezin Sinanoglu. Na konferenciji je znatan broj uvažениh gostiju i uvodničara² održao zanimljive prezentacije i podstaknuo interesantnu diskusiju na temu Agende 2030 i budućih pravaca.

² O značaju ciljeva održivog razvoja za Bosnu i Hercegovinu, kao i za sve zemlje svijeta, govorili su Nj. E. ambasador Lars Gunnar Wigemark, šef Delegacije EU u BiH i specijalni predstavnik EU u BiH, Nj. E. Christiane Constanze Hohmann, ambasadorica Savezne Republike Njemačke u BiH, Nj. E. ambasador Michael Gerber, švicarski specijalni izaslanik za ciljeve održivog razvoja, gosp. Siniša Šešum, šef Ureda UNESCO u Sarajevu, gosp. Victor Olsavsky, šef Kancelarije SZO u BiH, gospođa Jelena Knežević, načelnica Odjela za održivi razvoj i integralno upravljanje priobaljem, Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore, Envesa Hodžić-Kovač, specijalistica za razvoj, istraživanja i M&E, UN u BiH, gosp. Igor Radojičić, gradonačelnik Banjaluke, Amer Kapetanović, pomoćnik ministra vanjskih poslova Bosne i Hercegovine za bilateralne odnose, prof. dr. Elvir Čizmić, prodekan za naučno-istraživački rad, doktorski studij i projekte Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, gosp. Velimir Jukić, direktor Agencije za statistiku BiH, gosp. Edin Mehić, suosnivač Networksa, gosp. Zoran Zeljko, direktor Direkcije za ekonomsko planiranje BiH, gospođica Jovana Bjelaković, zamjenica direktora, Smart Office Banja Luka, gosp. Armin Talić, generalni direktor BIT Alijanse i rukovodilac Centra za preduzetništvo i upravljanje znanjem Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, i Emina Bečić, voditeljica programa, udruženje Infohouse.

Konferencija je imala nekoliko ključnih ciljeva:

- zagovarati ciljeve održivog razvoja i promovirati sveobuhvatnu odgovornost zemlje za ciljeve održivog razvoja te naglasiti značaj Globalne agende i predanost svih država članica doprinosu ostvarenja Agende;
- objasniti da je Agenda 2030 komplementarna Reformskoj agendi i procesu evropskih integracija;
- pružiti informacije o značenju lokalizacije ciljeva održivog razvoja, objasniti da proces lokalizacije treba biti participativan i inkluzivan i da su na raspolaganju alati i tehnička podrška;
- predstaviti mišljenja građana o ciljevima održivog razvoja, prioritetima građana, rješenjima koja nude i budućnost do 2030. koju žele;
- objasniti koncept „niko ne smije biti zapostavljen”;
- predstaviti iskustva tri zemlje i njihov dosadašnji rad na ostvarenju ciljeva održivog razvoja: Švicarske, Švedske i Crne Gore, kao i njihove mape puta;
- predstaviti način na koji organi vlasti u BiH shvataju elemente mape puta;
- informirati politička i stručna tijela koja su nadležna za unapređenje rada na ciljevima održivog razvoja u Bosni i Hercegovini;
- informirati o narednom stručnom radu i daljnjim aktivnostima.

Pregled politika uz pomoć alata za brzu integriranu procjenu

U prvom koraku procjene nivoa usklađenosti ciljeva održivog razvoja s prioritetima zemlje korišten je alat Ujedinjenih nacija, brza integrirana procjena, kroz MAPS pristup (*Mainstreaming, Acceleration, Policy Support* – integracija ciljeva održivog razvoja, ubrzanje i politička podrška).³ Urađena je sveobuhvatna analiza politika kako bi se procijenio nivo spremnosti za provođenje i praćenje realizacije ciljeva održivog razvoja. S obzirom da ne postoje sveobuhvatne strategije razvoja, a da na raznim nivoima uprave u zemlji postoji na stotine sektorskih strategija, analiza svih strategija tehnički nije bila moguća, zbog čega je u konsultacijama s ključnim institucionalnim partnerima usaglašena lista od 69 strateških dokumenata za analizu.

Jedan od glavnih ciljeva ove analize bio je identificirati detaljne veze između prethodno odabranih strategija i akcionih planova u BiH (ukupno 69 dokumenata usaglašeni s partnerima na nivou BiH, FBiH i RS/članovima Radne grupe za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja) i identificirati mjeru u kojoj su usklađeni s ciljevima održivog razvoja na nivou podciljeva i pokazatelja. Analiza mapira sadašnji pregled politika na raznim nivoima vlasti. To pruža osnovu za vertikalnu i horizontalnu integraciju ciljeva održivog razvoja i cjelovitost politika. Kroz analizu politika su dati komentari i preporuke za mjere koje usmjeravaju integraciju ciljeva, koja je prilagođena BiH, u vladine politike na svim nivoima uprave (BiH, RS, FBiH, Brčko Distrikt, kantonalni i općinski nivo) i informirani su međunarodni partneri koji podržavaju provođenje reformi i ciljeva održivog razvoja u BiH.

Odabrani su sektorski dokumenti prema sljedećim kriterijima: vrsta dokumenta (strategija, program,

plan, itd.), nivo strateške akcije (BiH, RS, FBiH, kanton, općina, međusektorski ili sektorski), status dokumenta (važeći program ili nacrt dokumenta), vremenski okvir (srednjoročni, dugoročni) i mjerljivost ciljeva i pokrivenost oblasti vezanih za ciljeve održivog razvoja. Konačna lista strategija za analizu je usaglašena s nivoima BiH, FBiH i RS i s institucionalnim partnerima predstavljanim u Radnoj grupi za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja.

Analiza razvojnih strategija provedena kroz alat *Rapid Integrated Assessment* (RIA) pokazuje da je održivi razvoj u BiH generalno dobro obuhvaćen. Strateški dokumenti, programi i akcioni planovi odražavaju svih 17 ciljeva održivog razvoja iz Agende 2030. Ipak, dok se neki podciljevi i referentni strateški dokumenti, kao što je COR 8 o „dostojanstvenom radu i ekonomskom rastu”, dobro podudaraju i spomenuti su u 49 od 69 pregledanih strategija, podudarnost s drugim podciljevima je rijetka, kao naprimjer, s podciljevima iz okvira cilja strateškog razvoja 5 o rodnoj jednakosti koji je spomenut u svega 16 od 69 strategija. Procjenom je utvrđen obuhvat sredstava implementacije ciljeva održivog razvoja postojećim strateškim razvojem u BiH od 93 posto. Konkretnije, 39 od 42 cilja sredstava implementacije je integrirano u revidirane strateške dokumente.

Analizom su razmatrani podciljevi ciljeva održivog razvoja povezani s pet oblasti iz Agende 2030 (ljudi, planeta, prosperitet, mir i partnerstvo). Ukupan rezultat usklađenosti s tematskom oblašću „ljudi” za svih 69 strateških dokumenata je 93 posto, 51 posto za oblast „planeta”, 87 posto za „prosperitet”, 58 posto za „mir” i 67 posto za „partnerstvo”.

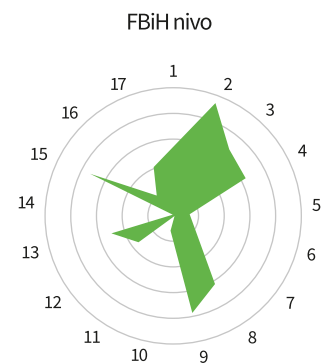
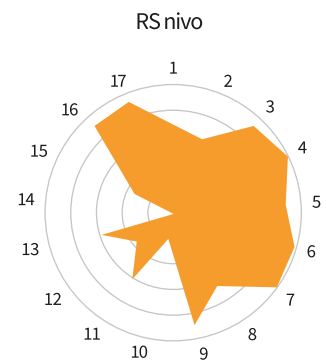
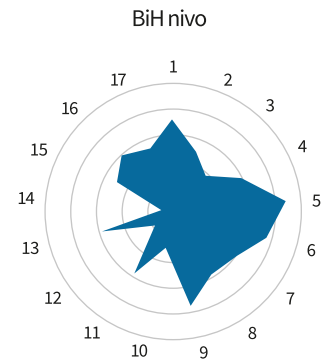
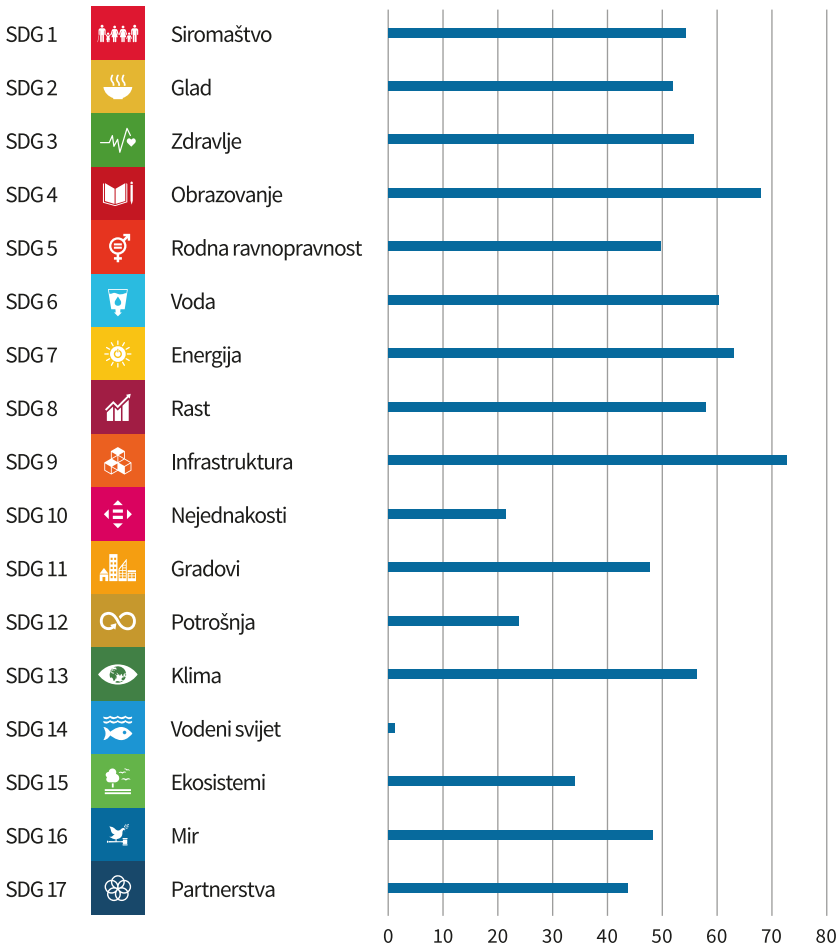
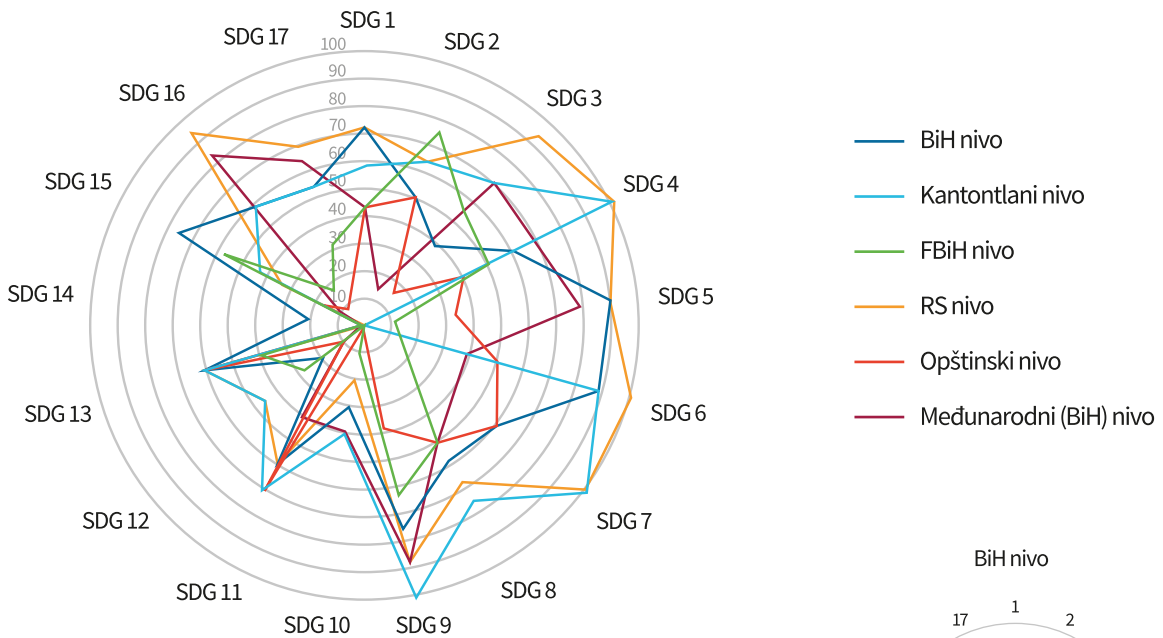
Među identificiranim uskim grlima u toku analize politika koja zahtijevaju daljnju pažnju su: nepostojanje jedinstvenog pristupa/metodologije strateškom planiranju na svim nivoima vlasti; čest nedostatak pokazatelja u strateškim dokumentima; nepotpuno budžetsko finansiranje, praćenje i evaluacija provođenja strategija; nejasni mehanizmi provođenja i nadzora; nepostojanje horizontalne i vertikalne koordinacije u mnogim oblastima politika; generalno nizak stepen učešća civilnog društva i privatnog sektora u strateškom planiranju i provođenju/nadzoru.

Analiza politika i preporuke su bile blagovremene, s obzirom na pokretanje novog ciklusa strateškog planiranja na raznim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini i pripremu Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH, pri čemu je potrebno riješiti sva gore identificirana uska grla u toku izrade Okvira ciljeva održivog razvoja.

3 Brza integrirana procjena (*Rapid Integrated Assessment* – RIA) je studija koja podržava zemlje u integriranju ciljeva održivog razvoja u planiranje na svim nivoima vlasti i određivanju njihove relevantnosti za kontekst zemlje, razne nivoe vlasti i međusobne veze kroz podciljeve. Metodologijom se utvrđuju razvojni prioriteti i vrši se mapiranje podciljeva usklađenih s razvojnim i sektorskim planovima. Detalji o metodologiji i pristupu analizi su sadržani u *Rapid Integrated Assessment (RIA), Facilitating mainstreaming of SDGs into national and local plans*, UNDP 2017 (Brza integrirana procjena – RIA), Olakšavanje integracije ciljeva održivog razvoja u državne i lokalne planove, UNDP 2017).

Slika 2:

Ključna zapažanja
analize politika

Matrica podataka i analiza podataka i kompleksnosti

Podaci i statistika su od presudne važnosti za adekvatno planiranje, provođenje, praćenje i izvještavanje o ciljevima održivog razvoja. S obzirom na administrativno uređenje zemlje s više nivoa vlasti, bilo je važno početi izgrađivati kapacitete i alate za svaki nivo vlasti. Stoga su kreirane matrice podataka za nivo BiH, FBiH i RS, dok je matrica za Brčko Distrikt inicirana. Podrška UN-a u okviru MAPS pristupa je u tom pogledu bila izuzetno važna. Matrice podataka su alati na vrhu ledenog brijega u sistemu koji proizvodi i koristi podatke. Matrice pomažu prilagođavanje podciljeva i pokazatelja održivog razvoja kontekstu zemlje. Procesom kreiranja matrica podataka pokreće se pregled postojećih sistema i kapaciteta, unapređuje se interoperabilnost među raznim sistemima podataka i bolje se integriraju podaci iz vanjskih izvora. Efikasno provođenje Agende 2030 zahtijeva zajednički pristup svih organa vlasti, kao i maksimalan oslonac na istinski angažman svih aktera u parlamentu, civilnom društvu i privatnom sektoru.

Matrice podataka su raznovrsne, koriste se u razne svrhe i imaju nekoliko međusobno povezanih modula. Osnovni modul se može koristiti kao dugoročna platforma za praćenje napretka – sadrži sve pokazatelje ciljeva održivog razvoja i vrijednosti za različite vremenske periode, kao i ciljne vrijednosti pokazatelja. Modul pregleda grupira sve informacije o pokazateljima na jedno mjesto i prikazuje ukupan napredak svih relevantnih pokazatelja u odnosu na 17 ciljeva održivog razvoja uz pomoć jednostavnog sistema kodiranja u zelenoj, žutoj, crvenoj i sivoj boji. Dodatni modul omogućava odabir ključnih pokazatelja i poređenje s bilo kojom zemljom ili regijom u cilju praćenja promjena i trendova.

Na osnovu matrice podataka provedena je analiza kompleksnosti za zemlju i izrađene su mape kompleksnosti ciljeva održivog razvoja za BiH, kao i mreža podciljeva i identificiran je njihov uzajamni utjecaj. To je urađeno uz pomoć Mans-Nilssonove skale. Izrađen je prvi set odnosa na osnovu literature kojima su uzete u obzir veze među ciljevima održivog razvoja, pri čemu je svakom podcilju data određena vrijednost utjecaja kako bi se prepoznali i procijenili prioritetni podciljevi koji mogu djelovati kao katalizatori i akceleratori razvoja. Analiza politika i matrica podataka daju uvid u postojeću situaciju i budući potencijal ostvarenja ciljeva održivog razvoja i postavljaju temelj za daljnji održivi razvoj.

Multisektorske konsultacije o ciljevima održivog razvoja održane u maju 2018.

Dvodnevne multisektorske konsultacije organizirane pod pokroviteljstvom Predsjedništva BiH održane su 29–30. maja 2018. godine u Sarajevu sa **250 učesnika**, predstavnika svih nivoa vlasti, organizacija civilnog društva, privatnog sektora, uz podršku tima UN MAPS misije koji se sastojao od 11 eksperata iz 8 agencija UN-a. Konferenciju je otvorio Nj. E. dr. Dragan Čović, predsjedavajući Predsjedništva BiH, i Sezin Sinanoglu, rezidentna koordinatorica UN-a u Bosni i Hercegovini.

Konsultacije su koncipirane na taj način da se nadograđuju na prethodna nastojanja u pravcu provođenja ciljeva održivog razvoja, uključujući i zapažanja iz inicijative „Zamisli2030” koja su obuhvatila gledišta, prioritete i vizije preko 1.200 građana s kojima su do tada održane konsultacije vezane za ciljeve održivog razvoja, kao i zapažanja iz analize politika, matrica podataka, analize kompleksnosti i analize utjecaja podciljeva.

Ključni ciljevi konsultacija bili su sljedeći:

- Iskoristiti rezultate svih alata korištenih prije primjene MAPS pristupa, uključujući i inicijativu „Zamisli2030”, analizu politika, matricu podataka, analizu kompleksnosti
- Obaviti konsultacije na temu vizije Bosne i Hercegovine 2030. koja će obuhvatiti 5 oblasti ciljeva održivog razvoja i predstavljati osnovu za zajedničku viziju BiH 2030.
- Fokusirati se na ključne mogućnosti i ograničenja u 5 oblasti koje će biti analizirane tokom radionice
- Pojasniti akceleratorne, omogućivače i uska grla i gdje će investicije imati najveći sveukupan efekat na razne dimenzije razvoja
- Pružiti elemente/inpute za Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH kroz fokus na podciljeve održivog razvoja
- Pojasniti područja daljnijeg tehničkog rada i grupe koje je potrebno uspostaviti i uključiti u tehnički rad.

U cilju efikasnosti konsultacija, a s obzirom na širinu Agende, formirane su četiri tematske grupe prema 5 tematskih oblasti ciljeva održivog razvoja u kojima su učestvovali facilitatori iz agencija UN-a. Učesnici svake tematske grupe su zatim podijeljeni u manje radne grupe od po 10 učesnika, s fokusom na određene aspekte Agende. Među učesnicima su bili predstavnici institucija, civilnog društva i privatnog sektora iz Republike Srpske, Brčko Distrikta, Federacije Bosne i Hercegovine, kao i predstavnici s državnog nivoa. Svaka grupa je imala zadatak da definiše viziju, ograničenja njenog ostvarenja, kao i mogućnosti ostvarenja i da predloži prioritete podciljeve iz Agende održivog razvoja koji će omogućiti ostvarenje vizije. U podršci konsultacijama korištena je analiza politika i kompleksnosti kako bi se pomoglo učesnicima da shvate postojeći politički kontekst i ključne interakcije između ciljeva održivog razvoja i svake teme posebno. Time su obogaćene diskusije, ali je stvorena i nova baza za pregled glavnih ciljeva politika.

Tadašnji Predsjedavajući
Predsjedništva
Bosne i Hercegovine,
G.đin Dragan Čović

Plenarna sesija

Neka **zajednička pitanja i prioritete vezani za 5 oblasti** proistekli su iz diskusija u grupama za svaku od 5 oblasti. Iz diskusija je jasno proizašlo da postoje dimenzije koje ne potpadaju striktno pod podciljeve i ciljeve održivog razvoja. To se prije svega odnosi na potrebu da se osigura **dugoročno pomirenje, socijalna kohezija i mir u BiH.**

U toku konsultacija je primijećeno nekoliko **pitanja** koja se odnose na opće principe i koja obuhvataju:

Demokratsko upravljanje i mir – mnoga ograničenja koja su navele sve grupe odražavaju potrebu za koherentnijim i transparentnijim, nekorumpiranim institucijama vlasti. Učinak efikasne uprave i administrativnih aranžmana je jasno istaknut u svim grupama, uz naglasak na potrebu za daleko većom transparentnošću i vladavinom prava, stvaranjem efikasnih administrativnih aranžmana u kompleksnom sistemu uprave u BiH i promoviranjem pravednijeg i stabilnijeg društva. S obzirom na naglasak koji su sve grupe stavile na **moćnost da pristupanje EU osigura Bosni i Hercegovini održivi razvoj**, postoji zamah u jačanju efikasnih institucija i podsticanja bolje uprave, mira i vladavine prava kako bi se postigle potencijalne prekretnice na putu ka EU.

Obrazovanje – svaka grupa je spomenula obrazovanje u kontekstu svih potreba za obrazovanjem, od rješavanja segregacije među etničkim grupama u školama i kroz različite nastavne planove i programe, unapređenja obaveznog obrazovanja (pristup i kvalitet), uključujući i odgoj i obrazovanje u ranom djetinjstvu, do većih mogućnosti za stručno obrazovanje i razvoj vještina i povećanje znanja o održivom razvoju i upravljanju prirodnim resursima. U okviru teme o planeti, obrazovanje je također obuhvaćeno iz perspektive povećavanja svijesti pa sve do posljedica zagađenja zraka u urbanim sredinama po zdravlje ljudi. **Jasno je istaknuto da temelj obrazovnog sistema podupire održivi razvoj.**

SDG radna grupa i članovi UN MAPS tima nakon dvodnevne konferencije

Rad u grupama prema 5P održivog razvoja

Ekonomski potencijal – iako je spomenut na razne načine, grupe su naglasile potencijal određenih sektora, kao što su poljoprivreda i turizam (koji se uklapaju u efikasno upravljanje prirodnim resursima), potrebu za dodatnim finansiranjem kako bi se ispunile razvojne potrebe, ali i **neiskorišteni potencijal kreativnih mladih ljudi i ljudske kapacitete**. Što se tiče izazova, **sve grupe su stavile snažan naglasak na nejednake mogućnosti, segregaciju na tržištu rada i nedovoljan ekonomski razvoj**. Ovo je upravo oblast u kojoj su bitne šire politike koje utječu na održivi razvoj. Posebno kada se radi o fiskalnoj i monetarnoj politici, poticaji (ili prepreke) koje te politike stvaraju u pogledu promoviranja ekonomskog rasta i ulaganja u razne sektore mogu utjecati na sposobnost ostvarivanja podciljeva održivog razvoja.

Prirodne resurse – u svim grupama su spomenuti izobilje i kvalitet prirodnih resursa, kao i potreba za održivim korištenjem tih resursa. Iako je ljudski kapital često naglašan, sve su grupe naglasile prirodne resurse kao kapital koji ide u prilog održivom razvoju u BiH. To bi zahtijevalo izradu strategije na nivou BiH kao podrške ovoj **viziji o čistoj i zelenoj BiH eventualno u vidu predanosti zemlje principima zelenijeg rasta** u strategijama ekonomskog razvoja i sektorskim strategijama.

Kroz rad u grupama u 5 oblasti utvrđene su izjave o viziji BiH do 2030, prioritetne oblasti koje zahtijevaju pažnju, ključne prepreke i mogućnosti i kroz proces je **identificirano je 48 prioritetnih od ukupno 169 podciljeva održivog razvoja**. Potaknut je daljnji rad, analiza i pregled materijala sa konsultacija u narednoj fazi procesa pregleda podudarnosti strateških dokumenata s ciljevima održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

Konferencija „Poslovna zajednica i ciljevi održivog razvoja”, juni 2018.

Konferencija „Poslovna zajednica i ciljevi održivog razvoja” održana je u Sarajevu 12. juna 2018. godine u cilju podizanja svijesti o ulozi preduzeća u ispunjenju obećanja vezanog za održivi i inkluzivan razvoj. Poseban fokus konferencije je stavljen na švedsko iskustvo u održivom razvoju. Preko 400 predstavnika svih nivoa vlasti, poslovnog sektora i akademske zajednice okupilo se na konferenciji i imalo je priliku

razgovarati o globalnim temama u kontekstu Bosne i Hercegovine, uključujući i odgovorno upravljanje resursima i zaštitu okoliša, etičko poslovanje, otvaranje kvalitetnih radnih mjesta i efekte po poslovni imidž i konkurentnost. Organiziran je direktan prijenos konferencije preko interneta i u toku 24 sata je zabilježeno preko 3.500 pregleda i veliko interesovanje u regiji (Hrvatska, Srbija i Crna Gora).

G.đa Sezin Sinanoglu,
Residentna
koordinatorica UN-a
u BiH

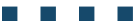
G.din Mirko Šarović,
Ministar vanjske trgovine i
ekonomskih odnosa BiH

Mr. Johannes Oljelund,
Generalni direktor za
međunarodnu razvojnu
saradnju Ministarstva vanjskih
poslova Švedske

Konferenciju je otvorio ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i residentna koordinatorica UN-a u Bosni i Hercegovini. Organizaciju konferencije je podržala Ambasada Švedske u BiH/Sida a počasni gost konferencije je bio gospodin Johannes Oljelund, generalni direktor međunarodnog razvoja i saradnje pri švedskom Ministarstvu vanjskih poslova.

Diskusije su održane sa 19 predstavnika poslovne zajednice iz BiH na teme:

- Panel 1:** Sa manje postići više – efikasno korištenje i održivo upravljanje prirodnim resursima;
- Panel 2:** Odgovorna potrošnja za održivu proizvodnju;
- Panel 3:** Šanse koje pruža etičko poslovanje i
- Panel 4:** Kvalitetna radna mjesta čine kompanije konkurentnijim

Na konferenciji su predstavnici 20 preduzeća iz Bosne i Hercegovine razmijenili najbolje prakse u oblasti održivog razvoja. Konferencija je bila fokusirana na tri šire teme ciljeva održivog razvoja, uključujući i odgovorno upravljanje resursima i zaštitu okoliša, etičko poslovno ponašanje, ekonomski rast i kvalitetno zapošljavanje (ciljevi održivog razvoja 8, 12 i 16). Teme razgovora su obuhvatile i pitanja korporativne društvene odgovornosti, jednake mogućnosti i rodnu jednakost.

G. din Ola Rosling,
Osnivač, Gapminder
Foundation

G.đa Susanne Sweet,
Profesor, Stockholm
School of Economics

G.din. Saša Bešlić,
Šef odjela, Sustainable
Finance Nordea Bank

Među uvodničarima su bili Ola Rosling, predsjednik i suosnivač fondacije „Gapminder”, Saša Bešlić, šef Grupe za održivo finansiranje pri Nordea banci, i Susanne Sweet, vanredna profesorica na Ekonomskom fakultetu u Štokholmu. Konferencija je bila prilika za preduzeća da pokažu zajedničku predanost održivom razvoju kao sastavnom dijelu svojih poslovnih modela i doprinosu provođenju Agende 2030 u Bosni i Hercegovini.

G.din Danijel Paska,
Menadžer za održivost
i korporativnu
odgovornost, Ericsson

Izrada Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH i prvog Dobrovoljnog izvještaja BiH, konsultacije i proces validacije ključnih dokumenata o ciljevima održivog razvoja

Kako bi se uključile i informirale sve institucije u Bosni i Hercegovini o Agendi 2030 i procesu izrade Dobrovoljnog izvještaja BiH i Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH, u martu 2018. godine su održane posvećene sesije sa institucijama na nivou BiH, sa institucijama Republike Srpske u septembru 2018. godine, sa institucijama Brčko Distrikta u januaru 2019. godine i sa institucijama Federacije BiH u junu 2018. Institucije su promovirale ciljeve održivog razvoja kroz biltene posvećene ciljevima održivog razvoja koje je Direkcija za ekonomsko planiranje BiH izdala u toku 2017. i 2018. godine, statistički bilten posvećen ciljevima održivog razvoja u izdanju Agencije za statistiku BiH i statistički bilten posvećen ciljevima održivog razvoja u izdanju Republičkog zavoda za statistiku u 2018. godini.

Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja formirala je tri podgrupe u septembru 2018. godine od kojih je svaka nadležna za vođenje procesa: 1) izrade Dobrovoljnog izvještaja BiH; 2) izrade Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH i 3) posvećenog rada na podacima/statistici o ciljevima održivog razvoja.

Pregled situacije u Bosni i Hercegovini uključuje i perspektive građana o ciljevima održivog razvoja u BiH, maksimalno se oslanjajući na kolektivno znanje do kojeg se došlo kroz participativni pristup kako bi se vidjelo šta je potrebno rješavati u zemlji iz perspektive građana.

U 2019. godini fokus je i na prikupljanju perspektiva stručnjaka i kreatora politika koje će uz perspektive građana oblikovati Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH te opcije i pravce ubrzanog razvoja. Nacrt dokumenta će biti otvoren za opsežne konsultacije i komentare. I Dobrovoljni izvještaj ciljeva održivog razvoja u BiH i Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH bit će dostavljeni vladama BiH, FBIH, RS i Brčko Distrikta na usvajanje.

Pokrenute su diskusije i o principu „niko ne smije biti zapostavljen” i cilj je da Okvir ciljeva održivog razvoja istraži opcije koje će staviti u prvi plan potrebe i perspektive osoba koje su u najvećoj mjeri zapostavljene i koje imaju najmanju korist od uobičajenih procesa razvoja.

Krivulja domestikacije Agende 2030 i ciljeva održivog razvoja u zemlji dokazano je strma za sve uključene aktere, institucije, privatni sektor, organizacije civilnog društva, akademsku zajednicu i međunarodnu zajednicu. Učimo kroz rad, svjesni značaja iterativnog procesa, značaja otvaranja i osiguranja maksimalnog učešća u procesu odlučivanja. Kroz ovaj proces također jačamo i unapređujemo redovne procese strateškog planiranja, istražujemo nove modalitete zajedničkog rada i prepoznavamo veliku vrijednost Agende 2030 koja pretvara uobičajene diskurse o razvoju u multisektorske, inkluzivne diskurse, s pogledom u budućnost.

INTEGRACIJA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U OKVIRE ŠIROM ZEMLJE

Imajući na umu da je Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH dokument koji definiira ključne prioritetne oblasti i podciljeve za realizaciju Agende 2030, kao takav, on ne sadrži mehanizme svoje praktične operacionalizacije. S obzirom na složen sistem uprave u zemlji i prirodu Okvira ciljeva održivog razvoja, postizanje

usaglašenih podciljeva će se osigurati kroz njihovo uključivanje u strateške dokumente na svim nivoima vlasti, pritom poštujući njihove ustavne nadležnosti. U daljnjem tekstu je dat kratak opis načina na koji će vlade operacionalizirati ciljeve održivog razvoja kroz svoje strateške dokumente:

Bosna i Hercegovina

Strateški okvir institucija BiH bit će izrađen na institucionalnom nivou Bosne i Hercegovine, u skladu s njenim nadležnostima. Strateški okvir će biti baziran na ključnom principu održivog razvoja, koji će omogućiti uključivanje ciljeva održivog razvoja u Strateški okvir za institucije Bosne i Hercegovine.

Zakonski okvir za planiranje rada institucija Bosne i Hercegovine predviđa pripremu dva planska dokumenta, srednjoročni (tri godine, 1+2) i godišnji program rada Vijeća ministara BiH i institucija BiH.

Ti planski dokumenti će, između ostalog, biti izrađeni na osnovu strateškog okvira koji sadrži strateške/operativne ciljeve koji će biti definirani na osnovu prioriteta područja Okvira ciljeva održivog razvoja. Osim toga, ti dokumenti predstavljaju temelj za izradu trogodišnjeg i godišnjeg budžeta. Na taj način će institucije BiH doprinijeti provođenju ciljeva održivog razvoja u skladu sa svojim nadležnostima.

Brčko Distrikt BiH

Brčko Distrikt BiH planira pokrenuti proces izrade svoje strategije razvoja za period 2020–2027. početkom 2019. godine. Procesi planiranja bit će u visokoj mjeri participativni i bit će vođeni principom održivog razvoja, čime će omogućiti direktnu integraciju ciljeva održivog razvoja u strategiju razvoja Brčko Distrikta. Konkretnije, strategija razvoja Brčko Distrikta će odražavati viziju, prioritetne oblasti, podciljeve i pokazatelje koji su zajednički definirani u Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH. Istovremeno, Vlada Brčko Distrikta će imati mogućnost dodati i druge podciljeve i pokazatelje u skladu sa specifičnim potrebama Brčko Distrikta.

Vrijeme usklađivanja procesa strateškog planiranja u Brčko Distriktu s Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH je odgovarajuće s obzirom da se početak programiranja strateških ciljeva i prioriteta Brčko Distrikta, koje će biti bazirano na strateškom okviru ciljeva održivog razvoja za BiH, očekuje u junu 2019. godine. Strateški ciljevi i prioriteti će dalje biti razrađeni kroz konkretne mjere koje će sadržavati projekte i aktivnosti provođenja tih mjera.

Polazišne i ciljne vrijednosti bit će definirane na nivou strateških ciljeva, prioriteta i mjera i trebaju se uskladiti s ciljnim vrijednostima definiranim u Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH kada god to bude relevantno. Istovremeno će se osigurati korištenje pokazatelja definiranih u Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH.

Osim toga, Vlada Brčko Distrikta treba donijeti odluku o uvođenju srednjoročnog i godišnjeg planiranja i izvještavanja za cijelu upravu, a mjere definirane u strategiji razvoja će se provesti kroz srednjoročne i godišnje planove. Stoga će biti važno osigurati da su podciljevi i pokazatelji definirani u strategiji razvoja Brčko Distrikta integrirani u srednjoročne i godišnje planove, što će omogućiti lakše i sistemsko praćenje i izvještavanje o ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Osim toga, vrlo je bitno uspostaviti efikasne veze između strateškog, srednjoročnog i godišnjeg planiranja i finansijskog planiranja kako bi se osiguralo da je provođenje ciljeva održivog razvoja direktno povezano sa srednjoročnim i godišnjim budžetom Brčko Distrikta.

Bitno je i to što svaka nova sektorska strategija koja će biti izrađena u Brčko Distriktu treba biti usklađena sa strategijom razvoja te stoga i s Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH.

Federacija Bosne i Hercegovine

Kao i Brčko Distrikt BiH, Federacija Bosne i Hercegovine će pokrenuti svoje procese planiranja krajem 2018. i početkom 2019. godine. Proces planiranja u FBiH i usklađivanje s Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH će biti složenije imajući na umu tri nivoa vlasti i potrebu za osiguranjem efikasne vertikalne koordinacije i integracije.

U FBiH postoji zakonska obaveza uskladiti strateške dokumente FBiH s Agendom 2030 i relevantnim strateškim dokumentima na nivou BiH. Zbog toga će strategija razvoja FBiH za period 2020–2027. biti koncipirana na osnovu četiri stuba održivog razvoja i četiri poglavlja Agende 2030: ljudi, prosperitet, planeta i mir/partnerstvo. Proces planiranja će biti konsultativan i uključit će širok spektar aktera (institucije FBiH, kantoni, jedinice lokalne samouprave i socio-ekonomski akteri).

Što se tiče metodološkog usklađivanja, ciljevi i prioritete koji će biti definirani u strategiji razvoja FBiH odražavat će prioritete i podciljeve iz Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH koliko god je to moguće, dok će konkretne intervencije na postizanju ciljeva, podciljeva i prioriteta biti

programirane u okviru konkretnih mjera i strateških projekata.

Polazišne i ciljne vrijednosti će biti definirane na nivou strateških ciljeva, prioriteta i mjera i trebaju biti usklađene s ciljanim vrijednostima definiranim u Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH kada god je to relevantno. Istovremeno, korištenje pokazatelja utvrđenih u Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH bit će osigurano, čime će se omogućiti lakše praćenje napretka ka ostvarenju ciljeva održivog razvoja.

Važno je napomenuti da će strategija razvoja FBiH za period 2020–2027. biti platforma za koncipiranje izrade strategija kantona i jedinica lokalne samouprave u tom entitetu. Stoga će procesi planiranja koji će uslijediti na kantonalnom i općinskom nivou pratiti isti pristup, logiku i principe, čime će se osigurati da svi nivoi vlasti u entitetu kumulativno doprinose postizanju ciljeva održivog razvoja.

Ciljevi održivog razvoja će se provoditi na federalnom, kantonalnom i općinskom nivou putem srednjoročnih i godišnjih planova rada institucija, koji su detaljno usklađeni sa srednjoročnim i godišnjim planiranjem budžeta.

Ti procesi planiranja koji se mogu smatrati „infrastrukturom” za provođenje ciljeva održivog razvoja u BiH proizilaze iz Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem FBiH i dalje će se jačati kroz paket podzakonskih akata čije se usvajanje očekuje u Vladi FBiH u decembru 2018. godine. Institucije na sva tri nivoa vlasti u entitetu FBiH bit će nadležne za praćenje napretka koji treba biti opisan u godišnjim „izvještajima o razvoju” koje će pripremati institucije nadležne za koordinaciju (Federalni zavod za programiranje razvoja, službe za upravljanje razvojem na kantonalnom i općinskom nivou).

Važno je napomenuti da će nove sektorske strategije na nivou FBiH trebati biti usklađene sa strategijom razvoja FBiH te stoga i s Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH.

Republika Srpska

Republika Srpska je nedavno inicirala politički dijalog o svom budućem sistemu strateškog planiranja i upravljanja razvojem. Konkretnije, u julu 2018. godine je Vlada RS-a formirala radnu grupu koja se sastoji od predstavnika institucija na entitetskom nivou i jedinica lokalne samouprave sa zadatkom da predloži unapređenje postojećeg sistema, uključujući i regulatorni, metodološki i institucionalni okvir. Radna grupa je definirala viziju i vodeće principe budućeg sistema, među kojima su održivi razvoj, vertikalno i horizontalno usklađivanje politika i prioriteta i socijalna inkluzija/jednake mogućnosti za sve. Iako je izgradnja sistema u toku, gore spomenuti principi čine čvrsto postavljen skup za provođenje Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH kroz razvoj sistema planiranja upravljanja u Republici Srpskoj. Konkretno, veze s Agendom 2030 i Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH bit će osigurane kroz jačanje regulatornog i metodološkog okvira za planiranje razvoja u RS-u, po mogućnosti do sredine 2019. godine.

U Republici Srpskoj ne postoji okvirna strategija razvoja u kojoj bi bili definirani prioriteti razvoja u tom entitetu i koja bi bila ključna

platforma za izradu sektorskih strategija na entitetskom nivou i strategija razvoja jedinica lokalne samouprave. Uočivši to ograničenje, Vlada RS razmatra mogućnost da pokrene izradu svoje strategije održivog razvoja do 2030. godine koja bi omogućila inkorporaciju prioriteta i oblasti, podciljeva i pokazatelja iz Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH u ciljeve, prioritete i mjere Vlade RS. Istovremeno, strategija bi poslužila kao ključni referentni dokument za jedinice lokalne samouprave u Republici Srpskoj koje će trebati uskladiti svoje strategije razvoja sa strategijom održivog razvoja RS kada god je to relevantno, čime bi direktno radili na provođenju odgovarajućih podciljeva i pokazatelja.

Provođenje mjera koje se odnose na relevantne prioriteta oblasti ciljeva održivog razvoja i podciljeva bi se dogodilo u sklopu postojećih srednjoročnih i godišnjih procesa planiranja u institucijama na entitetskom i lokalnom nivou. Potrebno je osigurati jasne veze između srednjoročnog i godišnjeg planiranja budžeta kako bi se u budžetu sistematski predvidjela sredstva za mjere koje će doprinijeti provođenju ciljeva održivog razvoja.

Također, godišnje izvještavanje o postizanju ciljeva održivog razvoja bit će dio mehanizma izvještavanja u okviru cjelokupnog sistema strateškog planiranja i upravljanja razvojem, gdje su relevantni pokazatelji preuzeti iz Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH na entitetskom i lokalnom nivou. Osim toga, entitetske institucije i jedinice lokalne samouprave bi bile u mogućnosti dodati nove pokazatelje u skladu s njihovim konkretnim potrebama.

Važno je napomenuti da sve nove sektorske strategije u Republici Srpskoj trebaju biti usklađene sa strategijom razvoja te stoga i s Okvirom ciljeva održivog razvoja u BiH.

U slučaju zastoja u izradi strategije održivog razvoja u Republici Srpskoj, Vlada RS može razmisliti o usklađivanju svojih drugih strateških dokumenata s Okvirom ciljeva održivog razvoja, kao što je Program ekonomskih reformi, kako bi institucijama pružila strateške smjernice za provođenje ciljeva održivog razvoja u srednjoročnom periodu.

KONCEPT „NIKO NE SMIJE BITI ZAPOSTAVLJEN“

Cilj koncepta „niko ne smije biti zapostavljen“ je eliminirati multidimenzionalne uzroke siromaštva, nejednakosti i diskriminacije i umanjiti ranjivosti koje se isprepliću/višestruke ranjivosti najmarginaliziranijih ljudi, uključujući i žene, djecu, izbjeglice, interno raseljene osobe, migrante, manjine, narod, osobe bez državljanstva, ljude s invaliditetom, ljude starije životne dobi i populacije pogođene sukobima, prirodnim katastrofama i vanrednim situacijama u području javnog zdravstva. To podrazumijeva jačanje domaćih sistema i procesa odgovornosti prema javnosti kako bi se pratio napredak i osigurale korektivne mjere.⁴

Uvođenje principa „niko ne smije biti zapostavljen“ u praksu zahtijeva mehanizme upravljanja i odgovornosti na lokalnom, državnom i međunarodnom nivou. To također znači da postoje mjere koje omogućavaju da napredak u provođenju principa „niko ne smije biti zapostavljen“ bude vidljiv kroz stepenice koje se prelaze na putu ostvarenja podciljeva koji se odnose na postizanje jednakosti. Postizanje ciljeva održivog razvoja neće biti moguće ako najsiromašniji i najranjiviji ljudi budu i dalje zapostavljeni i ako ne budu imali korist od ostvarenog napretka i unapređenja u društvu. Bitno je sagledati ovo pitanje izvan prosječne situacije i vidjeti KO su zapostavljeni ljudi, GDJE se nalaze, ZAŠTO su zanemareni i ŠTA je potrebno unaprijediti da bi oni uživali isti kvalitet života kao većina stanovnika.

U Bosni i Hercegovini je koncept „niko ne smije biti zapostavljen“ ranije istražen kroz prizmu socijalne inkluzije i socijalne zaštite. Međutim, ovaj koncept zadire dublje nego

prethodni pristupi i poziva na svježije perspektive i nove intervencije kako bi se osobama koje su zapostavljene pružile mogućnosti da se izdignu iz postojećeg stanja.

Federacija Bosne i Hercegovine je u procesu izrade strategije razvoja koja će aplicirati ciljeve održivog razvoja, odnosno njihovo provođenje u skladu sa socio-ekonomskim kontekstom Federacije BiH, pripadajućih kantona i općina. Proces izrade strategije razvoja podrazumijeva uspostavljanje četiri tematske grupe s dvanaest podgrupa koje obuhvataju sve sektore socio-ekonomskog razvoja (naprimjer, konkurentnost i pametna specijalizacija, ljudski potencijali, proizvodnja hrane, socijalna uključenost, itd.). Rad u svim podgrupama će se odvijati po principu *Leave no One Behind*, dakle svaka tematska grupa će u svom djelovanju imati princip rada kojim se posebna pažnja pridaje marginaliziranim grupama, odnosno donose rješenja za njihovo ravnopravno učešće u socio-ekonomskim procesima u Federaciji BiH.

Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine započinje sa procesom izrade strategije razvoja. Nova strategija razvoja bit će usklađena s najnovijim pristupima koji se primjenjuju u Bosni i Hercegovini i okruženju te će predstavljati jasnu polaznu osnovu za izradu svih operativnih planova i planova rada Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Također, strategija razvoja Brčko Distrikta BiH treba predstavljati platformu za provedbu Okvira za provođenje ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Okvir za provođenje ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini će omogućiti da se globalni ciljevi održivog razvoja, odnosno Agenda

za globalni razvoj 2030 (Agenda 2030), transferira u konkretne ciljeve i aktivnosti na terenu vodeći računa o marginaliziranim grupama po principu *Leave no One Behind*.

Nadležne institucije Republike Srpske u okviru svojih nadležnosti realiziraju brojne programe koji se odnose na zaštitu prava i ispunjavanje potreba ugroženih grupa stanovništva. Programi su definirani kroz pozitivno pravne propise, te operacionalizirani kroz brojne strateške dokumente i akcione planove s obzirom da Republika Srpska nema sveobuhvatnu dugoročnu strategiju razvoja. Međutim, Programom rada Vlade za naredni četvorogodišnji period koji predviđa prioritete poput povećanja konkurentnosti privrede i povećanja plaća, unapređenja efikasnosti javnog sektora, održivosti zdravstvenog sistema i poboljšanja demografske slike Republike Srpske, te digitalizacije ekonomije, predviđa se niz mjera u svim navedenim prioritetima za zaštitu marginaliziranih i ranjivih grupa stanovništva.

⁴ Operativni vodič za ciljeve održivog razvoja UN-a namijenjen timovima UN-a u zemljama fokusiran na princip „niko ne smije biti zapostavljen“ (*UNSDG Operational Guide for UNCTs on Leaving No One Behind*) daje podršku rezidentnim koordinatorima i timovima UN-a u zemljama u integraciji ovog principa.

INSTITUCIONALNI MEHANIZMI

Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Zajedničke aktivnosti svih institucija u BiH u vezi s ciljevima održivog razvoja počinju 2018. godine kroz formiranje Radne grupe za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH. Uvažavajući teritorijalnu organizaciju u Bosni i Hercegovini, Radna grupa okuplja predstavnike:

- **Vijeća ministara BiH** – Članovi: Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, kao glavni koordinator, Ministarstvo vanjskih poslova BiH i Agencija za statistiku BiH.
- **Vlade Republike Srpske** – Članovi: Ministarstvo za ekonomske odnose i regionalnu saradnju RS, Generalni sekretarijat Vlade RS – Odjeljenje za strateško planiranje i Republički zavod za statistiku Republike Srpske.
- **Vlade Federacije BiH** – Članovi: Federalni zavod za programiranje razvoja kao glavni koordinator ispred Federacije BiH, Ured premijera Federacije BiH i Federalni zavod za statistiku.
- **Vlade Brčko Distrikta** – Članovi: Kabinet gradonačelnika Brčko Distrikta BiH, Kancelarija koordinatora Brčko Distrikta u Vijeću ministara BiH, Odjeljenje za privredni razvoj, sport i kulturu

Vlade Brčko Distrikta BiH i Agencija za statistiku BiH – Podružnica / ekspozitura Brčko.

• Ujedinjenih nacija u BiH.

Na nivou Vijeća ministara BiH, Vlade Federacije BiH, Vlade Republike Srpske i Vlade Brčko Distrikta definirani su glavni koordinatori za implementaciju ciljeva održivog razvoja s ciljem koordinacije svih aktivnosti ministarstava i drugih institucija u ime vlade koju predstavljaju, da izrade strategije održivog razvoja i planove implementacije za svoj nivo vlasti, da pomažu ministarstvima, drugim institucijama, lokalnim samoupravama, nevladinim organizacijama, akademskoj zajednici i privatnom sektoru u provođenju ciljeva održivog razvoja na entitetskom, kantonalnom i na lokalnom nivou.

Zbog velikog broja ciljeva i podciljeva i zbog podijeljenih nadležnosti između entiteta formirana je Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH s ciljem planiranja i koordinacije zajedničkih aktivnosti institucija svih nivoa vlasti u BiH i za potrebe regionalnih i međunarodnih aktivnosti i izvještavanja koje se

vrši uz podršku Ujedinjenih nacija. Radna grupa prikuplja i objedinjuje stavove Vlade Federacije BiH, Vlade Republike Srpske, Vijeća ministara BiH i Vlade Brčko Distrikta, vrši konsultacije s ministarstvima, parlamentima, privatnim sektorom, akademskom zajednicom, nevladinim organizacijama i sa svim drugim zainteresiranim stranama. Član Radne grupe putem nadležnih institucija daje ekspertsku podršku i savjete vladama na svome nivou vlasti, koordinira aktivnosti međunarodnih i domaćih eksperata u BiH, priprema različite dokumente koji mogu pomoći donosiocima odluka na nivou BiH, RS, FBiH, BD i na kantonalnom i lokalnom nivou.

Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH koordinira sve aktivnosti u BiH u vezi s ciljevima održivog razvoja, a posredstvom institucija koje predstavlja. Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH, bi trebala, u skladu s inputima iz svojih institucija, do 2030. pripremati dobrovoljne izvještaje za Politički forum na visokom nivou (HLPF), izvještavati o stanju u BiH za potrebe regionalnih i međunarodnih institucija i vršiti koordinaciju redovnog izvještavanja na godišnjem nivou o održivom

razvoju u BiH s ciljem bolje koordinacije i stvaranja pretpostavki za finansiranje implementacije održivog razvoja.

Radna grupa nije vezana za političke procese u državi i funkcionira redovno bez obzira na političke promjene, a sve odluke se donose konsenzusom. Konačno odobravanje svih ključnih zaključaka i realiziranje svih odluka vrši se na nivou vlada i Vijeća ministara BiH. Članovi Radne grupe na svim nivoima vlasti u BiH redovno izvještavaju svoje vlade i od njih dobijaju inpute i stavove vezane za sva otvorena pitanja o kojima se razgovara na sastancima Radne grupe za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH.

Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH redovno organizira zajedničke radionice i konferencije za sve građane, institucije, nevladine organizacije, privatni sektor, akademsku zajednicu i druge zainteresirane strane. Zajedničke aktivnosti se održavaju u ključnim gradovima u BiH, a na njima se vrši prenošenje znanja i predstavljanje dobrih praksi sa svjetskog nivoa na nivo institucija i u javnu sferu u BiH, a sve s ciljem što bržeg postizanja održivog razvoja u svim oblastima.

Podgrupe Radne grupe za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH

Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH formirala je tri specijalizirane podgrupe s ciljem bolje koordinacije rada i aktivnosti na pitanjima koja zahtijevaju veću pažnju i posvećenost:

- **Podgrupa za izradu Dobrovoljnog izvještaja BiH (VNR – Voluntary National Review);**
- **Podgrupa za pokazatelje ciljeva održivog razvoja u BiH;**
- **Podgrupa za Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH.**

Navedene podgrupe čine nadležne institucije koje vrše koordinaciju u ime vlada u BiH i u ime Vijeća ministara BiH.

Bosna i Hercegovina

Na 53. vanrednoj sjednici Predsjedništva BiH, povodom rasprave o implementaciji Rezolucije UN A/RES/70/1, usvojen je zaključak kojim se traži od Vijeća ministara da, u saradnji s institucijama entiteta i BD, odredi instituciju koja će se baviti izradom Akcionog plana i Mape puta za postizanje ciljeva održivog razvoja kao i praćenja aktivnosti u svim oblastima i izradom relevantnih analiza koje se odnose na postizanje ciljeva. Za realizaciju zaključka zadužena je Direkcija za ekonomsko planiranje BiH.

Republika Srpska

Vlada Republike Srpske, Zaključkom iz septembra 2017. godine, potvrdila je posvećenost Republike Srpske postizanju ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija i spremnost da te ciljeve implementira u strateške dokumente. Istim zaključkom Vlada RS zadužila je Ministarstvo za ekonomske odnose i regionalnu saradnju da, u saradnji s Jedinicom za strateško planiranje i monitoring, pri Generalnom sekretarijatu Vlade RS, i Republičkim zavodom za statistiku, izradi Akcioni plan za postizanje COR u RS. Na osnovu toga formirana je Radna grupa Vlade Republike Srpske za promociju i realizaciju ciljeva održivog razvoja u Republici Srpskoj. Zadatak Radne grupe je da učestvuje u radu radnih tijela formiranih u okviru UN sistema u BiH, te da koordinira i praćenje i realizaciju ciljeva održivog razvoja u Republici Srpskoj.

Federacija BiH

Na osnovu zaključaka Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Vijeća ministara BiH u vezi s implementacijom ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, Vlada Federacije BiH je izrazila posvećenost u implementaciji Agende 2030 .

U tom smislu, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je u septembru 2017. godine, putem Generalnog sekretarijata, zadužila Federalni zavod za programiranje razvoja da u skladu sa svojim zakonskim mandatom i ovlaštenjima vrši koordinaciju svih aktivnosti vezanih za implementaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

Brčko Distrikt

Gradonačelnik Brčko Distrikta BiH je svojom odlukom, juna 2018. godine, imenovao koordinatora ispred Vlade Brčko Distrikta BiH za učešće u izradi Akcionog plana i Mape puta za postizanje ciljeva održivog razvoja, kao i za praćenje aktivnosti u svim oblastima i izradu relevantnih analiza koje se odnose na postizanje ciljeva.

Lokalni nivo

Na lokalnom nivou ciljevi održivog razvoja će se provoditi u skladu s unutrašnjom organizacijom preko glavnog koordinatora koji će biti u direktnoj komunikaciji s ministarstvima zaduženim za jedinice lokalne samouprave, sa savezima općina/opština i gradova RS i FBiH, a također i s odjeljenjima za razvoj na nivou lokalnih samouprava.

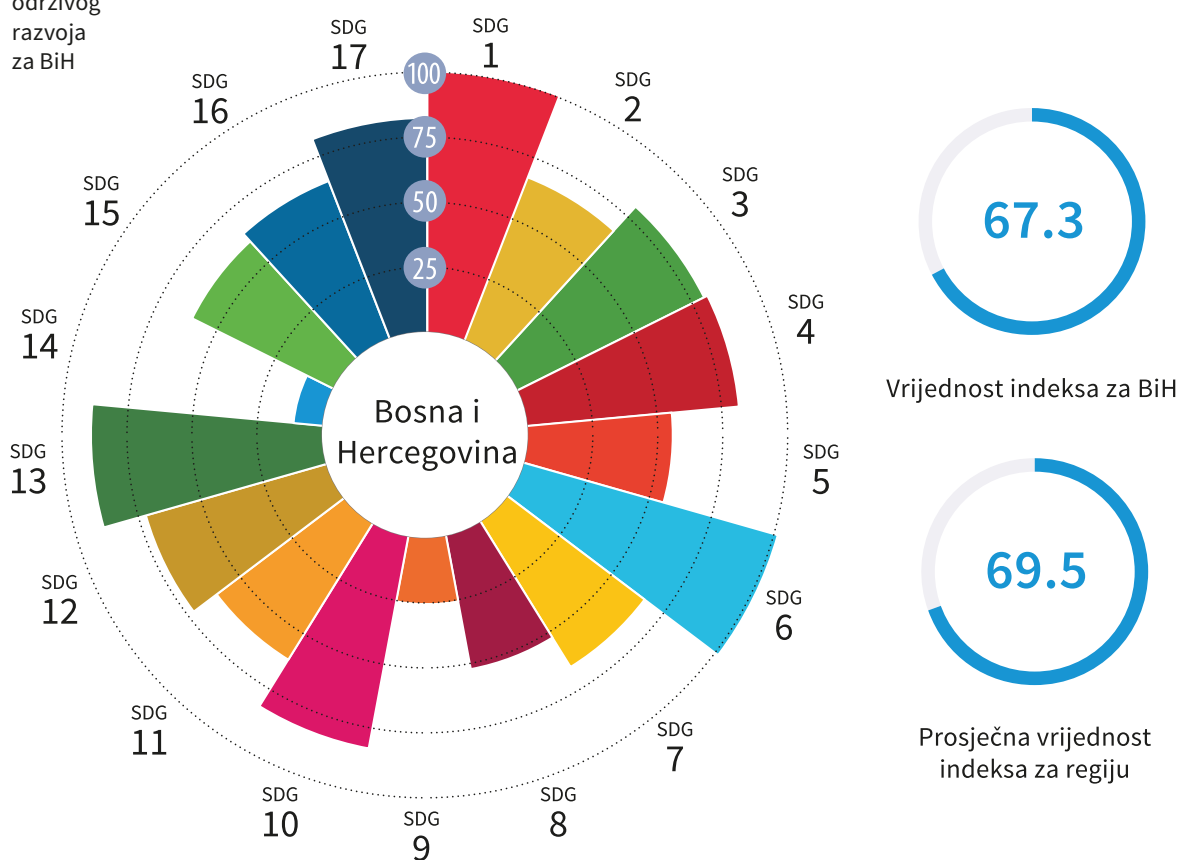
CILJEVI I PODCILJEVI

Prema Izvještaju o indeksu ostvarenja ciljeva održivog razvoja i matricama podataka za 2018. godinu (**2018 SDG Index⁵ and Dashboards Report**), Mreži rješenja za održivi razvoj (*Sustainable Development Solutions Network – SDSN*) i Fondaciji *Bertelsmann Stiftung*, Bosna i Hercegovina je rangirana na 71. mjesto od 156 analiziranih zemalja, s ukupno 67,3 boda. Vrijednost indeksa za Bosnu i Hercegovinu je nešto niža od prosječne vrijednosti indeksa za Istočnu Evropu i Centralnu Aziju, koji iznosi 69,5 bodova.

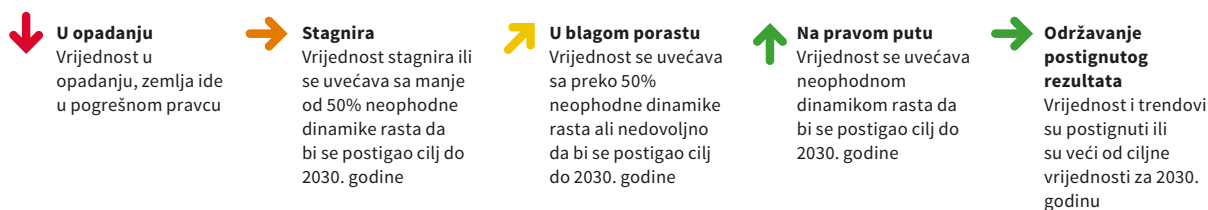
Mjesto koje Bosna i Hercegovina zauzima na rang listi indeksa ostvarenja ciljeva održivog razvoja i vrijednost indeksa (71. mjesto/67,3 boda) nalaze se ispod mjesta i vrijednosti indeksa za zemlje regije: Slovenije (8. mjesto/80,0 bodova), Hrvatske (21. mjesto/76,5 bodova), Srbije (40. mjesto/72,1 bod) te odmah ispod vrijednosti indeksa za Republiku Sjevernu Makedoniju (61. mjesto/69,0 bodova), Albanije (62. mjesto/68,9 bodova) i Crne Gore (69. mjesto/67,6 bodova).

Prema Izvještaju o indeksu ciljeva održivog razvoja za 2018. godinu, većina zemalja Istočne Evrope i Centralne Azije je postigla dobre rezultate u rješavanju siromaštva, unapređenju zdravstvenih i obrazovnih ishoda i u osiguravanju pristupa ključnoj infrastrukturi. Međutim, podaci o trendovima sugeriraju regresiju nekih zemalja u pogledu središnjih dimenzija humanog razvoja. U izvještaju je također naglašeno da sve zemlje regije trebaju uložiti veća nastojanja kako bi razdvojile ekonomski rast od negativnih učinaka na okoliš.

Slika 3:
Indeks ciljeva održivog razvoja za BiH

⁵ Vrijednost indeksa ciljeva održivog razvoja označava mjesto zemlje između najgoreg (0) i najboljeg ili ciljnog (100) ishoda. Najviše rangirana zemlja prema ovom indeksu je Švedska, s ukupnom vrijednošću indeksa od 85 bodova (zemlja je u prosjeku prešla 85% puta do postizanja najboljeg ishoda po svih 17 ciljeva održivog razvoja).

Konsultacije o ciljevima održivog razvoja održane u maju bile su fokusirane na pet poglavlja održivog razvoja, ljudi, planeta, prosperitet, mir i partnerstvo, te se stoga i dio Izvještaja koji se odnosi na ciljeve održivog razvoja i njihove podciljeve također fokusira na ta poglavlja.

Slika 4:
Pet poglavlja održivog razvoja

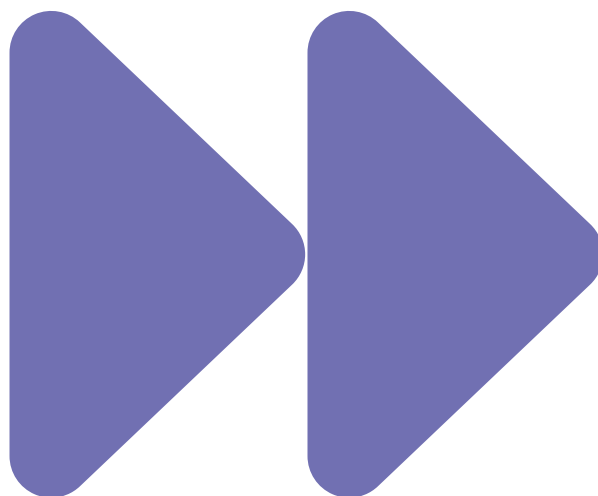

Ljudi

Okončati siromaštvo i glad; dostojanstvo i jednakost za sve u zdravijem okruženju

Poglavlje „Ljudi” ima za cilj osigurati dostojanstven i ravnopravan život u zdravom okruženju za sve građane Bosne i Hercegovine, a da pritom „niko ne smije biti zapostavljen”. Direktno investirajući u efikasne politike koje će pored jačanja ekonomije biti proširene i na druge dimenzije dobrobiti ljudi kao što su

siromaštvo, poboljšanje položaja ranjivih kategorija društva i njihovoj većoj inkluziji u ekonomskim, društvenim i ekološkim promjenama u društvu.

Cilj 1

Okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima

Siromaštvo je višedimenzionalni problem koji utječe i ukršta se s gotovo svim drugim ciljevima održivog razvoja te smanjenje nivoa siromaštva je često rezultat napretka u drugim ciljevima održivog razvoja. U Bosni i Hercegovini stopa siromaštva se mjeri prema relativnoj liniji siromaštva, prema potrošnji domaćinstava. Višedimenzionalnost siromaštva posmatra se kroz zdravlje, obrazovanje, mogućnost zapošljavanja i pristup ustanovama socijalne zaštite.

Posljednji podaci iz 2015. godine⁶ pokazuju da je stopa siromaštva stanovništva iznosila 16,9%, te je smanjena u odnosu na prethodno mjerenje kada je iznosila 17,9%. Jedan od strukturnih problema u BiH jeste svakako razlika između ruralnog i urbanog stanovništva, što se ogleda i u velikoj razlici u stopi siromaštva, koja za urbano stanovništvo iznosi 11,3%, dok je za ruralno stanovništvo 20,5%.

Prema statusu zaposlenja nosioca domaćinstva, u najvećem riziku od siromaštva su domaćinstva u kojima je nosilac domaćinstva nesposoban za rad (38,5%), a najmanja je kada je nosilac domaćinstva zaposlen 11,6%. Svako šesto domaćinstvo u Bosni i Hercegovini je siromašno.

U Bosni i Hercegovini skoro sva domaćinstva imaju priključak na struju te tekuću vodu u svojoj stambenoj jedinici. Interesantno je spomenuti da u BiH samo 2,8% domaćinstava živi kao podstanar. U 2015. godini došlo je i do poboljšanja stanja stambenih jedinica u kojima domaćinstva žive te njihovog materijalnog posjedovanja. Najveće poboljšanje primjetno je u pogledu zagrijavanja stambene jedinice u kojima domaćinstva žive.

Na osnovu podataka Agencije za statistiku BiH, stopa siromaštva starih (65+) te djece (<15 godina) veća je od prosječne stope siromaštva u

Primjer dobre prakse

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite je raspodjelom dijela prihoda od igara na sreću u 2015. godini finansiralo realizaciju projekata usmjerenih na podršku domaćinstvima u stanju socijalne potrebe, a u 2017. godini realizaciju projekata usmjerenih na podršku samohranim roditeljima djece i mladih sa smetnjama u razvoju i drugim socijalno ugroženim porodicama čiji su članovi djeca i mladi sa smetnjama u razvoju, a u skladu s ciljevima Strategije unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj (2017–2026).

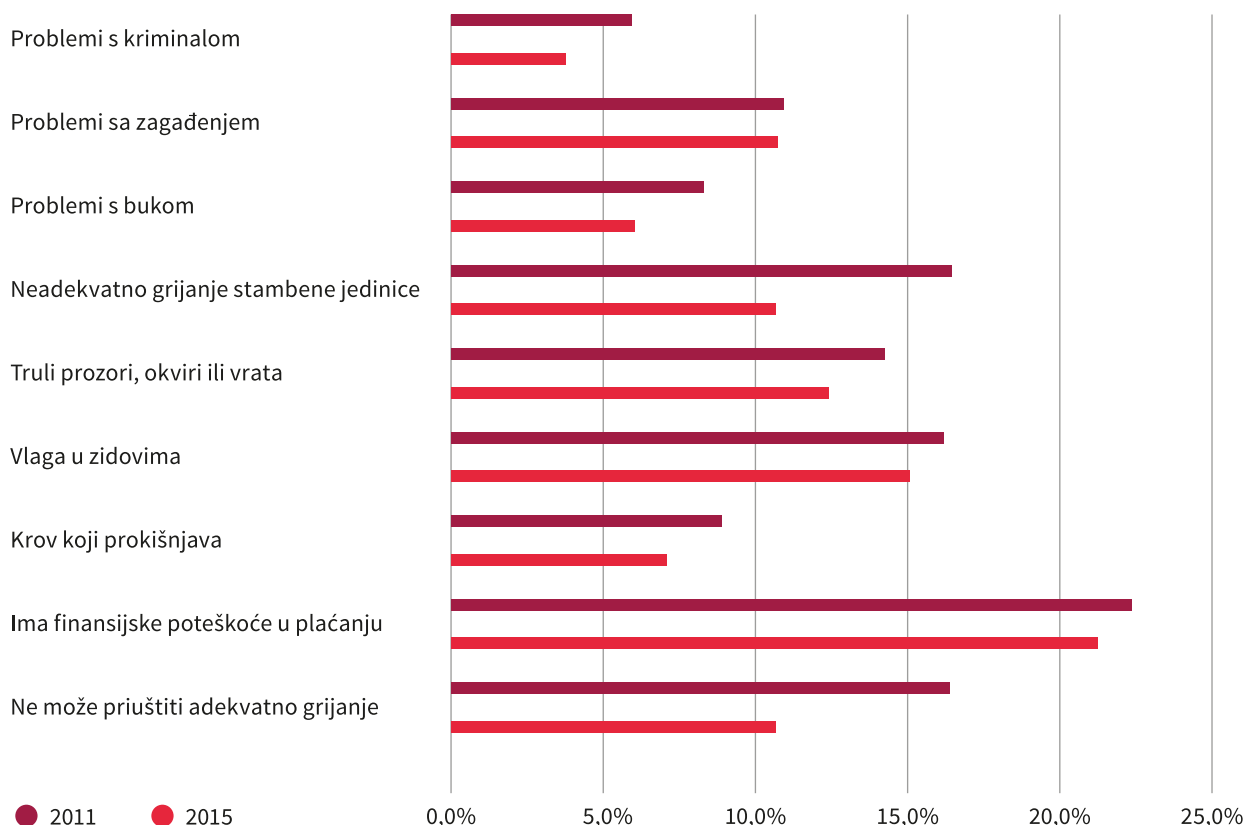
Bosni i Hercegovini. Stopa siromaštva starih iznosi 19,6%, a udio djece koja žive u domaćinstvima koja su relativno siromašna je 18,7%.

Jedna od najranjivijih kategorija društva u Bosni i Hercegovini su nacionalna manjina Romi. Iako je teško utvrditi tačan broj Roma u BiH, prema popisu iz 2013. godine njih je 12.583⁷ ali po procjenama općina i romskih udruženja procjene se kreću između 35.000 – 45.000.⁸ Socijalnu situaciju Roma karakteriziraju loši uslovi života, prepreke u obrazovanju te nedostatak mogućnosti za stvaranje prihoda.

⁶ Agencija za statistiku BiH, Anкета potrošnje domaćinstva 2011. i 2015.

⁷ http://www.mhrr.gov.ba/PDF/djeca/Narativni%20Izvjestaj_usvojen%20na%20Vijecu%20ministara.pdf

⁸ http://www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/Akcioni%20plan%20BiH%20za%20rjesavanje%20problema%20Roma%202017-2020%20BOS.pdf

Grafikon 1:

Indikatori materijalne deprivacije domaćinstava i problemi s kojim se domaćinstva suočavaju sa stambenim jedinicama

Izvor: Agencija za statistiku BiH,

Anketa potrošnje domaćinstava 2011. i 2015.

Primjer dobre prakse

Priključenjem Bosne i Hercegovine međunarodnoj inicijativi „Decenija za uključivanje Roma 2005–2015.“, napravljen je pomak u unapređenju položaja Roma u BiH. Bosna i Hercegovina je odredila pravce na rješavanju osnovnih problema romske populacije fokusirajući se na obrazovanje, stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje i zdravstvenu zaštitu djelovanja u BiH. U periodu 2009–2016. svi nivoi vlasti su finansijski učestvovali u implementaciji Akcionog plana za Rome (Vijeće ministara BiH, Federacija BiH, Republika Srpska, Brčko Distrikt i kantoni). Najveći udio utrošen je na stambeno zbrinjavanje, čime je zbrinuto oko 3.900 Roma. U periodu 2017–2020. planirano je izgraditi i rekonstruirati još 560 stambenih jedinica za isto toliko romskih porodica. U oblast zdravstvene zaštite romske populacije u periodu 2009–2016. ukupno je utrošeno 1.722.000 KM a u periodu 2017–2020. planirano je obuhvatiti dodatnih 3.700 romskih porodica kojima je potrebna neka od intervencija u ovoj oblasti, što će im omogućiti bolje uslove za život. U oblast zapošljavanja i samozapošljavanja za period 2009–2016. utrošeno je 4.777.000,00 KM za 688 Roma koji su prošli programe sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja a u periodu od 2017. do 2020. kroz ovaj program planirano je sufinansiranje dodatnih 628 Roma.

Cilj 2

Okončati glad, postići sigurnost u opskrbi hranom, unaprijediti kvalitet ishrane i promovirati održivu poljoprivredu

Prema Agenciji za statistiku (BHAS-u – prvi rezultati BDP-a za 2017), 5,6% BDP-a čini poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. Učešće poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u vanjsko-trgovinskoj razmjeni BiH je značajno, a dostupni podaci pokazuju da se deficit poljoprivrednog sektora smanjuje te je 2017. godine pokrivenost izvoza uvozom bila 35%.⁹ Poljoprivrednom proizvodnjom u BiH bavi se oko 1.000 pravnih osoba i oko 360 hiljada seoskih domaćinstava, od kojih se trećina registrirala kao poljoprivredna gazdinstva. Pilot popis poljoprivrede iz 2010. godine (Agencija za statistiku (BHAS), Federalni zavod za statistiku (FZS) i Republički zavod za statistiku (RZS) Republike Srpske, 2010) pokazuje

da je prosječna površina korištenog zemljišta bila 1,97 ha po gazdinstvu s prosječno četiri parcele, što je znatno ispod prosjeka u EU 27, koji iznosi 14,3 ha (EUROSTAT). Ti podaci ukazuju na jedan od ključnih problema u Bosni i Hercegovini, a to je veliki broj poljoprivrednih gazdinstava i kao posljedica toga njihova mala veličina i ekonomsko-proizvodna snaga. Ako se tome doda i mala prosječna veličina zemljišnog posjeda, njegova izražena rascjepkanost i dualni karakter proizvodnje, to se nameće kao važan problem i strateški prioritet koji se mora rješavati u budućnosti.

Iako dugoročni trendovi ukazuju na smanjenje broja stanovnika koji se

5,6 %

BDP-a čini poljoprivreda, šumarstvo i ribolov

bave poljoprivredom u BiH, prema Međunarodnoj organizaciji rada (eng: *International Labour Organization* – ILO) 15,7%¹⁰ je zaposleno u poljoprivredi, od čega 38% su žene. U zadnjih 10 godina površina pod usjevima najčešćih kultura i proizvodnja je skoro nepromijenjena. U BiH ima 2,2 miliona ha poljoprivrednog zemljišta, od čega je 1,6 miliona ha obradivo zemljište, a 600 hiljada ha su pašnjaci¹¹. U poljoprivrednom smislu, najvrednijeg zemljišta (I i II bonitetna klasa) u BiH je malo (300 hiljada ha).

Prema podacima BiH MAC-a za 2016. godinu, u BiH ukupna minski sumnjiva površina obuhvata 1.145 km² (2,3% u odnosu na

1,97 ha

14,3 ha

prosječna površina korištenog zemljišta po gazdinstvu

ukupnu površinu u BiH), a najveći dio tih površina je u kategoriji poljoprivrednog zemljišta.

Klimatske promjene se u BiH ogledaju kroz porast srednjih temperatura. Za posljednjih stotinu godina temperatura je prosječno porasla za 0,8 °C (što je u skladu s globalnim trendovima), s tendencijom ubrzanja, pa je tako srednja dekadna temperatura u prethodnoj dekadi 2000–2010. najtoplija u posljednjih 120 godina. Očekuje se da će se trajanje suhih perioda, učestalost poplava od bujica i intenzitet erozije tla povećati tokom ovog vijeka.

Strateški plan ruralnog razvoja BiH (2018–2021) predviđa podršku ruralnom razvoju, a njegova implementacija bi dovela i do smanjenja nejednakosti između ruralnog i urbanog stanovništva. Razvojne politike i analize će biti usmjerene na održivo planiranje, upravljanje, očuvanje i korištenje poljoprivrednog zemljišta, kako bi se proširio diskurs sa standardnog planiranja zemljišta na složeno dugoročno održivo programiranje. Ovaj program je naročito potrebno

provoditi u sjevernom dijelu BiH, jer je tamo prisutan veliki pritisak drugih nepoljoprivrednih grana na poljoprivredno zemljište. Evropska i nacionalna bespovratna pomoć trebala bi biti usmjerena na zaštitu poljoprivrednih kompleksa, smanjenje degradiranih zemljišta, a u cilju postizanja sigurnosti hrane.

Bosna i Hercegovina se ne suočava sa izazovom pothranjenosti stanovništva. Prema podacima MICSa IV iz 2011. godine, 2% djece mlađe od pet godina u BiH klasificiraju se kao pothranjena dok je manje od jednog procenta djece uzrasta do pet godina ozbiljno pothranjeno. Zadnjih godina u Bosni i Hercegovini primjetan je trend povećanja broja preuhranjene djece, MICS IV iz 2011. procjenjuje da je skoro svako šesto dijete mlađe od pet godina u BiH preuhranjeno (17%), što predstavlja povećanje za 2,6% u odnosu na podatke MICS III iz 2006. Devet procenata romske djece mlađe od pet godina u BiH klasificiraju se kao pothranjena (četiri puta više od njihovih neromskih vršnjaka).

⁹ Agencija za statistiku BiH, Robna razmjena BiH sa inostranstvom 2017, oktobar 2018.

¹⁰ Agencija za statistiku, Anкета o radnoj snazi 2018.

¹¹ Agencija za statistiku BiH i zavodi za statistiku Republike Srpske i Federacije BiH, 2016.

Cilj 3

Promovirati zdrav život i dobrobit svih ljudi, svih životnih dobi

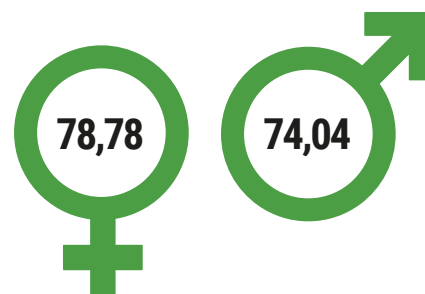
Promocija zdravog života i dobiti svih ljudi svih životnih dobi uz uživanje visokih standarda zdravlja su važni u Bosni i Hercegovini.

Očekivani životni vijek pri rođenju se povećava te iznosi 78,78 za žene i 74,04 za muškarce u 2016. godini¹². U pogledu smrtnosti, najveći udio povezan je s kardiovaskularnim oboljenjima (51,8%¹³). Nakon smrti uzrokovane kardiovaskularnim oboljenjima, vodeći uzroci smrtnosti su maligna oboljenja i endokrina i metabolička oboljenja (pretežno dijabetes) s poremećajima u ishrani. Najčešći uzrok kardiovaskularnih oboljenja je nezdrav način života, a posebno konzumiranje duhana i alkohola. Prema Anketi o potrošnji domaćinstava (APD) 2011, samo je 22% odraslih osoba izjavilo da

u posljednjih sedam dana nije konzumiralo duhan.

Prema Anketi o potrošnji domaćinstva 2015, 5,1% stanovnika je trebalo liječničku pomoć ali je nisu dobili. Glavni razlog za nedobijanje liječničke pomoći su naveli nemogućnost da ju priušte (41%). Primjetno je poboljšanje u pogledu liste čekanja, sa 31,5% na 23,5%. Prema vlastitom mišljenju, pet od sedam osoba se osjeća veoma dobro ili dobro, dok 10,3% ih se osjeća loše ili veoma loše.

Dojenačka smrtnost je jedan od najboljih pokazatelja zdravstvenog stanja stanovništva, posebno djece. Stopa dojenačke smrtnosti¹⁴ u BiH se smanjuje, i to sa 7,5/1.000 živorođenih (2006) na 5,9 promila

Očekivani životni vijek pri rođenju

(2016), dok je u Republici Srpskoj smanjena sa 4,8 promila (2006) na 2,4 promila u 2016. godini¹⁵, a u Federaciji BiH u 2016 godini ta stopa je iznosila 4,8 promila dok je u 2017 godini iznosila 4,2 promila¹⁶. Prema MICS IV iz 2011. procjenjuje se da stopa smrtnosti romske dojenčadi iznosi 24 na 1.000 živorođene djece, što je skoro 8 puta više od prosjeka u Bosni i Hercegovini.

Anketa o potrošnji domaćinstva za 2011. godinu ukazuje na to da je 95% bila pokrivenost javnim a 1% privatnim osiguranjem u BiH. S druge strane, od ukupne potrošnje u zdravstvu u BiH za (posljednju obrađenu) 2016. godinu 71% je javna potrošnja, a 29% privatna potrošnja. U Republici Srpskoj u istoj godini, 73,9% ukupne potrošnje otpada na

51,8 %

**smrtnosti,
povezano je sa
kardiovaskularnim
oboljenjima**

5,9 %

**stopa dojenačke
smrtnosti**

javnu potrošnju, a 26,1% privatnu potrošnju, a u Federaciji BiH u istom periodu je zabilježeno 70% javne potrošnje a 30% privatne potrošnje¹⁷. Broj medicinskog kadra u odnosu na ukupno stanovništvo je znatno manji od EU28 prosjeka što otežava adekvatan i pravovremen pristup zdravstvenoj zaštiti.

Usluge dugotrajne njege, preventivne zdravstvene zaštite i zdravstvene administracije se gotovo isključivo finansiraju iz javnih izdataka, dok se medicinska sredstva za vanbolničke pacijente u većoj mjeri finansiraju iz privatnih izdataka, odnosno iz direktnih izdataka domaćinstava. U BiH najviše novca se izdvaja za bolničko liječenje i za medicinska sredstva za vanbolničke pacijente. Na administraciju i upravljanje

zdravstvenim sistemima u BiH troši se oko 3,7%, što predstavlja povećanje u odnosu na prethodnu godinu kada je udio iznosio 3%, a ukupni izdaci su bili manji. BiH treba naći način smanjenja troškova u bolničkom liječenju, a jedan od načina je i preventivna zdravstvena zaštita na koju sada trenutno „odlazi” samo 1,8% od ukupnih izdataka na zdravstvo (u Republici Srpskoj 2,6%, u Federaciji BiH 1,1%). U 2015. godini¹⁸ prosječna dužina boravka u bolnicama je 7,2 dana i smanjena je u odnosu na 2009. godinu, kada je iznosila 8,3 dana.

- 12 Procjene Svjetske zdravstvene organizacije
- 13 Agencija za statistiku BiH, publikacija „Demografija 2016”
- 14 Stopa dojenačke smrtnosti pokazuje odnos između umrle djece do jedne godine na 1.000 živorođene djece u jednoj godini
- 15 Demografija 2016, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine; RS podaci Republički zavod za statistiku Republike Srpske, Statistički godišnjak, 5 Stanovništvo, 2016.
- 16 <http://fzs.ba/index.php/publikacije/godisnji-bilteni/stanovnistvo-i-registar/>
- 17 Agencija za statistiku BiH, Ministarstvo zdravlja Republike Srpske, za FBiH: <http://fzs.ba/wp-content/uploads/2018/04/12.7.pdf>
- 18 Zadnje dostupan podatak, HFA baza podataka

Cilj 4

Osigurati inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja

Obrazovanjem se svaki pojedinac osposobljava za uključivanje na tržište rada što omogućava finansijsko osamostalivanje odnosno ekonomsku nezavisnost. Osnovno obrazovanje je besplatno i ono se osigurava svoj djeci u Bosni i Hercegovini i provodi se najčešće po kriteriju socijalnog statusa djeteta kako bi se osigurao potpun i jednak pristup redovnom obrazovnom sistemu. MICS za 2011. procjenjuje da gotovo sva djeca osnovnoškolskog uzrasta u BiH pohađaju školu. Iako s relativno niskim postotkom nepismenih osoba, obrazovni sustav u BiH je visoko decentraliziran, a njegova struktura odražava složenu strukturu državne strukture.

Predškolski odgoj i obrazovanje tokom godine pred polazak u osnovnu školu značajno je radi

smanjenja inicijalnih razlika među učenicima u predznanju i pripremljenosti za osnovnu školu, čime se doprinosi stvaranju jednakih mogućnosti za postizanje uspjeha u osnovnom obrazovanju za svu djecu. Predškolski odgoj i obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine se provodi u javnim i privatnim ustanovama. U posljednjoj pedagoškoj 2018/19. godini, od ukupnog broja predškolskih ustanova, 58% su javne, a 42% privatne. Obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Federaciji BiH u istoj godini, uzrasta od 3 godine do polaska u osnovnu školu, bio je 21%. Prema procjenama Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke oko 57% djece, u godini pred polazak u osnovnu školu, je obuhvaćeno nekim vidom predškolskog odgoja

i obrazovanja (cjelovitim razvojnim programom predškolskog odgoja i obrazovanja u vrtićima ili određenim kraćim programima). Obuhvat djece u godini pred polazak u školu u programima za pripremu za školu zadnjih devet godina u Brčko Distriktu BiH je 100%. Pripremu za školu provode vaspitačice predškolskih ustanova po programu koji na prijedlog pedagoške institucije donosi šef odjela.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje je aktivnost od općeg interesa koja obuhvata obrazovanje, brigu i zaštitu predškolske djece, a koja se odvija u skladu sa Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Ovim zakonom uređuje se organizirano predškolsko obrazovanje i obrazovanje djece od šest mjeseci do upisa u školu, što se ostvaruje kroz program predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Procent obuhvata djece organiziranim predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem u Republici Srpskoj iz godine u godinu se povećava (Tabela 1). U 2018. godini predškolske ustanove pohađalo je 11.638 djece od 51.662 djece predškolskog uzrasta, što iznosi 22,5% od ukupne populacije djece predškolskog uzrasta.

Tabela 1.

Obuhvat djece predškolskim obrazovanjem i obrazovanjem od 2011. godine

Pedagoška godina	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
RS	6.732	7.369	7.599	8.166	9.093	9.953	10.240	12.156
FBiH	10.179	10.969	11.808	12.737	13.268	14.405	15.093	15.722

Imajući u vidu da se svijest zajednice i roditelja o značaju i važnosti ranog obrazovanja mijenja, osnivaju se nove predškolske ustanove, u javnom i privatnom sektoru, što dovodi do povećanja broja uključene djece u predškolske ustanove i do vidno povećanog procenta obuhvata djece. Međutim, treba uzeti u obzir i to da se broj živorođene djece iz godine u godinu smanjuje, te je i zbog toga jednim dijelom ovaj procent uvećan.

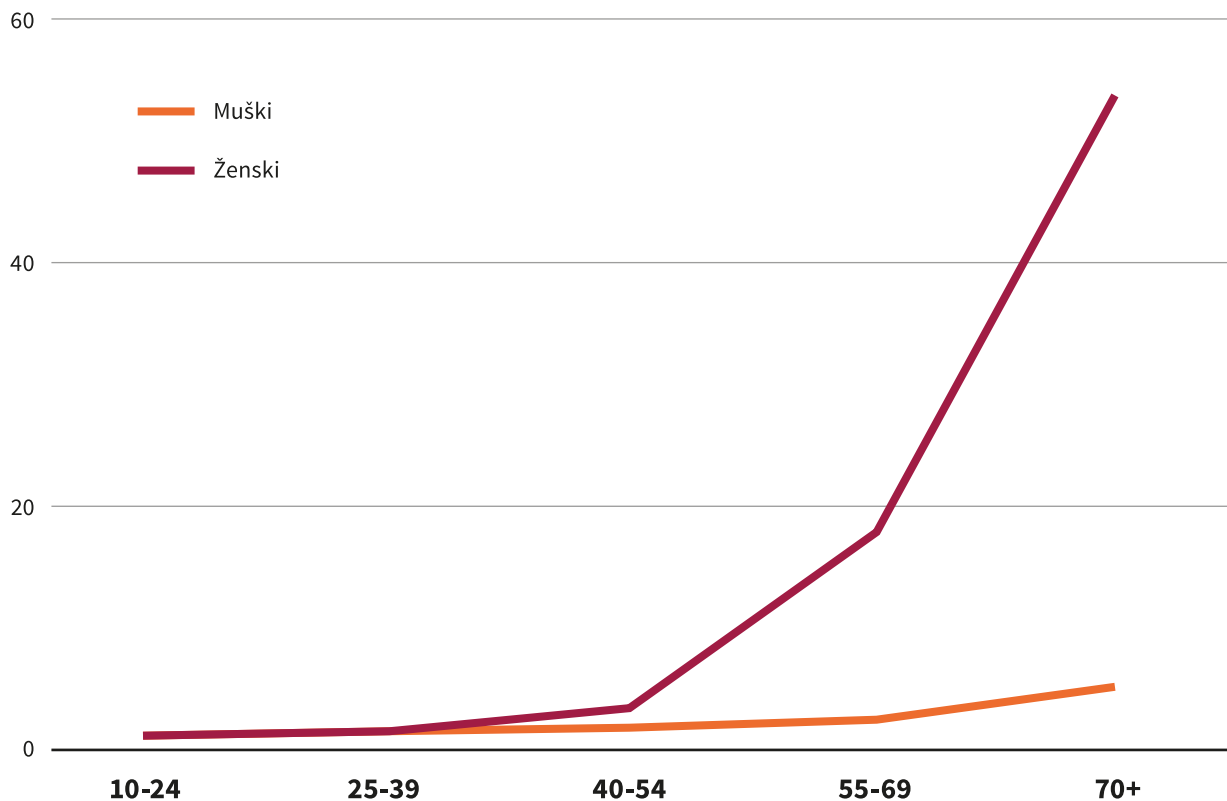
Broj predškolskih ustanova u Republici Srpskoj:
 - 42 predškolske ustanove u javnom sektoru (osnivači – opštine) i
 - 70 ustanova u privatnom sektoru (za 67 osnivača, fizičkih ili pravnih osoba, te za 3 osnivača vjerskih zajednica).

Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske od 2011. godine organizira tromjesečni predškolski program za onu djecu koja nisu išla u vrtić. Program se ostvaruje u predškolskim ustanovama i nekim osnovnim školama, u sredinama u kojima nema predškolskih ustanova, a na osnovu osiguranih sredstava u Budžetu Republike Srpske i drugih izvora finansiranja. Program se inače organizira svaki radni dan u dnevnom

trajanju od tri sata (180 minuta) počev od mjeseca marta pa do kraja maja. U osam godina, na osnovu osiguranih sredstava u iznosu od 2.553.442,06 KM, kroz ovaj program je prošlo 33.280 djece. Isto tako, posljednjih godina su međunarodne organizacije UNICEF i *Save the Children* učestvovala u realizaciji programa, čime su doprinijele da se generalno procent obuhvata djece predškolskim programom značajno poveća, tako da se procent obuhvata djece ovim programom u prosjeku kreće od 35% do 45% od ukupnog broja djece koja polaze u prvi razred.

U Federaciji Bosne i Hercegovine obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje uvedeno je u školskoj 2004/05. godini u Unsko-sanskom, Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde i Kantonu Sarajevo, a od školske 2009/10. godine provodi se u svim kantonima Federacije BiH. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u saradnji s kantonalnim ministarstvima, provodi projekt nabavke besplatnih udžbenika za djecu iz socijalno ugroženih porodica.

Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016–2021. godina obuhvata set mjera za unapređenje predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. Strateški ciljevi Strategije na svim nivoima obrazovanja odnose se na povećanje obuhvata djece i odraslih svim oblicima obrazovanja, te izgradnji efikasnijeg i kvalitetnijeg sistema obrazovanja baziranog na cjeloživotnom i preduzetničkom učenju. Također, u fokusu Strategije su i podizanje standarda kvaliteta udžbenika i nastavnih sredstava kao i usklađivanje obrazovanja s demografskim, ekonomskim i socijalnim promjenama u društvu. Posebno, u dijelu strateških ciljeva za unapređenje visokog obrazovanja naglasak se daje na naučnoistraživački orijentirano visoko obrazovanje, internacionalizaciju visokog obrazovanja kao i poboljšanje studentskog standarda. Obuhvat učenika srednjim obrazovanjem je 97,30%, za školsku 2018/2019. godinu.

Grafikon 2.
Stope nepismenosti po starosnim grupama prema spolu

Izvor: Agencija za statistiku, Muškarci i žene u BiH

U Brčko Distriktu BiH devetogodišnje osnovno obrazovanje je obavezno. Odjel za obrazovanje u skladu sa Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama nabavlja besplatne udžbenike za sve učenike osnovnih škola, također osigurava i besplatan prijevoz za učenike koji su udaljeni najmanje 3 km od škole, a učenicima s posebnim potrebama osigurava prijevoz do škole bez obzira koliko su udaljeni. U 15 osnovnih škola radi preko 50 stručnih saradnika različitih profila koji su podrška inkluzivnom obrazovanju. Obuhvat djece u godini pred polazak u školu u programima za pripremu za školu zadnjih devet godina je 100%.

Srednje obrazovanje nije obavezno u Bosni i Hercegovini. Prema informacijama iz Izvještaja o napretku u ostvarenju milenijjskih ciljeva razvoja iz 2013. godine za

Bosnu i Hercegovinu, stopa upisa učenika u srednju školu je dostigla 92% u poređenju sa svega 22,6% romske djece koja pohađaju srednju školu. Stopa upisa na tercijarni nivo obrazovanja u Bosni i Hercegovini je trenutno iznad 38%.

Ukupna stopa nepismenosti u BiH, prema Popisu iz 2013. godine, bila je 2,82. Stopa nepismenosti za muškarce iznosila je 0,79, a za žene čak 4,76. Najveća stopa nepismenosti je u grupi starijih žena i iznosi 5,29 za žene starosti 55–69 godina i čak 25,85 za žene starije od 70 godina, što znači da je svaka četvrta žena starija od 70 godina u BiH nepismena. Razlog tome je i što se obavezno osnovno obrazovanje počelo primjenjivati nakon Drugog svjetskog rata.

Međunarodna procjena učeničkih postignuća, PISA 2018, u BiH urađena

je tokom 2018. na uzorku od 236 škola i međunarodno uporedive rezultate ćemo imati krajem 2019. godine.

Anketa o radnoj snazi nam ukazuje na to da se zadnjih godina smanjuje broj onih koji rano napuštaju školovanje, kako za žene tako i za muškarce, te prema posljednjim podacima on iznosi 5,4% za žene a 4,4% za muškarce.¹⁹ Prema podacima MICS 2011–2012. (UNICEF), stopa upisa u srednje škole je 76,2%. Oko 54% učenika završi srednju školu u redovnom roku, a 24% maturanata nastavlja školovanje nakon srednje ili više škole.

Reforma koja podrazumijeva razvoj ključnih kompetencija s fokusom na preduzetničko-inovativnu i digitalnu kompetenciju u oblasti srednjeg i visokog obrazovanja, izradu novih kvalifikacija baziranih na ishodima učenja, usklađenost standarda zanimanja i standarda kvalifikacija s potrebama tržišta rada, put je za ubrzanje ekonomskog razvoja, a time i veće zapošljivosti. Prema dokumentu Programskih ekonomskih reformi u BiH, koji izrađuju zajedno BiH, entiteti i BD, u narednom srednjoročnom periodu potrebno je reformirati sistem obrazovanja u cilju njegove veće povezanosti s tržištem rada fokusirajući se na stručno i visoko obrazovanje i uključivanje na tržište rada. Jedan od prioriteta je razvijanje i uvođenje ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje na svim nivoima obrazovanja fokusirajući se na preduzetničku i digitalnu kompetenciju.

Kada su u pitanju odrasli (25 do 64 godine starosti), u svim oblicima cjeloživotnog učenja – formalno, neformalno i informalno učenje, u Anketi o obrazovanju odraslih²⁰ 8,7% ispitanika je učestvovalo u nekom obliku formalnog i/ili neformalnog obrazovanja, dok 91,3% ispitanika nije učestvovalo ni u formalnom ni u neformalnom obrazovanju.

Primjer dobre prakse

Osobe s invaliditetom prepoznate su i u Strategiji razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2016–2021. Broj učenika sa smetnjama u razvoju povećava se svake godine, tako da je u osnovnim školama njihov broj 1.484 (1,61%), a u srednjim školama 369 (0,93%). Od 2010. godine Vlada Republike Srpske finansira asistente za učenike s autizmom (2010 – 4, a 2017/2018 – 205). Također, dodjeljuju se stipendije za studente s invaliditetom (2015 – 12, 2016 – 10, 2017 – 11 i 2018 – 9).

Kada je u pitanju izučavanje romskog jezika u osnovnoj školi, razmatraju se mogućnosti preuzimanja udžbenika urađenih u Republici Srbiji za potrebe obrazovanja Roma. U skladu s pozitivnim pravnim propisima Republike Srpske, omogućen je upis romske djece u prvi razred osnovne škole čak i bez potpune dokumentacije, te problem napuštanja učenika Roma nije izražen (oko 30 djece godišnje iz razloga preseljenja). Veoma važnu ulogu imaju aktivnosti romskih udruženja s aspekta podizanja svijesti o važnosti učestvovanja u obrazovnom procesu.

¹⁹ Anketa o radnoj snazi 2018.

²⁰ Agencija za statistiku BiH, Anketa o obrazovanju odraslih, 2018.

Cilj 5

Postići ravnopravnost spolova i osnaživati sve žene i djevojčice

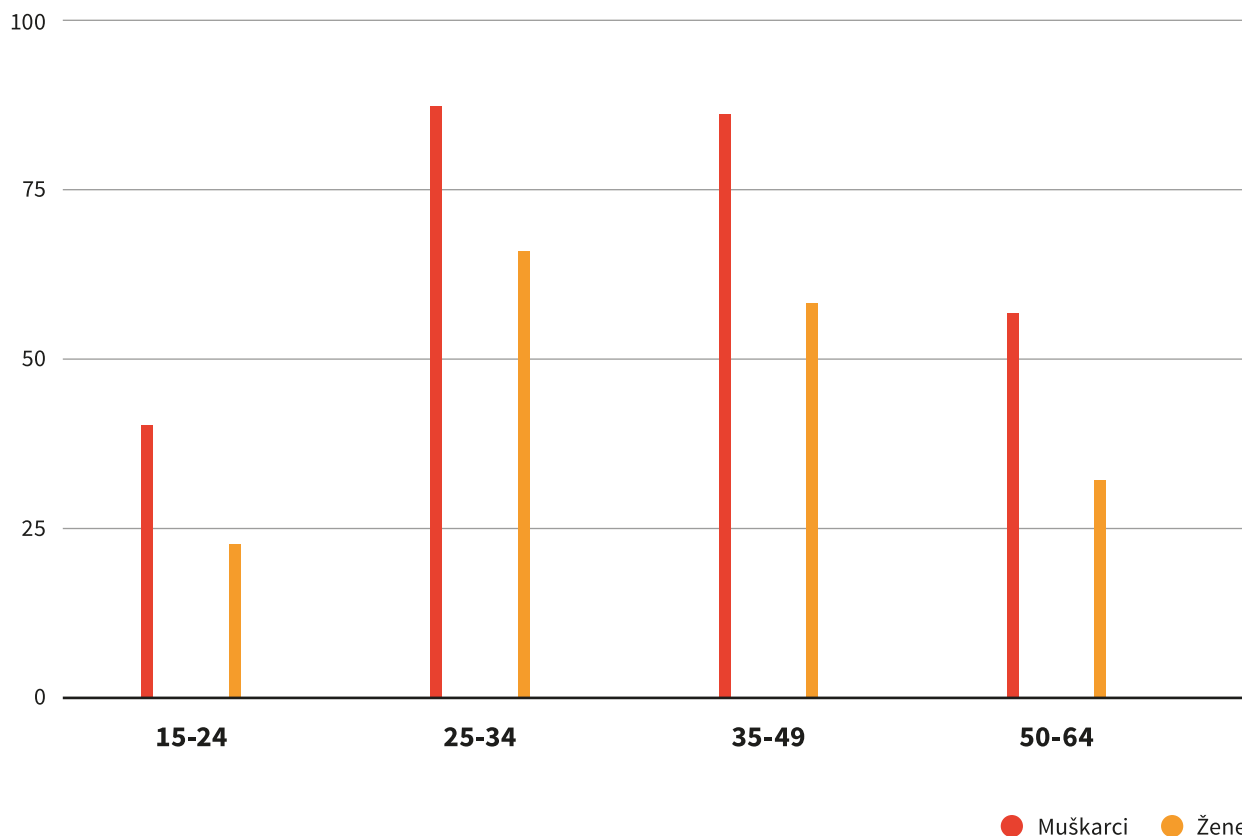
BiH je potpisnica svih važnijih međunarodnih konvencija o ravnopravnosti spolova i ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama, od kojih je svakako najvažnija UN-ova Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW. Izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH i njegovim usklađivanjem sa Zakonom o ravnopravnosti spolova 2013. godine, osigurana je kvota od 40% za manje zastupljeni spol na izbornim listama političkih partija. I pored toga, zastupljenost žena u politici je znatno manja. Centralna izborna komisija BiH raspolaže podacima o spolnoj strukturi izabranih zvaničnika u zakonodavnim organima vlasti. Prema stanju na dan 16. 4. 2015, učešće žena u predstavničkim domovima na nivou BiH, FBiH, RS i kantonima je 20,1%.

Evidentno je da je aktivnost na tržištu rada za žene niža od muškaraca prema svim starosnim grupama. Kao jedan od razloga za neaktivnost, najviše žena je spomenulo da su domaćice, tj. njih 38,4%. Kod muškaraca, najučestaliji razlog za neaktivnost je penzionisanost (59,3%).

Politike zapošljavanja koje se implementiraju u BiH imaju podijeljene nadležnosti na entitete, Brčko Distrikt te kantone. U FBiH postoje mjere koje provodi Federalni zavod za zapošljavanje koje su direktno okrenute ka ženama, kao što su: Zapošljavanje žena, Start-up za žene, te se obavlja niz treninga i motivacionih predavanja koja imaju za cilj uključivanje žena na tržište rada. Pored toga, u oba entiteta, Brčko Distriktu i kantonima prisutne

20,1 %

učešće žena u predstavničkim domovima

su mjere koje su usmjerene ka nezaposlenima a kojima podjednak pristup imaju muškarci i žene, ali i druge ranjive kategorije kao što su mladi, Romi, osobe s invaliditetom, itd. Takođe, i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke realizuje programe obuke, stručnog osposobljavanja i usavršavanja odraslih osoba s fokusom na žene, radi njihove lakše integracije na tržište rada.

Za programe samozapošljavanja u Brčko Distriktu od 2014. do danas je utrošeno 3.215.570,00 KM za ukupno 742 učesnika programa, od čega su 500 učesnika muškarci ili 67,3% dok su 242 učesnice ženskog spola ili 32,7%, pri čemu se udio učesnica ženskog spola tokom 2018. povećao na 39,34% u odnosu na ukupan broj prijavljenih učesnika za 2018. godinu. Najveći dio preduzeća podržanih kroz Program samozapošljavanja i dalje aktivno obavlja djelatnost, odnosno njih 88,51% a 34 osobe su dodatno zaposlene zahvaljujući inovativnim idejama korisnika Programa.

JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske realizira „Program zapošljavanja i samozapošljavanja ciljnih kategorija u privredi u 2018. godini“, čija je ukupna vrijednost 500.000 KM (250.000 eura), a koji se finansira iz sredstava Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske. Programom je predviđeno zapošljavanje i samozapošljavanje 115 osoba iz ciljne grupe Programa i to žena žrtava porodičnog nasilja, žena u ruralnim područjima i osoba kojima nedostaje do 3 godine staža osiguranja za sticanje uslova za starosnu penziju.

Kada su u pitanju prava LGBTI populacije, Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske, u skladu sa svojim nadležnostima, realizira sve potrebne aktivnosti na zaštiti LGBTI populacije. U narednom periodu će se raditi na poboljšanju položaja LGBTI osoba u Republici Srpskoj, ugrađivanjem adekvatnih mjera i aktivnosti u godišnje operativne planove u okviru Gender akcionog plana BiH 2018–2022. godina, čije provođenje u Republici Srpskoj koordinira Gender centar Republike Srpske.

Grafikon 3.

Stopa aktivnosti prema spolu i starosnim grupama

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anкета o radnoj snazi 2018.

Prosperitet

Prosperitetan i ispunjen život, ekonomski, socijalni i tehnološki napredak u skladu s prirodom

Ljudi u Bosni i Hercegovini teže ekonomskom, socijalnom i tehnološkom napretku, koji je u harmoniji s prirodom. Naš daljnji ekonomski razvoj treba biti planiran uz minimalne negativne efekte na ekologiju, uz racionalan ciklus proizvodnje i potrošnje. Na tom putu

se zemlja srednjeg dohotka još uvijek izgrađuje suočavajući se s izazovima socio-ekonomske tranzicije, ali kontinuirani napredak postoji.

Bosna i Hercegovina je u 2017. godini zadržala trend rasta bruto domaćeg proizvoda od 3%

iz posljednje tri godine, što je nedovoljno za dostizanje prosjeka životnog standarda građana zemalja Evropske unije, koji je za BiH 32% prosjeka EU27. Također, jedinstveni ekonomski prostor unutar zemlje nije u potpunosti uspostavljen, i neophodno je poboljšanje konkurentske pozicije zemlje na evropskom i svjetskom tržištu kao i životnog standarda građana.

2017

2016

2015

0 0.5 1 1.5 2 2.5 3 3.5 4

Grafikon 4.

Realna stopa rasta BDP-a u BiH (%), period 2015–2017.

Izvor:

Ekonomski trendovi, Direkcija za ekonomsko planiranje

Prema Globalnom izvještaju o konkurentnosti u 2018–2019. (*World Economic Forum – WEF*), Bosna i Hercegovina je rangirana na 91. mjesto od 140 zemalja, dok je Izvještaj o lakoći poslovanja (*World Bank – WB*) u 2018. postavlja na 89. mjesto od 190 zemalja. Poslovno okruženje je i dalje opterećeno administrativnim preprekama na različitim nivoima vlasti i ne postoji ujednačen sistem registracije za cijelu zemlju, što može predstavljati otežavajuću okolnost za potencijalne investitore.

Cilj 7

Osigurati pristup materijalno pristupačnoj, pouzdanoj, održivoj i modernoj energiji za sve

Energetski sektor je jedan od najsnažnijih privrednih sektora u Bosni i Hercegovini s dugom tradicijom i značajnim potencijalima za daljnji razvoj, s obzirom da zemlja ima komparativnu prednost u ovom sektoru, a naročito u oblasti hidroenergije.

Kao potpisnica Ugovora o Energetskoj zajednici, zemlja je preuzela obavezu liberalizacije energetskog tržišta i usvajanja seta zakonskih propisa o plinu, nafti i električnoj energiji koji će omogućiti stvaranje konkurentnog i integriranog energetskog tržišta, te veća ulaganja u energiju da bi se obezbijedilo sigurno i održivo snabdijevanje energijom. Tržištem električne energije i plina u zemlji

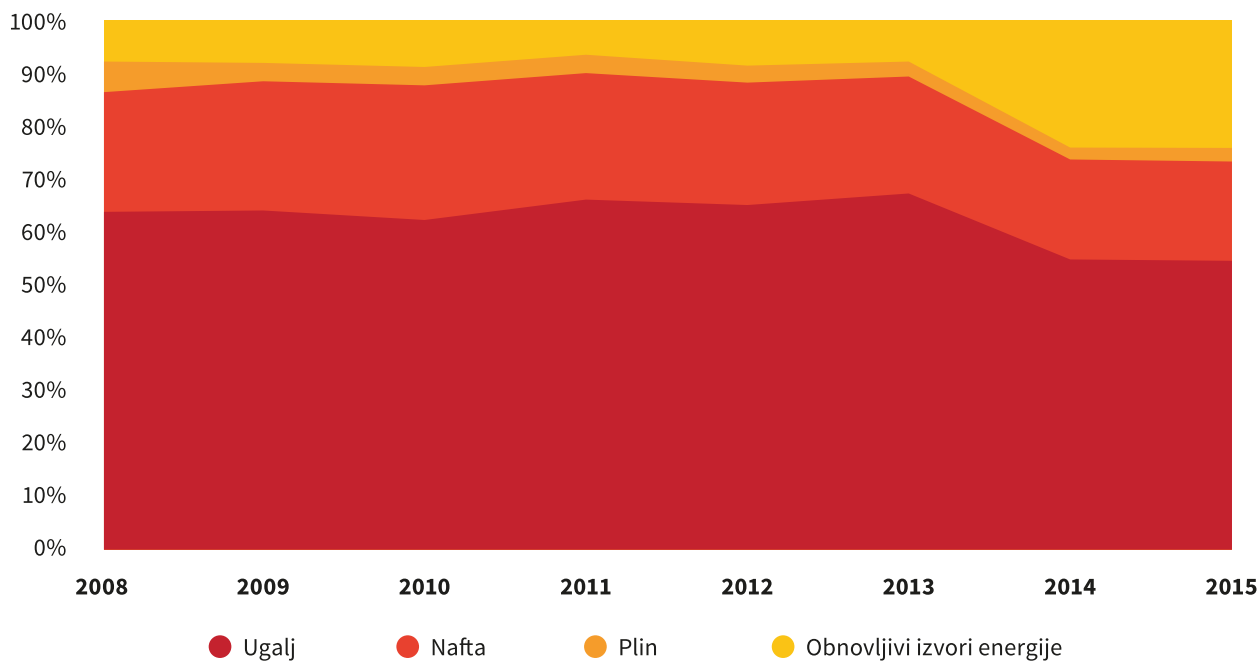
dominiraju ključna javna preduzeća. Postoji interes investitora za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora, iz hidroelektrana, malih hidroelektrana, solarnih elektrana, vjetroelektrana kao i za postrojenja na biomasu u efikasnoj kogeneraciji. U toku 2018. godine, formirana je Radna grupa za obnovljive izvore energije u Bosni i Hercegovini kao krovna platforma za razmjenu praksi iz ove oblasti sa specifičnim zadatkom da nadzire i izvještava o napretku ispunjenja obaveza prema Ugovoru o uspostavi Energetske zajednice.

Radna grupa se bavi i koordinacijom pripreme preporuka i prijedloga u vezi sa izradom Nacionalnog akcionog plana za obnovljive izvore

energije (NREAP), kao i entitetskih akcionih planova.

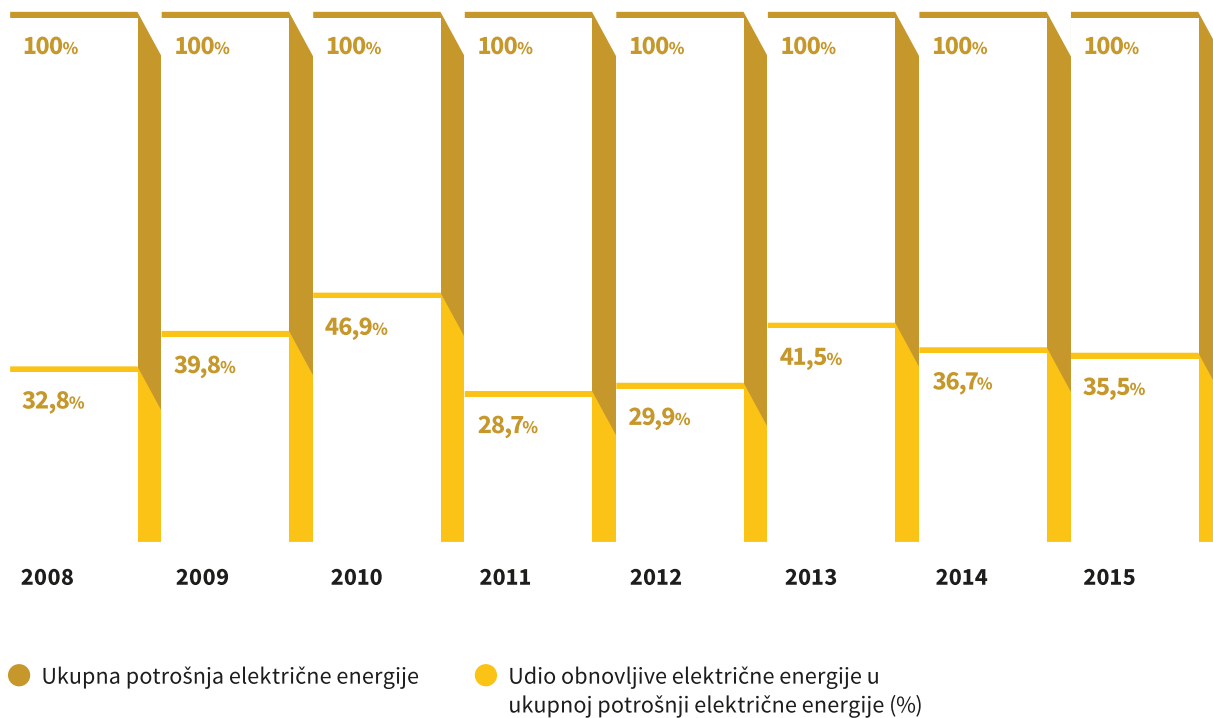
Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. godine, koju je usvojilo Vijeće ministara BiH u 2018, planira provođenje reformi u cilju efikasnijeg korištenja energije i resursa, sigurnosti snabdijevanja, kao i odgovornosti prema okolišu.

U okviru Strategije Jugoistočna Evropa 2020. postavljen je cilj vezan za učešće energije iz obnovljivih izvora energije u ukupnoj finalnoj potrošnji energije za svaku zemlju u regiji, gdje je Bosna i Hercegovina postavila za sebe visoki cilj od 40% učešća energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije, u odnosu na sadašnjih 28,9%.

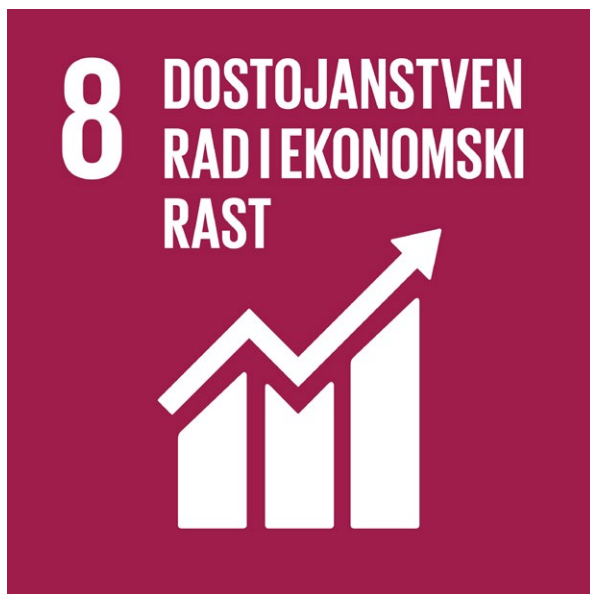
Grafikon 5.
Udio pojedinih energenata u ukupnoj potrošnji energije u BiH

Izvor: Energetski bilans za ne-OECD zemlje, IEA, 2015 izdanje; BHAS

Grafikon 6.
Električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora

Izvor: Energetski bilans za ne-OECD zemlje, IEA, 2015 izdanje; BHAS

Cilj 8 Promovirati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve

Problem niske stope zaposlenosti mladih u Bosni i Hercegovini veže se za nedostatak vještina koje se stiču tokom obrazovanja, kao i za problem neusklađenosti obrazovnog sistema s potrebama modernog tržišta rada, a zatim nedovoljne podrške mladima za započinjanje vlastitog biznisa. Struktura upisa na fakultete ne prati tržište rada u zemlji, niti EU i globalne trendove. Od ukupnog broja zaposlenih u 2018. godini, 68,2% osoba je zaposleno sa srednjim stručnim obrazovanjem, a 16,9% s nekim od oblika visokog stručnog obrazovanja (fakultet, magistarski, doktorat), dok je s osnovnom školom i manje zaposleno 14,8%.

Bosna i Hercegovina se suočava s rastućom pojavom odliva mladih i obrazovanih ljudi koji odlaze u

potrazi za boljim uslovima života i zaposlenja, što značajno umanjuje kvalitet ljudskih resursa u zemlji.

Radno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini je u nadležnosti entiteta i Brčko Distrikta. U 2015. godini su oba entiteta usvojila nove zakone o radu koji predstavljaju dobar okvir za regulaciju rada i adresiranje trenutnih loših praksi koje uskraćuju prava radnika na dostojanstven rad.

Bosanskohercegovačko tržište radne snage u zadnjoj deceniji karakterizira visoka stopa neaktivnosti, nezaposlenosti, a posebno dugoročne nezaposlenosti. Stopa nezaposlenosti za 2018. godinu iznosila je 18,4%. Prema spolu, nezaposlenost je veća kod žena i iznosi 20,3%, kod muškaraca iznosi 17,2%. U pogledu nezaposlenosti, najveći problem je to što najveći

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

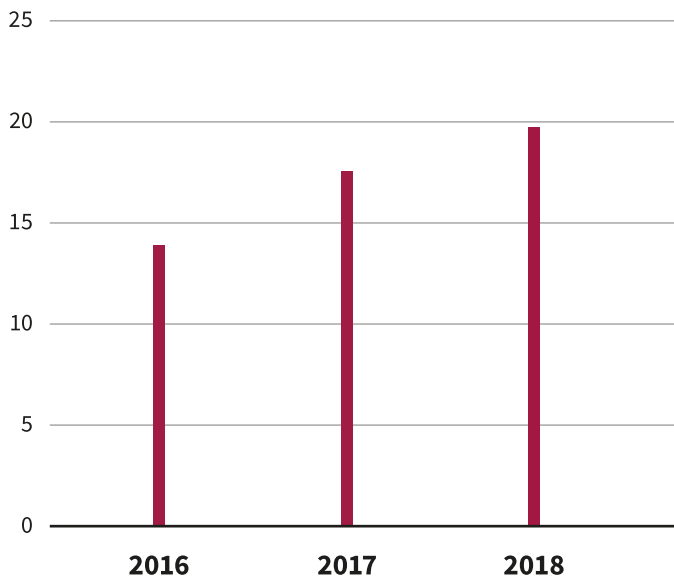
Želeći pomoći proces stvaranja novih radnih mjesta, vlada Švicarske je podržala projekt izgradnje logističkog centra za obrtnike, male i srednje agro-poduzetnike u poslovnoj zoni Osrdak u Posušju, u Federaciji BiH, koji je implementirao UNDP. Time je izgrađen centar za razvoj malog poduzetništva koji služi zainteresiranim malim obrtnicima i agro-poduzetnicima za obavljanje tehnoloških procesa obrade i skladištenja proizvoda, a koristi obnovljive izvore energije za sopstvene energetske potrebe. U saradnji s Asocijacijom za ekonomski razvoj REDAH (Regionalna razvojna agencija), uvedeno je i savjetovanje za agro-poduzetnike i savjetodavne usluge marketinga za poduzetnike početnike.

udio predstavljaju osobe koje su nezaposlene više od godinu dana. Najveću stopu nezaposlenih, 71,8%, imaju osobe sa završenom srednjom školom. Prema obrazovnoj strukturi, najviše neaktivnih je s osnovnom školom i manje, zatim sa srednjom školom, a najmanje je onih s višom školom, visokom, magisterijem ili doktoratom.

Stopa zaposlenosti mladih (15–24 godine) u Bosni i Hercegovini za 2018. godinu iznosila je 19,7%, a ljudi starosti od 25–49 godina 58,9% i bilježe trend rasta. Posmatrajući strukturu zaposlenih prema područjima djelatnosti, u 2018. godini 15,7% ih je zaposleno u sektoru poljoprivrede, 32,1% u nepoljoprivrednom, odnosno industrijskom sektoru i najveći procent je u uslužnim djelatnostima i iznosi 52,1%.

Grafikon 7.

Stopa zaposlenosti mladih u BiH (%)

Izvor: Anketa o radnoj snazi 2018, BHAS

Primjer dobre prakse

Inovacioni centar Banja Luka (ICBL) predstavlja prvi moderno opremljeni kombinirani centar za podršku i razvoj preduzetništva u Republici Srpskoj, čvrsto opredijeljen u namjeri da podrži razvoj kompanija koje su sposobne da širokom tržištu ponude napredna komercijalna rješenja u vidu proizvoda, usluga, zapošljavanja i unapređenja poslovnih procesa zasnovanih na znanju i primjeni inovativnih i naprednih tehnologija. Pružajući podršku preduzetnicima u izgradnji uspješnih kompanija, ICBL svojim korisnicima, koji su u začetku svoje ideje ili žele da razviju poslovnu priču, kroz inkubaciju, nudi sve neophodne elemente za uspješan profesionalni razvoj i inovaciju. ICBL također, u saradnji s akreditiranim kompanijama, obrazovnim institucijama i stručnjacima s dugogodišnjim iskustvom u privredi i akademskoj zajednici, pruža usluge stručnog usavršavanja kroz isporuku međunarodno certificiranih i nacionalno priznatih kurseva za obuku. Osnivači ICBL su Ministarstvo za naučnotehnoški razvoj, visoko obrazovanje i informatičko društvo Republike Srpske, te Grad Banja Luka.

Primjer dobre prakse

Federalno ministarstvo razvoja poduzetništva i obrta je u okviru projekta „Izgradnja poduzetničkih zona u Federaciji Bosne i Hercegovine” za 2018. godinu dodijelilo grantove poticajnih sredstava za poduzetništvo i obrt u sedam jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH: Visoko, Vitez, Maglaj, Gračanica, Posušje, Zenica i Livno, s tim da je sufinansiranje od strane jedinica lokalne samouprave iznosilo minimalno 30%. Cilj projekta je poticanje izgradnje infrastrukture poduzetničkih zona u Federaciji BiH, kao preduslova za ekonomski rast i zapošljavanje na lokalnom nivou. Ta sredstva se u 2018. godini dodjeljuju drugi put, tako da se očekuje da će grantovi u 2018. godini za poduzetničke zone u 27 jedinica lokalne samouprave potaknuti projekte koji će zaposliti 1.336 radnika u 95 novih kompanija.

Primjer dobre prakse

Općina Stari Grad Sarajevo već drugu godinu raspisuje poziv za finansiranje i sufinansiranje najboljih poslovnih planova koje ponude mladi nezaposleni ljudi starosne dobi do 35 godina. Novčana nagrada namijenjena je za troškove pokretanja biznisa: troškovi registracije biznisa, troškovi sredstava za rad, zakup poslovnih prostorija, obrtna sredstva, naknade za doprinose i ostali troškovi.

Cilj 9

Izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost

Skoro polovinu industrijske proizvodnje u Bosni i Hercegovini čine rudarstvo, proizvodnja električne energije i prehrambena proizvodnja. Udio izvoza u BDP-u iznosi 30%, dok je udio uvoza oko 60%. Jedan od razloga za nisku stopu izvoza je upravo nizak inovacijski kapacitet i skromna ulaganja u istraživanja i razvoj. Prema Globalnom inovacijskom indeksu 2018, Bosna i Hercegovina je na 77. mjestu od 126 zemalja. Udio istraživača u kompanijama je manji od 2%.

U Bosni i Hercegovini ulaganja u istraživanje i razvoj iznose 0,2 posto BDP-a, dok je prosjek Evropske unije 2,4 posto. Tokom 2017. budžetska

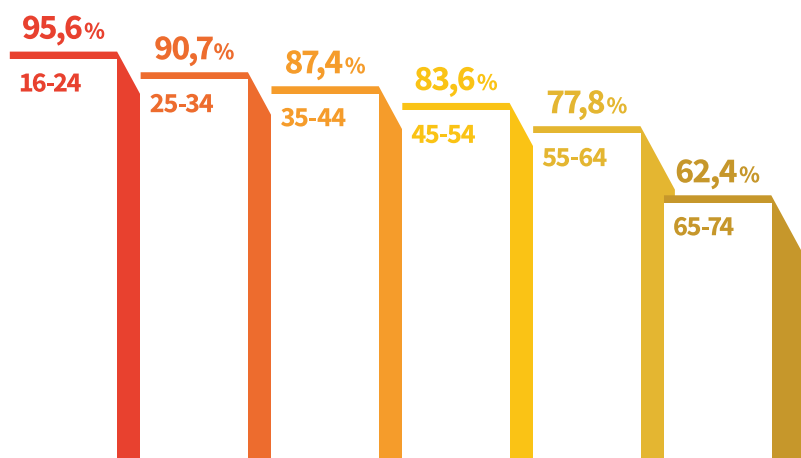
sredstva institucija namijenjena za istraživanja i razvoj najviše su usmjerena prema sektoru visokog obrazovanja 77,8%. Prema strukturi izvora finansijskih sredstava utrošenih za istraživanje i razvoj, najveće učešće imaju vlastita sredstva sa 41,5%, državna uprava i ostali nivoi uprave sa 30,08%, finansijska sredstva iz inostranstva 26,3%, privatna i javna preduzeća sa 1,6%, neprofitne institucije 0,02%, i ostali izvori sredstava 0,34%.

Politike razvoja informacionog društva BiH za period 2017. do 2021. usvojene su u cilju ubrzanja razvoja informaciono-komunikacione tehnologije, razvoja mreža sljedeće generacije, uvođenja 4G mreže,

ulaska novih investicija, povećanja stepena konkurentnosti i niže cijene za krajnje korisnike.

Ukupan broj pretplatnika fiksnog interneta u 2017. godini iznosio je 663.913. Broj pretplatnika mobilnog interneta putem standardnog mobilnog širokopojasnog pristupa je u 2017. iznosio 1.421.817, što pokazuje rast od 7,5% u odnosu na prethodnu godinu. U Bosni i Hercegovini 99,5% preduzeća koristi računare u svom poslovanju. Broj korisnika interneta u godinama bilježi rast u Bosni i Hercegovini od 55% u 2011. godini do 86,8% u 2017. godini.

Turizam predstavlja globalni integracioni proces i danas je jedna od najjačih privrednih grana u svijetu. Zbog utjecaja na druge privredne grane kao što su poljoprivreda, prehrambena industrija, građevinarstvo, saobraćaj, telekomunikacije i druge, te zbog toga što je radno intenzivna grana privrede, turizam je dobio strateško mjesto u razvoju mnogih, manje razvijenih zemalja svijeta. Prema istraživanju Svjetskog ekonomskog foruma, BiH se nalazi na 20. mjestu (od 140 zemalja) po prirodnim ljepotama, ali je po konkurentnosti putovanja i turizma na 90. mjestu. U tom smislu, turizam u BiH predstavlja perspektivnu granu privrede koju treba razvijati sistemski

Grafikon 8:
Korisnici računara po starosnim grupama (2016)

Izvor:
Agencija za statistiku BiH

i kontinuirano kako bi se osigurala infrastruktura i omogućilo da turisti ne prolaze kroz zemlju već da se zadrže i više od jednog noćenja.

Prema indikatorima UNESCO-a, kulturne industrije doprinose 5,72% bruto domaćem proizvodu u Bosni i Hercegovini. U periodu januar – novembar 2018. godine turisti su ostvarili 1.378.542 posjete i 2.871.004 noćenja, što je više za 12,6%, odnosno 13,8% u odnosu na isti period 2017. godine. Interesantno je da je u istom periodu 2008. godine (januar – novembar) zemlju posjetilo 568,4 hiljade turista (266,7 hiljada domaćih i 301,7 hiljada stranih), koji su ostvarili 1,31 milion noćenja. Turizam trenutno ostvaruje preko polovice priliva sektora usluga u zemlji, a za daljnji razvoj je potrebno povećati njegovu konkurentnost.

Prateći trendove povećanja broja turista i nesrazmjernog povećanja broja noćenja, vidljivo je da je turizam u BiH pretežno tranzicioni, a manje destinacioni. Veliki broj turista se zbog nedovoljno razvijene turističke infrastrukture kao i neuvezane turističke ponude zadržava manje od tri dana, što predstavlja oblast koju je potrebno targetirati kako bi turizam u BiH ima veći udio u BDP-u.

Vijeće ministara BiH, vlade Federacije BiH i Republike Srpske usvojili su Program ekonomskih reformi BiH (ERP 2018–2020), koji sadrži srednjoročni makroekonomski i fiskalni okvir, uključujući fiskalne mjere i sveobuhvatan program

strukturnih reformi u cilju poboljšanja ekonomskog rasta i konkurentnosti zemlje. Program predviđa unapređenje poslovnog okruženja, uz stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora i suzbijanje sive ekonomije.

Postoji velika potreba za unapređenjem opće transportne infrastrukture. Reforma tržišta transporta je mjera iz Programa ekonomskih reformi koja će se implementirati kroz sinergiju

aktivnosti svih institucija na različitim nivoima vlasti. Usvojene izmjene i dopune Zakona o akcizama trebale bi pomoći u mobilizaciji sredstava za investicije u infrastrukturu. Parlamentarna skupština BiH je usvojila Okvirnu transportnu politiku BiH za period od 2015. do 2030. godine kao okvir za razvoj transportne infrastrukture, te temelj za izradu Okvirne strategije transporta za period 2016–2030. godine, koju je usvojilo Vijeće ministara BiH.

Primjer dobre prakse

Posebnu pažnju Vlada Republike Srpske je posvetila istraživanju i razvoju osnivanjem Ministarstva za naučnotehnološki razvoj, visoko obrazovanje i informaciono društvo Republike Srpske, koje kroz svoj mandat pokriva i pitanja koja se odnose na koordinaciju tehnoloških i informatičkih projekata u javnom sektoru i promociju upotrebe novih tehnologija, te naučnotehnološki razvoj, unapređivanje visokog obrazovanja i razvoj informacionog društva u Republici, kao i izradu i praćenje strategija iz navedenih oblasti. Jedna od ključnih djelatnosti ovog resora je i unapređivanje i podsticanje razvoja fundamentalnih razvojnih primijenjenih istraživanja i podsticanje inovatorstva i ekonomskog razvoja kroz upotrebu novih tehnologija.

Cilj 10

Smanjiti nejednakost unutar i između zemalja

Smanjenje nejednakosti unutar zemlje podrazumijeva poboljšanje položaja ranjivih grupa: osoba sa invaliditetom, Roma, povratnika i interno raseljenih osoba, porodica sa dvoje i više djece, starijih osoba, nezaposlenih, niskokvalificiranih radnika, žena, mladih i djece.

Prema posljednjim dostupnim podacima Agencije za statistiku, u 2015. godini 16,9% stanovništva Bosne i Hercegovine je živjelo u relativnom siromaštvu. Najbogatija petina je 4,9 puta više trošila u odnosu na najsiromašniju petinu. Stopa siromaštva starih iznosi 19,6%, a udio djece koja žive u domaćinstvima koja su relativno siromašna je 18,7%.

Iako Zakon o ravnopravnosti spolova garantira punu ravnopravnost spolova, žene su češće izložene diskriminaciji prilikom zapošljavanja, češće podliježu otpuštanju

u vremenu restrukturiranja i reformi, i teže pronalaze novi posao. Najugroženija grupa žena su samohrane majke ili žene koje su hranitelji domaćinstva. Na lošiji položaj žena utječe i nivo obrazovanja, prema podacima Agencije za statistiku BiH²¹ 8% žena nema nikakvog obrazovanja, dok je taj postotak kod muške populacije 1,7%, s tim da je više od 90% nepismenih žena starosti preko 55 godina.

U Bosni i Hercegovini je donošenje politika koje tretiraju ranjive kategorije stanovništva u nadležnosti entiteta i Brčko Distrikta. U tom smislu u Federaciji Bosne i Hercegovine, u sklopu aktivnih politika zapošljavanja, u 2017. godini u FBiH pružana je podrška ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama. Realizacijom mjera aktivne politike

Primjer dobre prakse

U cilju zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije te potpunije radne i socijalne integracije osoba s invaliditetom, 2010. godine u Federaciji Bosne i Hercegovine donesen je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba s invaliditetom, te osnovan Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. U periodu 2010–2015. podržano je zaposlenje 652, a od 2015. godine 2.706 osoba s invaliditetom. U skladu sa zakonskom obavezom, Fond trenutno vrši kontinuirano refundiranje novčanih naknada i plaća za više od 1.950 zaposlenih osoba s invaliditetom.

zapošljavanja nastojalo se ostvariti zapošljavanje što većeg broja osoba s evidencije nezaposlenih u FBiH s posebnom socijalnom i rodnom osjetljivošću, jačanjem njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprečavanjem dugotrajne nezaposlenosti, te stvaranjem uslova za sticanje radnih vještina²².

S druge strane, u Republici Srpskoj kao posebno ugrožena kategorija stanovništva prepoznate su starije osobe jer su one najranjivije na socijalnu isključenost, a posebno kada se radi o osobama koje nisu ostvarile pravo na penziju, kao i o osobama s minimalnim ukupnim primanjima i njihovoj ograničenoj mogućnosti učestvovanja na tržištu rada, što ih čini izloženima riziku od siromaštva. Također su prepoznate kao ranjive grupe i druge kategorije stanovništva, pogotovo mladi i posebni programi se provode za podršku njihovog zapošljavanja

Primjer dobre prakse

Vlada Federacije svake godine kroz budžet daje podršku projektima povratnika u cilju pomoći osiguranja održivog povratka. U toku 2017. godine, putem nekoliko javnih poziva za programe podrške i pomoći povratnicima, nastavljen je proces koji omogućuje zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika. Kroz programe pomoći u zapošljavanju i samozapošljavanju povratnika u maloj privredi i poljoprivredi, te projekte stručnog osposobljavanja mladih visokoobrazovanih povratnika, na prostoru oba entiteta realizirano je ukupno 745 projekata, kroz koje je pomoć primilo preko 1.000 povratničkih domaćinstava.

Primjer dobre prakse

U toku je realizacija programa transformacije institucija za zbrinjavanje djece i prevenciju razdvajanja djece u Republici Srpskoj, te je izrađen operativni i plan transformacije u Javnoj ustanovi Dom za djecu i omladinu bez roditeljskog staranja „Rada Vranješević” u Banjoj Luci, koja je jedina ustanova u Republici Srpskoj tog tipa. Cilj ovog programa je smanjenje djece bez roditeljskog staranja na rezidencijalnom smještaju, uvođenje novih usluga i podrška spajanju djece s njihovim biološkim porodicama. Nove usluge uključuju osnivanje vrtića, uslugu „Predah”, resursni centar sa savjetovalištem, prihvatilište, dnevni centar, stanovanje uz podršku i uspostavljanje stručne službe za podršku porodicama.

kroz Akcioni plan zapošljavanja Republike Srpske svake godine. Oba entiteta su u fazi donošenja strategije za unapređenje položaja starijih osoba za period do 2028. godine kojim će se nastojati ostvariti vizija čija je osnovna postavka da starije osobe budu uvažene i iskorištene kao resurs u zajednici sa svim svojim kapacitetima i kvalitetima uz održiv sistem integriranih usluga koje podržavaju zdravo i aktivno starenje i poboljšavaju kvalitet života starijih osoba. Osnov za donošenje strategije predstavljaju i Madridski međunarodni plan akcije o starenju (MIPAA), kao i revidirana Evropska socijalna povelja, kojim se obavezuju države na poštovanje prava starijih osoba.

Pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika je i dalje, pored pitanja zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja, jedna od najvećih prepreka održivom povratku u BiH. I dalje je prisutna visoka stopa nezaposlenosti i ne postoji pouzdan odgovarajući mehanizam koji bi odgovorio zadovoljenju potreba radno

sposobnog stanovništva u BiH, a time i povratnika i raseljenih osoba.

Također, Zakonom o radu Federacije BiH utvrđeno je da žena ima pravo na porođajno odsustvo u trajanju do jedne godine, dok se visina porodijskih naknada utvrđuje propisima kantona. Porodilje zaposlene u javnom sektoru u cijeloj Federaciji BiH primaju porodijske naknade u 100 postotnom iznosu njihovih prosječnih plaća, dok porodilje zaposlene u realnom i privatnom sektoru primaju naknade od 50 do 90 posto visine prosječne plaće ili ih uopće ne primaju. S druge strane, novim Zakonom o dječjoj zaštiti u Republici Srpskoj, koji je donesen krajem 2017. godine, uvećan je iznos prava na materinski dodatak u trajanju od 12 mjeseci svakoj majci koja je nezaposlena najmanje šest mjeseci prije rođenja djeteta, bez obzira na imovinski cenzus. Istim zakonom je kao jedno od prava iz dječje zaštite propisana i pronatalitetna naknada za trećerodeno i četvrtorodeno dijete.

Civilne osobe s invaliditetom imaju posebna prava u oba entiteta i u proteklom periodu je uvedena lična invalidnina za civilne osobe s invaliditetom i pravo na dnevno zbrinjavanje kao obavezno pravo. Također, djeca i omladina sa smetnjama imaju pravo na tuđu njegu i pomoć, uvećani dodatak za djecu i pravo na izjednačavanje mogućnosti koja im omogućava podršku u školovanju.

²¹ http://www.bhas.ba/tematskibilteni/FAM_00_2017_TB_0_BS.pdf

²² Federalni zavod za zapošljavanje, 2017.

Cilj 11

Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, izdržljivijim i održivim

Naša zemlja ima potencijala da smanji emisije CO₂, jer njena značajna pokrivenost šumama predstavlja ogroman potencijal apsorpcije, a time i ublažavanja klimatskih promjena. Najveći izvor emisije ugljendioksida je energetska sektor (74%), a ostali su poljoprivreda (12%), industrijski procesi (11%) i otpad (3%). Urbane sredine sa suočavaju i sa lošom kvalitetom zraka i zagađenošću, pogotovo u zimskom periodu.

Domaćinstva su najveći potrošači vode sa 76% ukupno isporučene vode iz javnog vodovoda u 2017. Ukupna količina otpadnih voda i prečišćenih otpadnih voda u 2017. smanjena je u odnosu na prethodnu, a smanjena je i količina zagađene vode od strane industrije koja je ispuštena u okoliš.

Procjenjuje se da su poplave u Bosni i Hercegovini iz 2014. uzrokovale štete i gubitke jednake gotovo 15% BDP-a, od čega je u štetama 9,3% a u gubicima 5,6% BDP-a. Velike štete u tom segmentu pretrpjele su 52 općine (30 općina u RS-u i 22 općine u FBiH i Brčko Distrikt). Oko 70.000 hektara obradivog i zasađenog zemljišta je ugroženo. Usjevi su oštećeni u različitim fazama rasta i 25.000 domaćinstava je pretrpjelo dugoročne gubitke u prihodima. Stambeni sektor je pretrpio znatne štete uzrokovane poplavama urbanih i ruralnih područja kao i djelovanjem klizišta koja su devastirala veliki broj stambenih jedinica. Uz fizičke štete na samim objektima, domaćinstva su pretrpjela i značajne gubitke u ostaloj imovini koja se nalazila u stambenoj jedinici u vrijeme elementarne nepogode. Preko 43.000 kuća i

stanova je poplavljeno dok su 1.952 kuće uništene djelovanjem klizišta.

Ukupne štete od poplava iz 2014. u Brčko Distriktu BiH u privredi, poljoprivredi, šumarstvu, putnoj i komunalnoj infrastrukturi, za klizišta i stambeni fond su procijenjene na 54.000.000,00 KM, a saniranje šteta se vrši najvećim dijelom sredstvima budžeta Brčko Distrikta BiH i kreditima, a samo jedan mali dio donacijama. Tokom 2014. i 2015. iz budžeta za ove namjene je osigurano i uloženo 18.500.000,00 KM sredstava, a iz kredita 11.000.000,00 KM. U Brčko Distriktu BiH nije uspostavljen fond solidarnosti u cilju otklanjanja posljedica poplava za stanovništvo i privredu nego se sredstva uglavnom osiguravaju na gore navedene načine (iz vlastitog budžeta i kredita).

Primjer dobre prakse

Kanton Sarajevo ima najrazvijeniju mrežu za monitoring kvaliteta zraka u Bosni i Hercegovini, koja se sastoji od šest referentnih stanica. Podaci se u realnom vremenu šalju na webstranice za informisanje javnosti. Kanton Sarajevo je također jedini kanton koji predviđa interventne mjere u danima izuzetnog zagađenja.

U cilju otklanjanja posljedica poplava za stanovništvo i privredu osnovani su Fond solidarnosti za obnovu Republike Srpske kao i Federalni fond za pomoć nastradalim područjima od prirodne nesreće.

Fond solidarnosti za obnovu Republike Srpske je zaključno sa 10. 10. 2016. godine, za područja i stanovništvo ugroženo od poplava 2014. godine, realizirao pomoć u ukupnom iznosu od 15.970.309,94 KM. Predviđeno je da Fond solidarnosti postoji do 31. decembra 2021.

Putem Federalnog fonda za pomoć nastradalim područjima od prirodne nesreće na teritoriji Federacije BiH tokom 2014. realizirana je pomoć u ukupnom iznosu od 17 miliona KM, a djelovao je do maja 2018, kada je formalno ugašen.

Količina proizvedenog komunalnog otpada u Bosni i Hercegovini 2017. iznosi 353 kg po stanovniku godišnje, što je manje od EU prosjeka. U ukupnoj količini prikupljenog otpada, miješani komunalni otpad čini 91%, odvojeno prikupljeni komunalni otpad 4%, otpad iz vrtova i parkova 3% i ambalažni otpad 2%.

Slika 5: Brčko Distrikt BiH, poplave 2014 – Izlivanje rijeke Save koja je granica s Hrvatskom i Brke koja protiče kroz Brčko

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

Institucije Bosne i Hercegovine, uz kontinuiranu podršku predstavnika međunarodne zajednice, tokom postratnog perioda rade na obnovi vodovodne infrastrukture. Takav primjer je Projekat rekonstrukcije vodotornja Žeravice, Opština Gradiška u Republici Srpskoj, koji se bavi rekonstrukcijom vodotornja koji je od vitalnog značaja za snabdijevanje vodom stanovništva na području opštine. Vodotoranj je sagrađen 1965. godine i od tada nije bio rekonstruiran. Ovim projektom, koji je finansiran od strane Evropske unije, implementiran putem UNDP-a, a sufinansiran sredstvima Opštine Gradiška, osigurava se kvalitetnija voda za 46.000 korisnika, uključujući sve ranjive kategorije stanovništva.

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

U cilju stvaranja preduslova za ekološki prihvatljivo upravljanje otpadom u općinama Bosanska Krupa, Bužim i Cazin, u Federaciji BiH, kroz izdvajanje sekundarnih sirovina i odlaganje nekorisnog otpada, UNDP je podržao projekt „Održivo upravljanje otpadom”. Projekt podrazumijeva izradu investiciono-tehničke i okolinske dokumentacije za sanaciju i postepeno zatvaranje deponije Meždre–Vlaški Do, do uspostavljanja regionalne deponije, i izgradnju reciklažnog centra za tri općine. Projekt je finansiran sredstvima Vlade Švicarske.

Planeta

Zaštita od degradacije, promjene obrazaca potrošnje i proizvodnje, održivo upravljanje prirodnim resursima, hitne akcije u borbi protiv klimatskih promjena

Bosna i Hercegovina se odlikuje jedinstvenim bogatstvom biološke, geološke i pejzažne raznovrsnosti. Bosna i Hercegovina je ugovorna strana u brojnim međunarodnim sporazumima o zaštiti okoliša kao što su: Bečka konvencija, Montrealski protokol za postepeno ukidanje hidrohlorofluorouglijaka, Konvencija o prekograničnim učincima industrijskih nesreća, Međunarodna energetska povelja, Ugovor o

energetskoj zajednici, Konvencija o biološkom diverzitetu i druge konvencije.

Sva pitanja vezana za zaštitu okoliša regulirana su na nivou Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta BiH. U Republici Srpskoj zaštita okoliša je regulirana Zakonom o zaštiti životne sredine Republike Srpske, a u Federaciji Bosne i Hercegovine

zaštita okoliša je regulirana Zakonom o zaštiti okoliša Federacije Bosne i Hercegovine. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (MoFTER) ima koordinirajuću ulogu za oblast okoliša u BiH.

Zakoni o zaštiti okoliša u Republici Srpskoj, Federaciji Bosne i Hercegovine i u Brčko Distriktu BiH propisuju zahtjev za procjenu utjecaja na okoliš i stratešku procjenu utjecaja na okoliš kao predušlove za dodjelu radnih dozvola, u skladu s Direktivom EU 2008/99/EZ o zaštiti okoliša putem krivičnog prava.

Poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda u Bosni i Hercegovini moraju funkcionirati u okviru prirodnih granica i imajući u vidu globalne klimatske promjene. Čuvanje biodiverziteta, zaštita kvaliteta vode i zemljišta mora biti ugrađena u politike u BiH iz oblasti

poljoprivrede i zaštite okoliša. Razvoj urbanih područja i infrastrukture trebaju biti u skladu s ekološkim standardima i doprinijeti održavanju i jačanju zaštite ekosistema.

Održivi razvoj prije svega podrazumijeva održivo korištenje resursa planete Zemlje, od kojih većina nije obnovljiva ili je ugrožena djelatnostima čovjeka te im prijete opasnost od nestanka. Bosna i Hercegovina ima za cilj da održava genetski raznolike populacije autohtonih vrsta i da obnavlja prirodna staništa. Da bi se ostvarili podciljevi biodiverziteta, neophodno je ograničiti širenje invazivnih vrsta.

Klimatske promjene i velika izloženost prirodnim i ljudskim rizicima dodatno otežavaju socioekonomski razvoj zemlje. **Prema Izvještaju Svjetske banke o rizicima za 2017. godinu, Bosna i Hercegovina je rangirana kao**

zemlja s visokom izloženošću prirodnim katastrofama. Nadalje, skorašnji rezultati i projekcije iz **Globalnog indeksa o rizicima za 2018. godinu**²³ svrstavaju Bosnu i Hercegovinu među zemlje posebne visoke izloženosti poplavama (vrijednost 7,3 od 10). Prema nalazima Svjetske banke iz Globalnog partnerstva za smanjenje rizika od katastrofa, **preko 20% teritorije Bosne i Hercegovine je podložno poplavama**, što prosječno godišnje utječe na oko 100.000 ljudi ili oko 600 miliona USD iz BDP-a. Od **145 jedinica lokalne samouprave u zemlji, za 91 se smatra da je pod izrazito visokim rizikom od poplava i klizišta i 27 pod visokim rizikom**²⁴. Planinska topografija zemlje, starenje infrastrukture i visoka stopa urbanizacije spajaju njenu seizmičku (8,7 od 10) i posljedičnu ranjivost od klizišta.

U posljednjoj deceniji Bosna i Hercegovina se suočava s nekoliko značajnih ekstremnih klimatskih i vremenskih događaja, koji se manifestiraju kroz **češće pojave katastrofa**. U posljednjih 12 godina, šest godina je obilježila ekstremna suša (2003, 2007, 2008, 2011, 2012, 2013). Također, godine s obimnim i katastrofalnim poplavama su vrlo česte (2001, 2002, 2009, 2010, 2014)²⁵.

²³ INFORM model koristi 50 različitih pokazatelja za mjerenje opasnosti i izloženosti ljudi, ranjivost i raspoložive resurse koji pomažu u odgovoru, za svaku zemlju.

²⁴ Procjena rizika od poplava i klizišta za stambeni sektor u Bosni i Hercegovini, UNDP 2015: http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/library/response-to-floods/flood-and-landslide-risk-assessment-for-the-housing-sector-in-bi.html.

²⁵ Treći nacionalni izvještaj Bosne i Hercegovine, 2017. godina, Bosna i Hercegovina.

Cilj 6

Osigurati sanitarne uslove i pristup pitkoj vodi za sve

Bosna i Hercegovina je zemlja bogata vodnim resursima. Na hidrološke prilike bitan utjecaj imaju geomorfološki i hidrogeološki faktori. Položaj planinskog masiva Dinarida, koji presijecaju vlažna zračna strujanja sa Sredozemlja, izazivaju njihovo podizanje, naglo hlađenje i nastanak padavina. Stoga su i najveće padavine na prostoru Bosne i Hercegovine u podnožju Dinarida. Na takav sistem nastanaka padavina nadovezuje se položaj prostiranja karsta, s njegovim velikim podzemnim retencionim hidrološkim potencijalima. Na takvim osnovama, uz odgovarajući pogodan rubni kontakt s hidrogeološkim izolatorima, nastaju sva izvorišta značajnih vodotokova.

Međutim, količina zagađenja koje dolazi od urbanih i industrijskih otpadnih voda, primijenjene prakse

u poljoprivrednoj proizvodnji, prekomjernog zahvatanja podzemnih voda, načina korištenja voda, kao i evidentnog utjecaja klimatskih promjena, predstavlja najveći izazov za očuvanje i unapređenje postojećeg stanja voda u BiH.

Svjesni da vodni resursi nisu neiscrpn, institucije u BiH, u skladu sa svojim nadležnostima, rade na njihovoj zaštiti i održivoj upotrebi, kao i na uspostavljanju mogućnosti pristupa vodi za piće za svakoga. Aktivnosti se simultano provode u BiH, kao i na regionalnom nivou kroz različite oblike saradnje, s ciljem ispunjavanja preuzetih obaveza, kao što su ciljevi održivog razvoja (Sustainable Development Goals – SDGs), Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju s EU, ispunjavanje obaveza iz UN i drugih konvencija i sporazuma koje je ratificirala BiH.

Za daljnji razvoj sektora voda u BiH u narednom periodu je neophodno nastaviti aktivnosti na implementaciji strateških i planskih dokumenata, unapređenju pravnog okvira i postizanju vrlo visokog stepena usaglašenosti s relevantnim zakonodavstvom EU, a što jeste najvećim dijelom usklađeno. Glavne strategije/planovi za upravljanje vodama su Akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u BiH 2014–2017, Strategija integralnog upravljanja vodama Republike Srpske za period 2015–2024. i Strategija upravljanja vodama Federacije Bosne i Hercegovine 2010–2022. Također i Brčko Distrikt BiH učestvuje u realizaciji Akcionog plana za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama u BiH 2014–2017, a do sada nije izradio strateški dokument iz ove oblasti.

Hidrološku kartu BiH čine rijeke i prirodna i vještačka jezera, kao i podzemne vode. Otjecanje voda se vrši u pravcu sliva rijeke Dunav / Crnog mora (75,7%) i u pravcu Jadranskog mora (24,3%). Na području Bosne i Hercegovine postoji više prirodnih i vještačkih jezera. Procjenjuje se da planinskih jezera na prostoru cijele Bosne i Hercegovine ima oko 30 a vještačkih jezera izgrađenih na većim rijekama – Drini, Vrbasu, Neretvi, Trebišnjici, te u kraškim poljima: u Livanjskom i Popovom polju ima dvanaest.

U 2017. godini bilo je 331.550.000 m³ ukupno zahvaćenih i preuzetih količina vode. Od zahvaćene količine vode iz podzemnih je izvorišta zahvaćeno 47,4%, iz izvora 35,0%, iz vodotoka 14,6%, iz akumulacija 0,8%, iz jezera 1,2%. U strukturi potrošnje vode najveći su potrošači domaćinstva, s utroškom od 76,1% ukupno isporučene vode iz javnog vodovoda. Bosna i Hercegovina ima izuzetno velike gubitke vode kroz postojeće vodovodne sisteme.

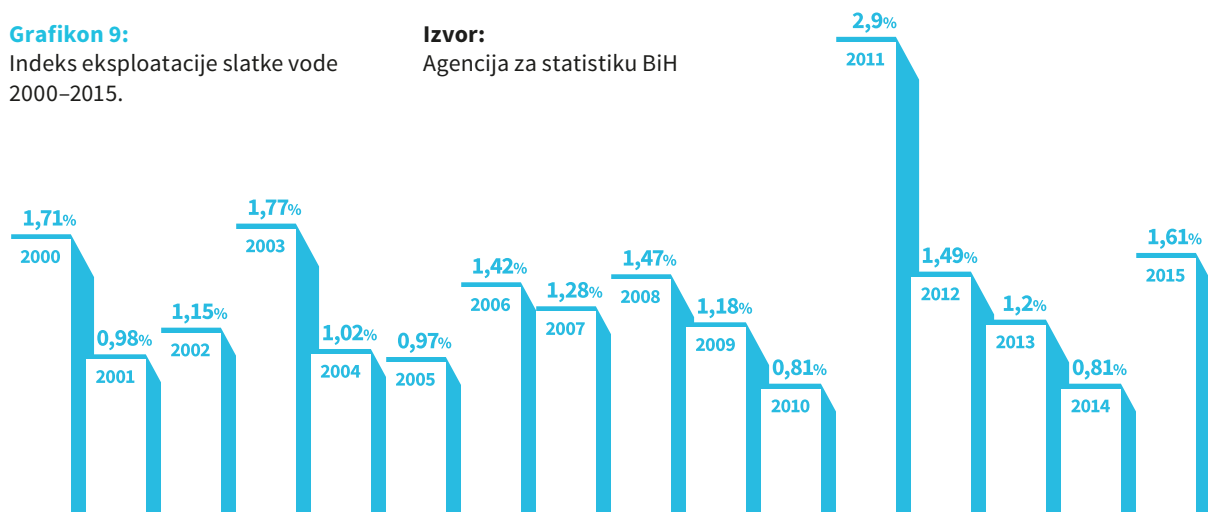
Ukupna količina otpadnih voda u 2017. godini iznosila je 116.916.000 m³. Ispuštanja otpadnih voda je najviše u vodotokove (58,5% neprečišćenih i 40,6% prečišćenih otpadnih voda).

Grafikon 9:

Indeks eksploatacije slatke vode
2000–2015.

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

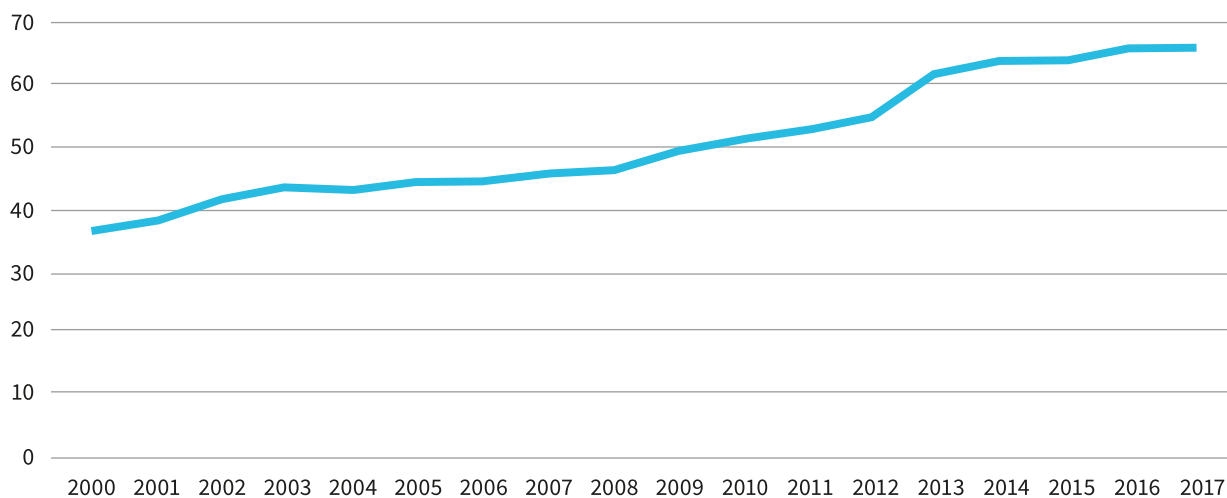

Grafikon 10:

Procent stanovništva koji sigurno
koristi usluge pitke vode

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

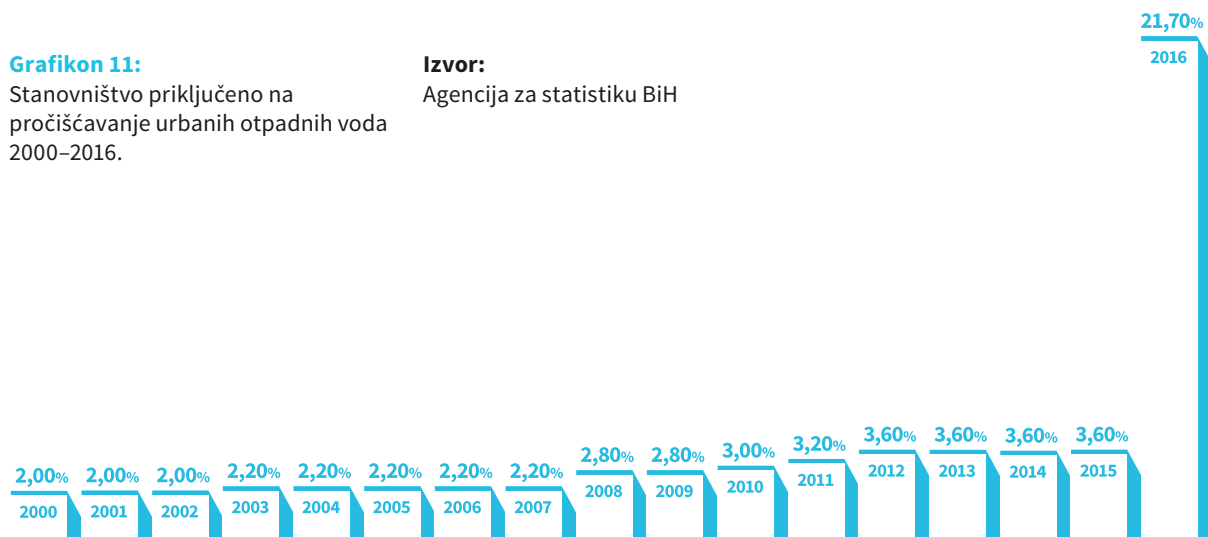

Grafikon 11:

Stanovništvo priključeno na
pročišćavanje urbanih otpadnih voda
2000–2016.

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

Primjer dobre prakse

Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća Republike Srpske za period 2016–2020. godine uključuje i program **Podrške malim i srednjim preduzećima u očuvanju životne sredine** koji predviđa aktivnosti boljeg korištenja ekoloških principa u poslovanju i poštovanje principa energetske efikasnosti.

Cilj 12 Osigurati modele održive potrošnje i proizvodnje

„Budućnost i prosperitet Bosne i Hercegovine usko su vezani uz održivo korištenje i čuvanje njenih sveukupnih prirodnih bogatstava”, navodi se u Strategiji za zaštitu biološke raznolikosti BiH koja usmjerava rad u oblastima upravljanja vrstama i ekosistemima, sigurnosti biološke raznovrsnosti te fer raspodjele koristi od ekosistemskih usluga i korištenja genetskih resursa.

Strategija aproksimacije propisa pravnoj stečevini Evropske unije u oblasti zaštite okoliša BiH je iskorak koji stvara uslove za unapređenje zaštite okoliša i podržava održivi razvoj. Pravna stečevina EU u oblasti zaštite okoliša sastoji se od osam grupa zakonodavnih instrumenata: horizontalni, voda, otpad, kvalitet zraka i klimatske promjene,

industrijsko zagađenje, hemikalije, zaštita prirode, te buka u okolišu.

Postojeće stanje u sektoru zaštite okoliša rezultat je dugogodišnjeg utemeljenja ekonomskog razvoja na teškoj industriji i eksploataciji prirodnih resursa, ratne devastacije, nekontrolirane poslijeratne eksploatacije, korištenja zastarjele tehnologije, nedovoljno razvijenog zakonodavnog i regulatornog okvira. Također, nedovoljno je educiranosti o važnosti racionalnog korištenja prirodnih bogatstava, poštovanju prirode i potrebe očuvanja čistog i nezagađenog okoliša za buduće generacije.

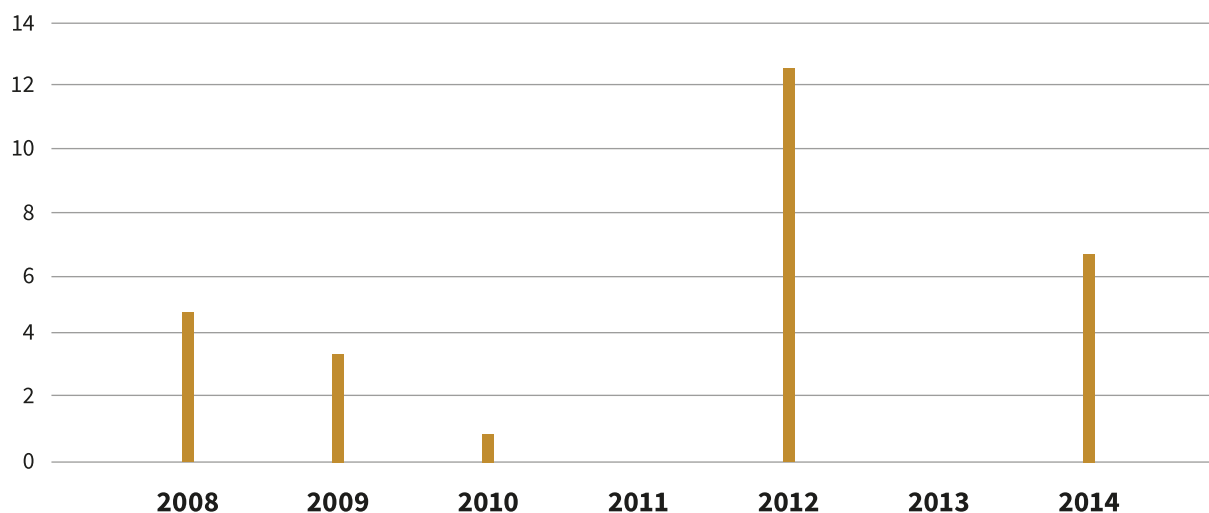
U Bosni i Hercegovini je prisutan problem ilegalnih odlagališta otpada, od kojih veliki broj nije evidentiran. Godišnje se pojavi više desetina divljih deponija koje povremeno saniraju komunalna preduzeća. Na divljim deponijama se odlažu gotovo sve vrste otpada, a najčešće organski otpad, građevinski otpad, kabasti otpad iz domaćinstava, staklo, itd.

Grafikon 12:

Nastali opasni otpad po glavi stanovnika i procent tretiranog opasnog otpada prema vrsti tretmana

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

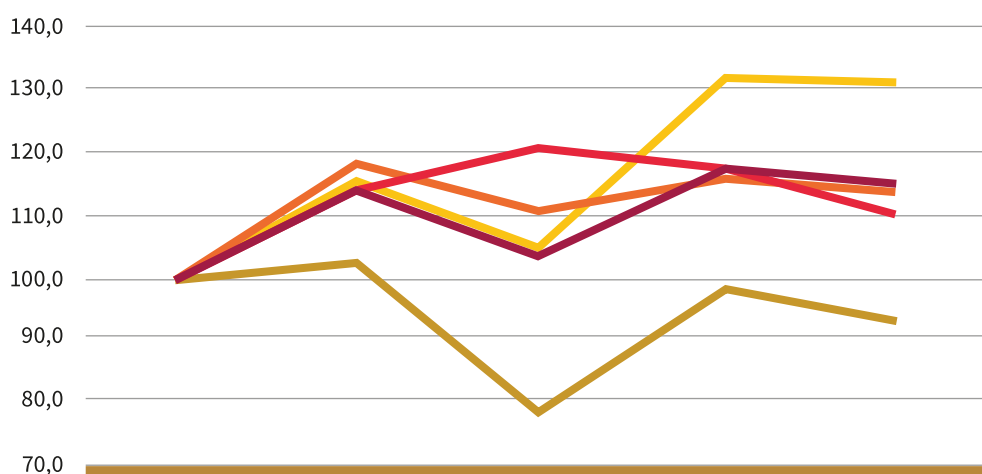

Grafikon 13:

Domaća potrošnja materijala

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

	2010	2011	2012	2013	2014
Biomasa	100,0	102,1	78,3	97,9	92,8
Rude metala	100	113,7	120,9	117,1	109,8
Nemetali	100	115,2	104,7	131,7	130,9
Fosilna goriva	100	117,9	110,6	115,5	113,4
UKUPNO	100	113,7	103,3	117,3	114,5

Cilj 13

Preduzeti hitnu akciju u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica

Obim u kojem je Bosna i Hercegovina izložena klimatskim promjenama i prirodnim opasnostima pokazao se u **poplavama** u maju 2014. godine, koje su pogodile zemlju nezabilježenim intenzitetom. Pogodeno je bilo oko četvrtine teritorija zemlje i **milijon ljudi, što predstavlja oko 27% stanovništva**. Poplave su negativno utjecale na određene ranjive kategorije stanovništva, odnosno **78.564 nezaposlenih, 60.000 djece i 10% osoba s invaliditetom**. Ukupna šteta iznosila je oko 1,7 milijardi USD, dok su ekonomski gubici premašili 1,5 milijardi dolara. Najviše su pogođena ruralna domaćinstva, mala i srednja preduzeća i poljoprivredni proizvođači, kao i ranjive grupe stanovništva. Poplave su utjecale na oko 15% BDP-a zemlje, te 70.000 hektara obradivog zemljišta, gdje

je **preko 50 lokalnih samouprava iskusilo gotovo potpuno uništenje njihove infrastrukture usluga, uključujući bolnice, škole i administrativne centre**.

Uznemirujuće iskustvo poplava izazvalo je mnogo dublje i dugoročnije razvojne posljedice za Bosnu i Hercegovinu, što je jednako **petogodišnjem nazatku** kod postizanja ciljeva veće ravnopravnosti spolova, nižih stopa siromaštva, smanjene marginalizacije i veće jednakosti za manjinske grupe i osobe s invaliditetom, prema UNDP-ovom Izvještaju o humanom razvoju „Otkrivanje rizika na Zapadnom Balkanu: Osnajivanje za sprečavanje katastrofa”.

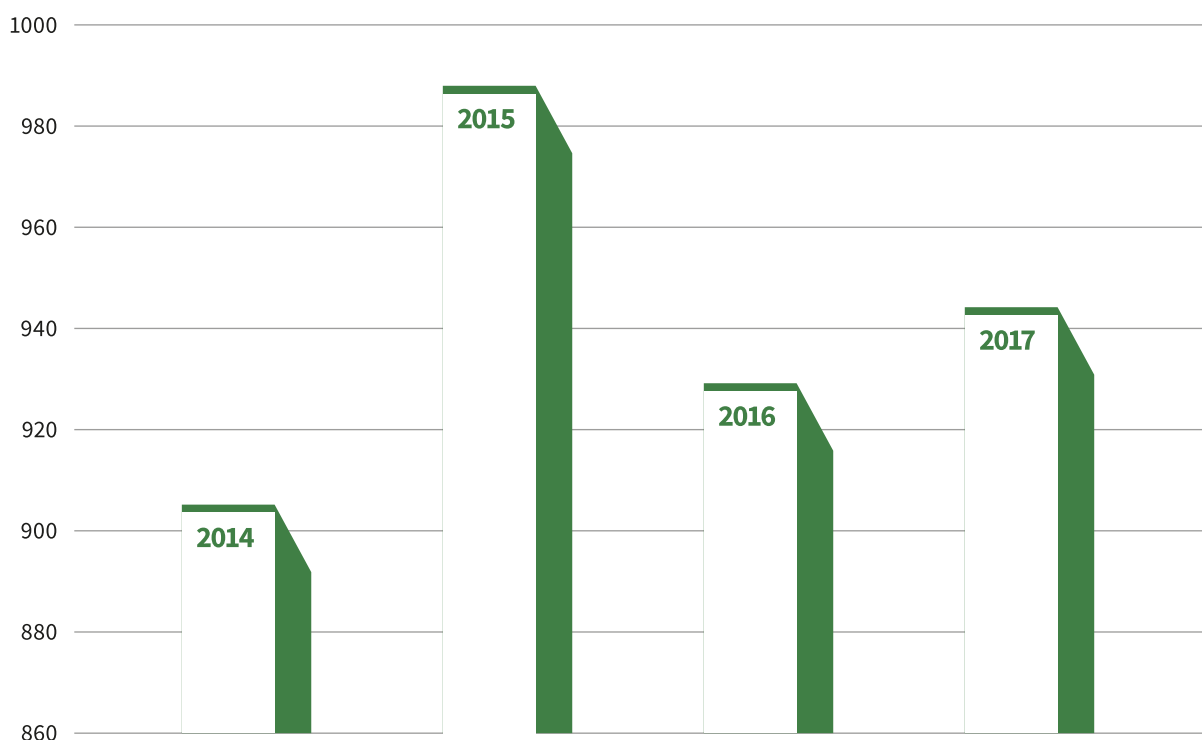
Nakon poplava 2014, vlasti u Bosni i Hercegovini zatražile su od Ujedinjenih nacija da koordiniraju međunarodnu pomoć u slučaju katastrofa i rade na procjeni potreba za oporavkom, zajedno s EU i Svjetskom bankom. Zajedno s EU, vlastima na svim nivoima i donatorima, UN je implementirao najveći program za oporavak od poplava u historiji zemlje, osiguravajući promjenu u kvalitetu života za više od pola miliona ljudi. Kroz ponudu brze pomoći kod oporavka, fokusiranu na ljude, UN je pomogao u postavljanju zemlje na putu ka socioekonomskom razvoju. Uprkos pohvalnim rezultatima, tradicionalni pristup odgovora na vanredne situacije i mehanizmi odgovora civilne zaštite pokazali su se kao nedovoljni, budući da nisu bili

Grafikon 14:

Emisija stakleničkih plinova iz otpada, Bosna i Hercegovina, Gg CO₂ equivalent, 2014–2017.

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

povezani s odgovarajućim naporima drugih sektora, čime se osigurava odgovor na potrebe ugrožene populacije.

U toku je izrada Četvrtog izvještaja BiH prema Okvirnoj konvenciji o klimatskim promjenama, u okviru kojeg će se izvršiti i ažuriranje Strategije prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja, kao i ažuriranje Izvještaja o tzv. opredjeljujućim aktivnostima ublažavanja klimatskih promjena u Bosni i Hercegovini (*Intended Nationally Determined Contributions – INDC*), kao i izrada Akcionog plana za implementaciju ovih opredjeljujućih aktivnosti za period 2020–2030. godina.

27 %

**stanovništva
pogođeno je
poplavama
u maju 2014.
godine**

Cilj 14

Zaštititi i održivo koristiti okeane, mora i morske resurse

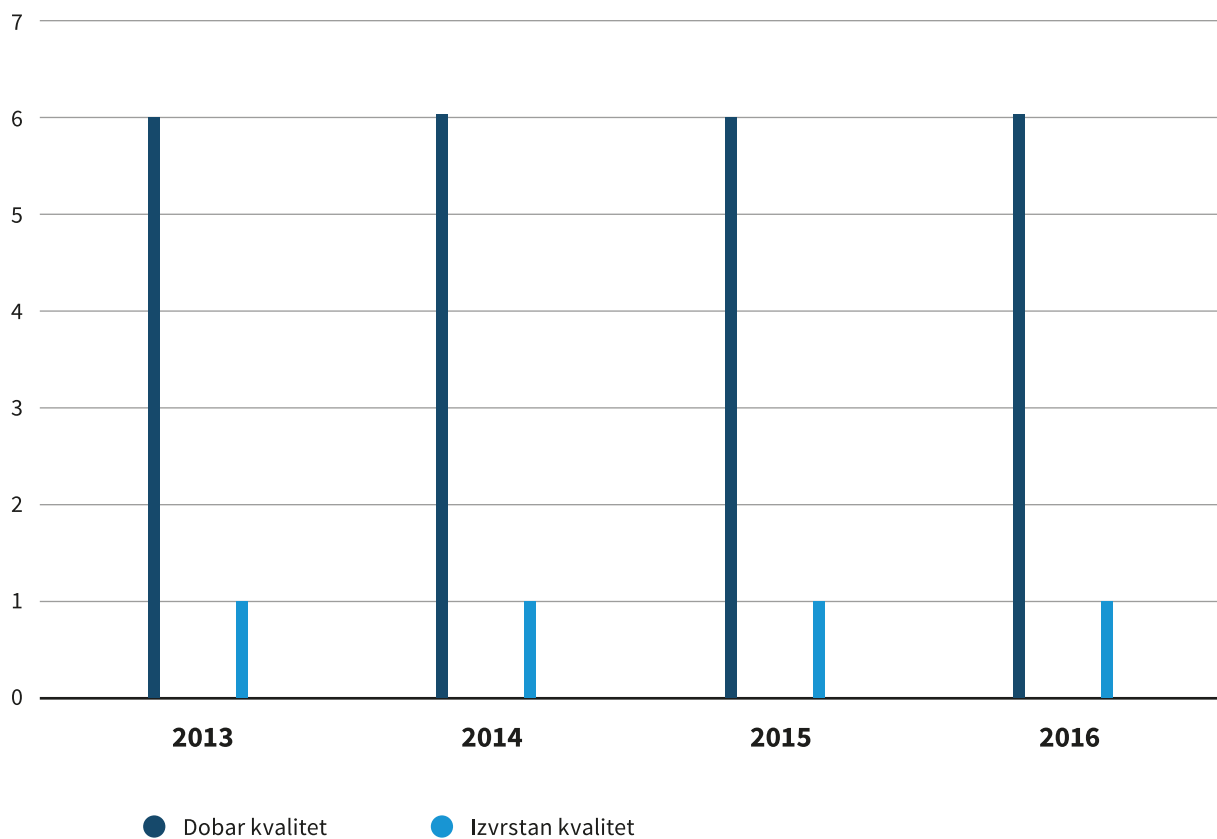
Bosanskohercegovački (bh.) dio Jadranskog mora je još uvijek jedna od najbolje sačuvanih regija Mediterana. Jadranska obala BiH je kratka, dužine 12,2 km, oko grada Neuma. Generalno, uslovi pomorskog okruženja u BiH su dobri. Međutim, elaboracija postojećeg stanja istraženih morskih voda ukazuje da su one izložene znatnom antropogenom utjecaju koji je potrebno bolje procijeniti. Nezakonita gradnja, bez sistema prečišćavanja otpadnih voda, predstavlja veliku potencijalnu prijetnju obalnim područjima.

Obalni turizam, koji predstavlja glavnu, sadašnju i buduću djelatnost u Neumu, postao je glavna prijetnja s obzirom da grad ima 4.000 stanovnika i preko 20.000 turista

dnevno u toku ljeta. Takav nivo turizma odgovara maksimalnom kapacitetu lokalne infrastrukture, posebno kanalizacije. Zbog kraške prirode terena, procjedne vode odlagališta otpada se brzinom ulijevaju u more, čime povećavaju rizike po zdravlje lokalnog stanovništva i ugrožavaju turističku djelatnost.

Glavni regionalni izazov je pitanje balastnih voda u pomorskom transportu koje su prepoznate kao glavni vektori širenja invazivnih vrsta u Jadranskom moru. Uvođenje invazivnih vrsta i gubitak biodiverziteta predstavljaju dodatnu prijetnju turizmu i ribarstvu, uključujući i turizam i ribarstvo u bh. obalnom području.

Trenutno ne postoji ni jedno marinsko zaštićeno područje u Bosni i Hercegovini, ali se ulažu naponi da se uspostavi prvo zaštićeno marinsko područje u BiH, botanički rezervat "Mediterranetum" i njegov akvatorij na teritoriji općine Neum. BiH je sukcesijom preuzela Konvenciju UN-a o pravu mora. Konvencija se smatra „ustavom mora” i podržana je s više konvencija u svim sektorima (kao što su konvencije Međunarodne pomorske organizacije, Konvencija iz Barcelone i Konvencija o biološkom diverzitetu), što znači da svaka ratifikacija doprinosi provođenju Konvencije UN-a o pravu mora. S tim u vezi, ratifikacija Amandmana na Konvenciju iz Barcelone iz 1995. godine i njenih protokola pomoći će BiH da napreduje u ostvarenju podcilja 14c.

Grafikon 15:
Indeks obalne eutrofikacije
i plutajuće gustine plastike
(EEA CSI 022 kvalitet vode za
kupanje)

Izvor:
Agencija za vodno područje
Jadrana

Cilj 15

Održivo upravljati šumama, suzbijati dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i spriječiti daljnji gubitak biološke raznolikosti

Šume zauzimaju preko pedeset procenata ukupne teritorije Bosne i Hercegovine. Nedostatak zaštićenih prirodnih staništa koja pružaju uslove za nesmetano postojanje različitih vrsta i njihovih zajednica, zajedno sa širenjem invazivnih vrsta, predstavljaju ozbiljnu prijetnju biološkoj raznolikosti u zemlji. Zbog svoje specifične geografske pozicije, Bosna i Hercegovina je jedna od zemalja sa najvećim stepenom biološke raznolikosti u Evropi.

U narednom periodu potrebno je nastaviti s aktivnostima usmjerenim ka smanjenju/ograničenju emisija stakleničkih (GHG) plinova kako bi BiH mogla preuzeti pravnu stečevinu Evropske unije (*acquis*

communautaire), posebno program EU za trgovinu emisijama, te kako bi se pridružila naporima koje EU ulaže na snižavanju emisija. Zbog svega navedenog Republika Srpska, Federacija Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt BiH, kao sastavni dijelovi Bosne i Hercegovine, u narednom periodu će uložiti dodatne napore da bi se na osnovu raspoloživih resursa i na osnovu međunarodne finansijske i ekspertske podrške unaprijedila zaštita okoliša u onoj mjeri koja će biti prilagođena razvoju i kontekstu u Bosni i Hercegovini, a ne u skladu sa zahtjevima koji mogu usporiti ekonomski razvoj i podstaknuti osiromašenje i iseljavanje stanovništva.

Početakom 2011. godine u Republici Srpskoj su bila samo 3 zaštićena područja, a danas imamo zaštićena 23. Ukupna površina pod zaštitom iznosi 32.001,12 hektara, što je procentualni udio od 1,3% teritorije Republike Srpske. U Republici Srpskoj postoje tri nacionalna parka, Nacionalni park „Sutjeska”, Nacionalni park „Kozara” i Nacionalni park „Drina”.

U Federaciji Bosne i Hercegovine postoji 12 zaštićenih područja koja pokrivaju 84.624,41 hektar, uključujući jedan nacionalni park – “Una” – površine 19.800 ha. 3,24% teritorije FBiH je pod zaštićenim područjima. U zemlji postoje i tri IBA područja kao i tri Ramsar područja. U toku su napori da se uspostavi još najmanje deset novih zaštićenih područja u BiH da bi se zaštitilo značajno prirodno bogatstvo i dostigli državni ciljevi biodiverziteta postavljeni u revidiranoj Strategiji i akcionom planu za biodiverzitet BiH.

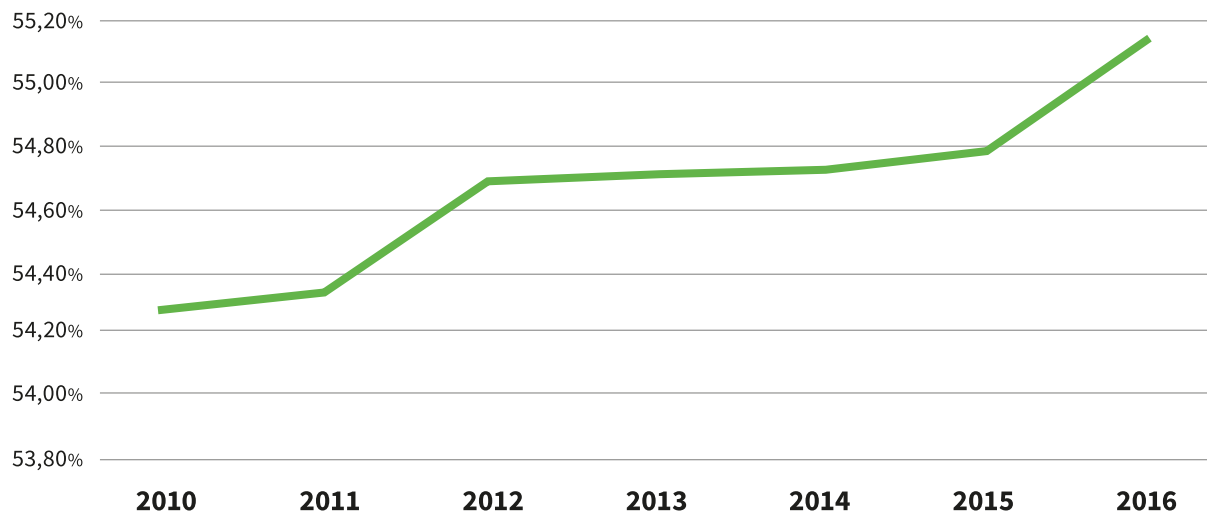
Hutovo blato posljednji je ostatak močvara u slivu Neretve. Ovo područje poznati je rezervat migratornih ptica i uključeno je u listu mediteranskih zaštićenih područja i listu međunarodno važnih područja za ptice.

Grafikon 16:

Područje šuma kao procent ukupne površine zemljišta

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

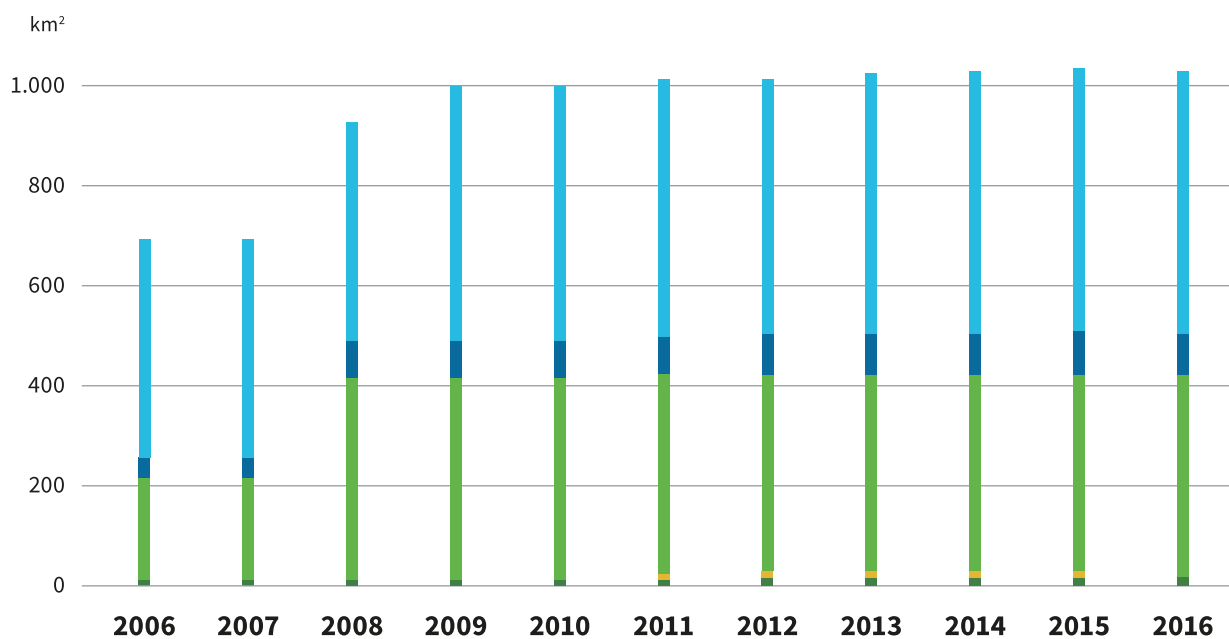

Grafikon 17:

IUCN kategorije zaštićenih područja 2006–2016, km²

Izvor:

EIONET Državni referentni centar za biološku raznolikost, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine

- Kategorija Ia (striktni rezervat prirode)
- Kategorija Ib (oblast divljine)
- Kategorija II (nacionalni parkovi)
- Kategorija III (nacionalni spomenik)
- Kategorija V (zaštićeni krajolik)
- Kategorija VI (zaštićena oblast s održivim korištenjem prirodnih resursa)

Primjer dobre prakse

Prašuma Perućica, koja se nalazi u Nacionalnom parku „Sutjeska”, najveća je i najočuvanija prašuma u Evropi i proglašena je strogim rezervatom prirode, što je 2017. godine rezultiralo uvrštavanjem Perućice na Tentativnu listu BiH registriranu u UNESCO-ovom Centru za svjetsku baštinu.

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

Regionalni projekt „Via Dinarica – Platforma za održivi razvoj turizma i rast lokalne ekonomije”, koji finansiraju UNDP i USAID. Cilj projekta je povezivanje zemalja i lokalnih zajednica Dinarida, stvaranjem jedinstvene i raznovrsne turističke ponude. Projekt „Via Dinarica” promovira turizam u svrhu ekonomskog razvoja regije, uz očuvanje okoliša i poštovanje socio-kulturne raznolikosti i autentičnosti lokalnih zajednica. Realizacija druge faze projekta predviđena je za period 2018–2021. godine i njen naglasak je na jačanju ovog projekta kao međunarodno priznate platforme za lokalni ekonomski rast, kao i većem učešću lokalnih zajednica u njenom održavanju i razvoju. U prethodnom periodu realizirane su aktivnosti na izradi i mapiranju planinskih staza i izgradnji smještajnih kapaciteta. Projekt je dobio mnogobrojna međunarodna priznanja.

U procesu uspostavljanja strateškog okvira za **zaštitu okoliša i ublažavanje klimatskih promjena**, Bosna i Hercegovina je 2013. godine usvojila **Strategiju za prilagodbu klimatskim promjenama i Strategiju niskih emisija**. Do sada je zemlja dostavila Inicijalni, Drugi i **Treći nacionalni izvještaj** i izvještaje o godišnjim ažuriranjima emisija stakleničkih plinova u kontekstu Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija za klimatske promjene. Nadalje, BiH je potpisala Pariški sporazum i na taj način razvila svoj **nacionalno određeni doprinos (NDC)** koji eksplicitno prepoznaje potencijal javnog sektora za smanjenje emisije stakleničkih plinova. Upravljanje hemikalijama, posebno onečišćenje živom i povezane opasnosti još nisu riješeni na odgovarajući način.

Tokom 2017. godine zemlja je usvojila **Strategiju aproksimacije propisa u oblasti okoliša** koja se bavi s nekoliko podsektora pravne stečevine EU-a (upravljanje vodama, upravljanje otpadom, kvalitet zraka i klimatske promjene, industrijsko onečišćenje, hemikalije, zaštita prirode i buka u okolišu). Također su utvrđene i druge podsektorske strategije, kao što je **Revidirana strategija i Akcioni plan za biološku i raznolikost krajolika** u Bosni i Hercegovini 2015. do 2020.

U narednom periodu, usklađivanjem zakonske i podzakonske regulative u Bosni i Hercegovini s evropskim direktivama, postaviti će se temelji za uspostavljanje odgovarajućeg sistema postupanja s otpadom na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine u skladu s principima **održivog** razvoja i zaštite okoliša.

Brčko Distrikt BiH je februara 2017. godine usvojio Strategiju zaštite životne sredine za period od deset godina (2016–2026). Strategiju zaštite životne sredine čine 4 sektorske strategije i to: Strategija zaštite životne sredine, Strategija zaštite prirode, Strategija zaštite vazduha i Strategija upravljanja otpadom. U Brčko Distriktu BiH nije uspostavljen fond za zaštitu okoliša.

Primjer dobre prakse

Djelatnosti Fonda za zaštitu okoliša Federacije BiH i Fonda za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost Republike Srpske obuhvataju poslove vezane za prikupljanje sredstava, finansiranje pripreme, provođenje i razvoj programa i projekata u području očuvanja, održivog korištenja, zaštite i unapređivanja zaštite okoliša, te u oblasti energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije. Projekti koji se odobravaju su realizirani uglavnom na lokalnom nivou od strane općina i institucija lokalnog nivoa, zatim privatnih kompanija i nevladinih organizacija. Od 71 projekta koje je Fond za zaštitu okoliša FBiH dodijelio krajem 2018. godine, 8 je posvećeno jačanju svijesti javnosti o očuvanju prirode, a realiziraju ih privatni mediji i nevladine organizacije. Zaključno sa 2017. godinom, Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost Republike Srpske potpisao je ukupno 107 ugovora na ime ulaganja u programe, projekte i druge aktivnosti iz oblasti razvoja sistema integriranog upravljanja ambalažnim otpadom u jedinicama lokalne samouprave i komunalnim preduzećima, kao i zaštite izvorišta, vodotokova i priobalja.

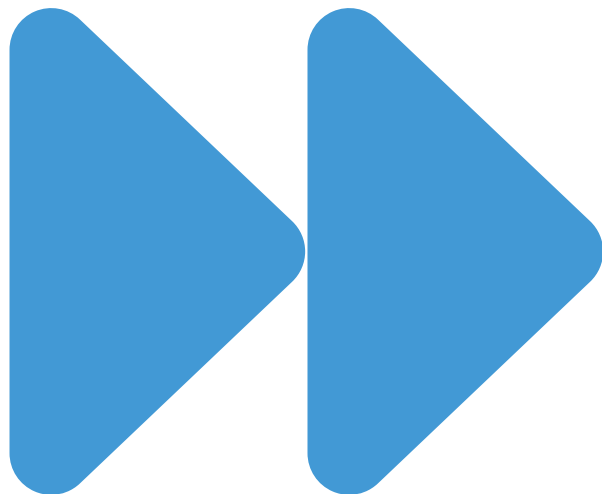
Primjer dobre prakse kroz partnerstva

Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u saradnji s Fondom za zaštitu okoliša Federacije BiH i Fondom za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost Republike Srpske implementira u Bosni i Hercegovini petogodišnji projekt pod nazivom „Zeleni ekonomski razvoj”. Cilj projekta je smanjenje trošenja javnih sredstava na potrošnju energije i vode, te omogućavanje povoljnih uslova za ulaganje u infrastrukturne mjere energetske efikasnosti, uz istovremeno stvaranje „zelenih radnih mjesta”.

Mir

**Miroljubiva, pravedna i
inkluzivna društva**

Cilj 16

Promovirati miroljubiva, inkluzivna i pravedna društva

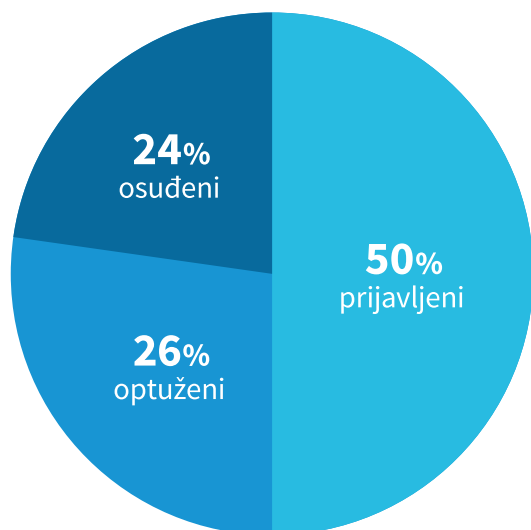
Mir

Nakon tragičnih sukoba u Bosni i Hercegovini koji su okončani prije gotovo četvrtinu vijeka, zemlja je postigla ogroman napredak u velikom broju oblasti. Znatno je uznapredovao poslijeratni proces izgradnje mira koji su uspješno potpomogli predstavnici međunarodne zajednice u raznim međuvladinim organizacijama, uključujući i agencije UN-a, EU, Sjedinjene Američke Države, itd. Brzi ekonomski rast, praćen rekonstrukcijom i reformama koje su uvedene posebno nakon što je počeo proces evropskih integracija, rezultirao je višestrukim povećanjem BDP-a zemlje. Proces pomirenja napreduje i iskren dijalog među narodima će i dalje doprinositi jačanju mira i međusobne saradnje.

S obzirom da smo svjedoci angažmana raznih međunarodnih organizacija i osoba, posebno u godinama nakon rata, Bosna i Hercegovina je imala priliku razviti najbolje prakse i izvući najbolje pouke, ocijeniti razne nedostatke i uska grla u poslijeratnom procesu izgradnje mira. Stoga, uzimajući u obzir ogromno iskustvo u toj oblasti, Bosna i Hercegovina je odlučila nominirati kandidaturu za nestalnu članicu Vijeća sigurnosti i zemlja je odslužila svoj dvogodišnji mandat 2010. i 2011. godine. Nakon tog pozitivnog angažmana, Bosna i Hercegovina je 2014. i 2015. godine bila članica Organizacionog komiteta Komisije za izgradnju mira. Osim toga, potrebno je naglasiti i učešće Bosne i Hercegovine u mnogim mirovnim operacijama UN-a širom svijeta u protekle dvije decenije sa svojim vojnim, policijskim, medicinskim i drugim ekspertima.

Pun potencijal ciljeva održivog razvoja ima središnju ulogu u unapređenju socijalne kohezije u Bosni i Hercegovini, posebno u poticanju mira i izgradnji povjerenja. U stvarnosti, u kojoj se lokalne zajednice nalaze u silosima, omogućavanje okruženja pogodnog za dijalog među zajednicama o razvoju od ključne je važnosti za prosperitetnu i održivu budućnost. U tom pogledu, dvoslojan, multisektorski pristup (koji je osmišljen, naprimjer, kroz inicijativu Predsjedništva BiH koja je rezultirala zajedničkim programom UN-a „Dijalog za budućnost“) stavlja naglasak na prioritete koje postavljaju sami građani prelazeći etničke linije kako bi generirali prioritete (putem platformi vertikalnog dijaloga) i primorava lidere da slušaju i pomažu u rješavanju tih prioriteta. To su procesi kojima se ruše barijere među raznim grupama i liderima.

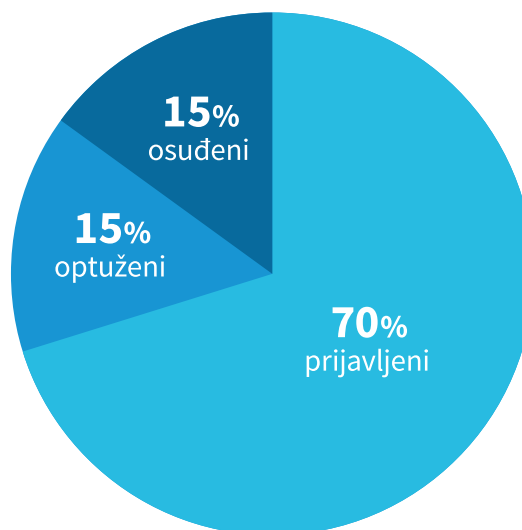
Samo takva čvršća integracija između izgradnje mira, prevencije sukoba i održivog razvoja može proizvesti trajnu, zajedničku viziju. Kada se na Agendu 2030 u BiH gleda kroz prizmu izgradnje mira (to jeste osnovni fokus na zajedničke prioritete; zajednička predanost provođenju i odgovornosti prema javnosti), tada se omogućava i građanima i lokalnim vlastima da kroz provođenje ciljeva održivog razvoja osiguraju da su njihove lokalne zajednice u manjoj mjeri podložne nestabilnosti a da su više u stanju izgraditi održivi mir. Konačan cilj bi bio osigurati više nivo angažmana oko tih prioriteta, čime će se obezbijediti „zdravije, jače vezivno tkivo“ među svim segmentima bh. društva. Dimenzija mira će zauzeti značajno mjesto u predstojećem Okviru ciljeva održivog razvoja u BiH.

Grafikon 18:

Punoljetni učinioci krivičnih djela – prijavljeni, optuženi i osuđeni prema grupama krivičnih djela, 2016. godina

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

Grafikon 19:

Maloljetni učinioci krivičnih djela u BiH – prijavljeni, optuženi i osuđeni, 2016. god.

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

Tabela 2:

Maloljetni učinioci krivičnih djela u BiH – prijavljeni, optuženi i osuđeni, 2016. god.2

	Prijavljeni		Optuženi		Osuđeni	
	svoga	žene	svoga	žene	svoga	žene
Ukupno	630	37	139	7	132	5

Vladavina zakona i temeljna prava

Temeljne vrijednosti BiH uključuju vladavinu zakona i poštovanje ljudskih prava. Adekvatno funkcioniranje pravosuđa i efikasna borba protiv korupcije su od izuzetne važnosti, kao i poštivanje temeljnih prava u zakonima i u praksi. Bosna i Hercegovina je potpisnica brojnih međunarodnih konvencija i prilagodila je legislaturu međunarodnim i evropskim standardima te čini velike napore kako bi iste implementirala u praksi.

Ostvaren je napredak kroz usvajanje Akcionog plana za provođenje reforme sektora pravde za period 2014–2018. i uspostavljanje struktura za praćenje i izvještavanje. Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) je usvojilo detaljan Akcioni plan provođenja preporuka Evropske komisije za pitanja u okviru mandata VSTV-a, uključujući i jačanje disciplinskih postupaka. Međutim, pitanja većine mjera treba riješiti zakonodavac. Smanjenje zaostatka u rješavanju komunalnih predmeta u sudovima i reforma izvršnih postupaka i dalje predstavljaju problem. I dalje je potrebno ojačati nezavisnost pravosuđa, uključujući i nezavisnost od političkog utjecaja. U martu 2017. godine je Vijeće ministara usvojilo Akcioni plan za Strategiju za reformu sektora

pravde u BiH za period 2014–2018, s novim prilagođenim rokovima za provođenje. Svakodnevni rad sudova i tužilaštava prati se i mjeri kroz sistem upravljanja predmetima, putem kojeg se ocjenjuje rad sudija na osnovu godišnjeg obima posla.

Trajanje sudskih postupaka se 2017. godine neznatno skratilo (474 dana) u poređenju sa 2016. godinom (476 dana), a i stopa rješavanja predmeta je nešto niža i iznosi 105% (109% u 2016). Zabilježen je daljnji napredak u rješavanju zaostatka neriješenih predmeta ratnih zločina.

Maloljetni učinioci krivičnih djela, od njih 630 prijavljenih je optuženo 139, a osuđene su 132 maloljetne osobe, što se može vidjeti iz prikazane tabele i grafikona²⁶.

²⁶ Agencija za statistiku „BiH u brojkama za 2017. godinu” http://www.bhas.ba/tematskibilteni/NUM_00_2017_TB_0_BS.pdf

Borba protiv korupcije

Korupcija²⁷ predstavlja posebnu opasnost za države u tranziciji, u kojima demokratski, institucionalni i vrijednosni sistemi još nisu dovoljno izgrađeni. Bosna i Hercegovina, kao tranzicijska zemlja, u posljednje vrijeme preduzima određene sistematske aktivnosti na suprotstavljanju korupciji. Prema „Indikatorima upravljanja” Svjetske banke, BiH se nalazi ispod sredine ljestvice od preko 200 zemalja i teritorija, a sličnu poziciju ima i prema „Indeksu percepcije korupcije” *Transparency Internationala* koji rangira skoro 180 zemalja.

U BiH je do sada usvajano nekoliko strateških dokumenata za borbu protiv korupcije na državnom, entitetskim i nivou Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, kao i nižim nivoima vlasti. Dosadašnji strateški dokumenti nisu u potpunosti implementirani.

²⁷ Bosna i Hercegovina – Strategija za borbu protiv korupcije 2015–2019. i Akcioni plan za provođenje Strategije za borbu protiv korupcije 2015–2019, Izdavač Agencija za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, 2014. godina

Primjer dobre prakse

U Federaciji BiH se od 2014. primjenjuje Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine prema kojem trajno oduzeta imovina, odnosno sredstva koja se dobiju prodajom ili iznajmljivanjem postaju vlasništvo Federacije BiH. Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom trenutno upravlja oduzetim novčanim sredstvima, dionicama i nekretninama i pokretnim dobrima vrijednim cca. 15 miliona KM (7,5 miliona eura). U strukturi vrijednosti trajno oduzete imovine najveći udio ima gotov novac, koji iznosi 52% ukupne vrijednosti. Prvi trajno oduzeti novac uplaćen je Roditeljskoj kući u Sarajevu, koja pruža djeci oboljeloj od karcinoma i njihovim porodicama drugi dom, porodičnu atmosferu i mjesto na kojem bar na trenutak mogu zaboraviti na bolničko liječenje.

Primjer dobre prakse

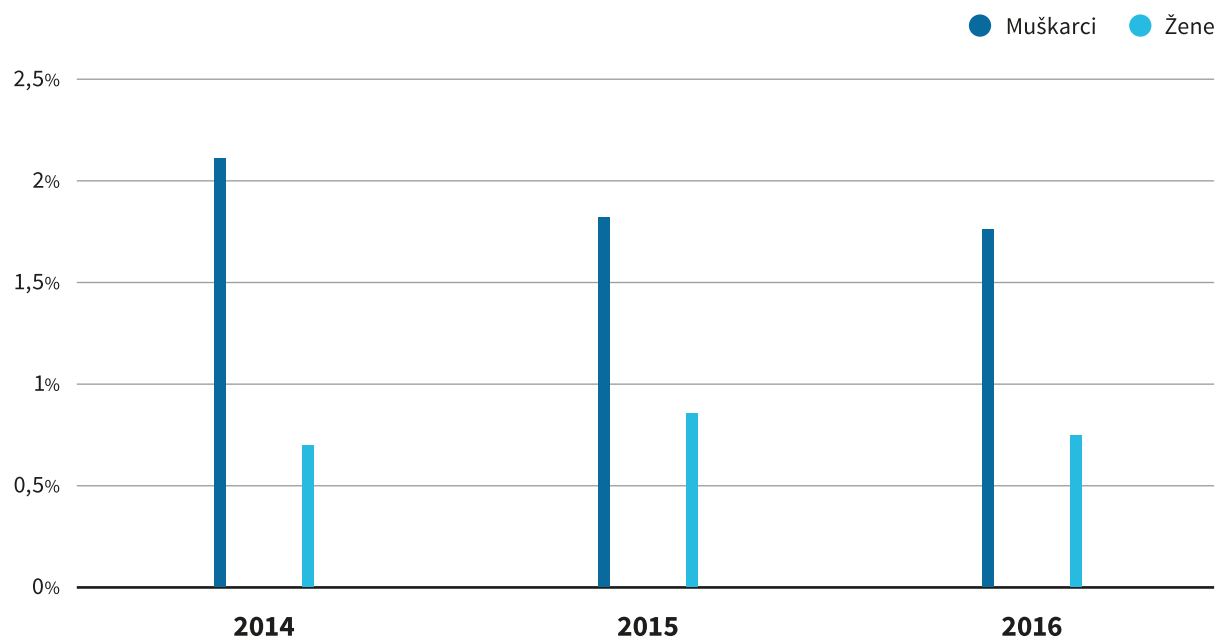
U Republici Srpskoj od 2010. godine od kad se primjenjuje Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela i za vrijeme postojanja Agencije za upravljanje oduzetom imovinom Republike Srpske ukupno je oduzeto cca. 22.000.000 KM (11 miliona eura) od čega je trajno oduzeto 1.440.000 KM (cca. 750.000 eura).

Grafikon 20:

Stopa smrtnosti usljed ubistava na 100.000 stanovnika

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

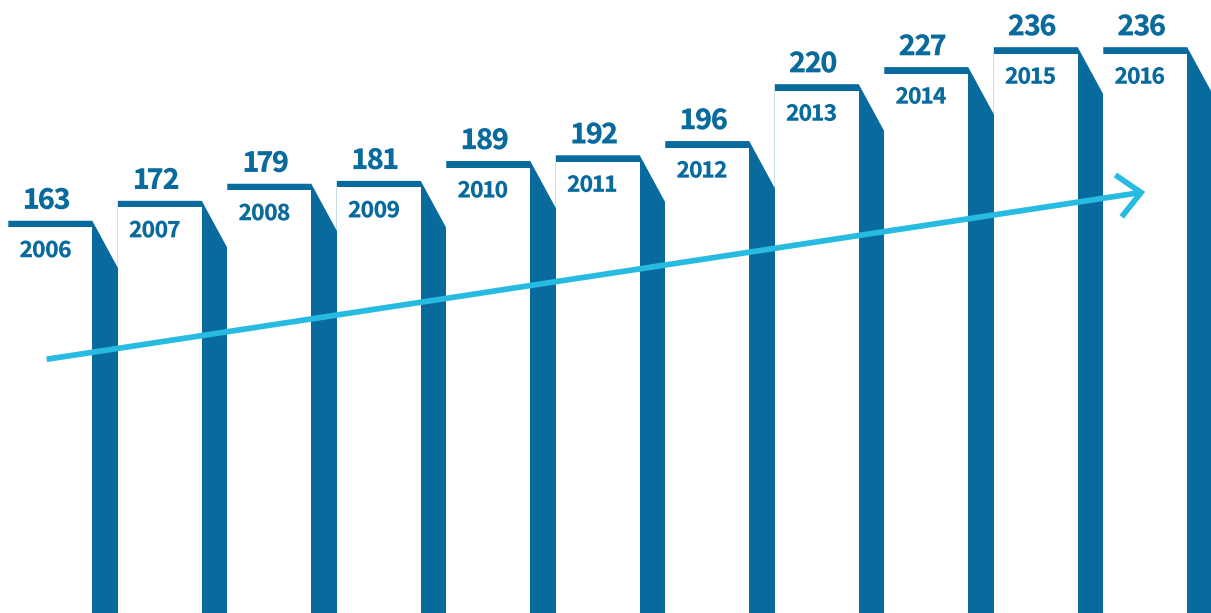

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

U BiH se, u saradnji s Međunarodnom finansijskom korporacijom (IFC) kao sastavnim dijelom grupacije Svjetske banke, provodi projekt reforme registracije poslovanja, koji se realizira od 2013. godine u Republici Srpskoj, Federaciji BiH i Distriku Brčko kroz nekoliko odvojenih faza. Reforma predviđa donošenje i izmjenu seta zakona kako bi se smanjila opterećenja za poslovne subjekte i uklonili nepotrebni administrativni koraci koji negativno utječu na konkurentnost poslovnih subjekata i investicije. Republika Srpska je najdalje otišla kada je u pitanju reforma i nalazi se u fazi stvaranja mogućnosti za registraciju poslovnih subjekata elektronskim putem (*online*), te je, pored uvođenja jednošalterskog sistema registracije, formirala i jedinstveni registar privrednih subjekata. Federacija BiH i Brčko Distrikt trenutno se nalaze u prvoj fazi reforme registracije poslovanja i rade na uspostavljanju jednošalterske registracije privrednih subjekata koja je preduslov za elektronsku registraciju preduzeća.

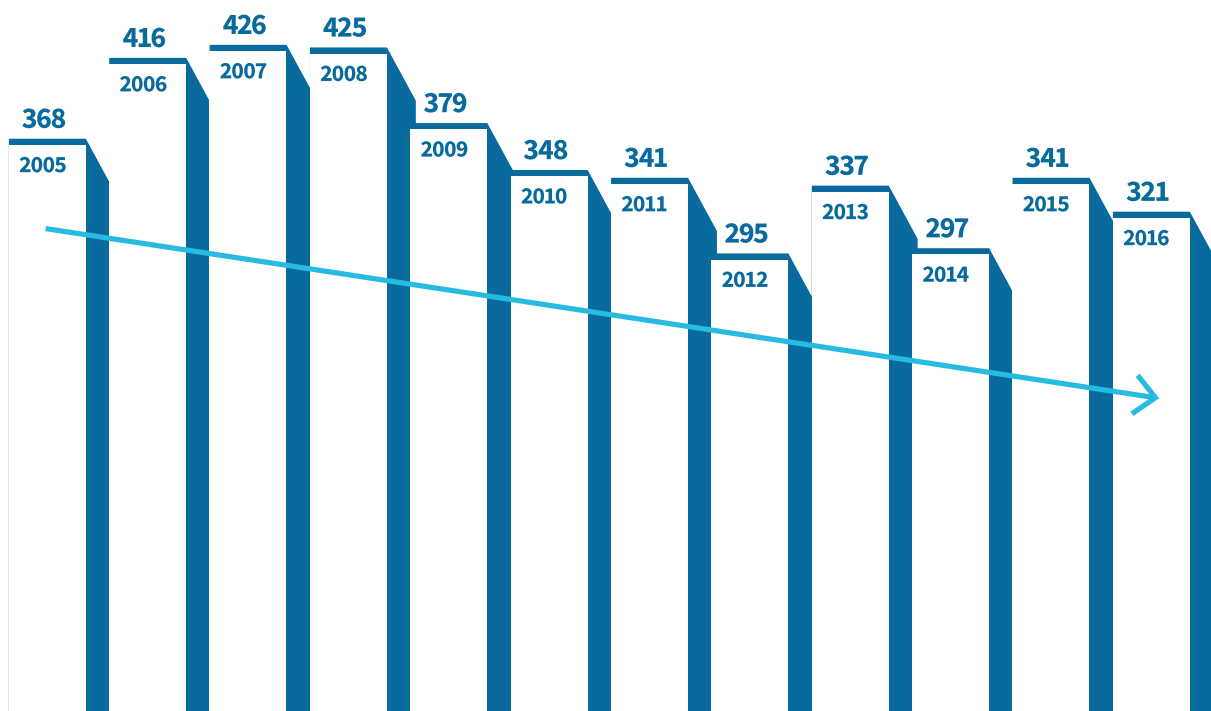
Grafikon 21:
Stopa motoriziranosti

Izvor:
Agencija za statistiku BiH

Grafikon 22:
Broj poginulih u saobraćajnim nesrećama

Izvor:
Agencija za statistiku BiH

Trgovina ljudima

BiH je polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za žene, djecu i muškarce žrtve trgovine ljudima. Na snazi je Akcioni plan suprotstavljanja trgovini ljudima u Bosni i Hercegovini za period od 2016. do 2019. godine. Plan je strateški usmjeren na unapređenje sistema podrške za borbu protiv trgovine ljudima u BiH, na efikasno krivično gonjenje učinilaca krivičnog djela trgovine ljudima i povezanih djela, na prevenciju trgovine ljudima smanjenjem rizika, na efikasnu zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima te na jačanje partnerstva i saradnje između aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima,

u čiju realizaciju su uključeni nadležni organi na državnom, entitetskim, kantonalnim i nivou Brčko Distrikta. Važno je naglasiti da je taj plan usklađen s domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova. U 2016. godini zabilježen je pad registriranih krivičnih djela u ovoj oblasti. Registrirano je 26 krivičnih djela u vezi s krijumčarenjem i trgovinom ljudima, uključujući i navođenje na prostituciju, što u odnosu na 2015. godinu, kada je zabilježeno 35 takvih krivičnih djela, predstavlja pad od -25,71%.

Ljudska prava i zaštita manjina / Pravda, sloboda i sigurnost

Bosna i Hercegovina je ratificirala sve glavne evropske i međunarodne instrumente za ljudska prava i čini napore na usklađivanju legislature vezane za ljudska prava i implementacije istih u skladu s preporukama Univerzalnog periodičnog pregleda. Bosna i Hercegovina je 7. novembra 2013. godine postala 6. zemlja članica Vijeća Evrope koja je ratificirala Konvenciju Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

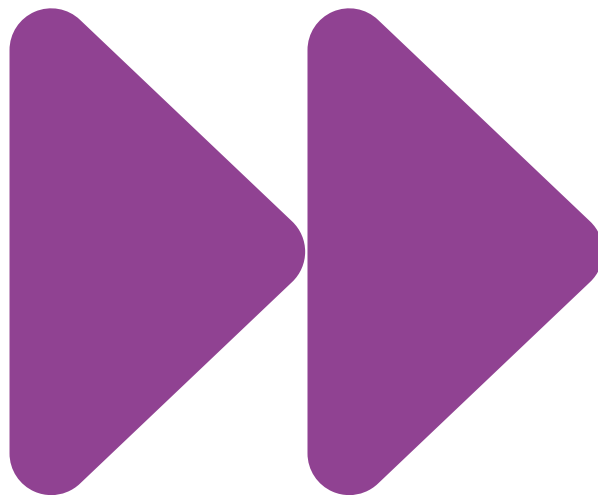
U oktobru 2017. godine Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je Strategiju za borbu protiv organiziranog kriminala za period 2017–2020. Očekuje se da će relevantne institucije izraditi svoje akcione planove za provođenje Strategije. Proveden je Akcioni plan za rješavanje strateških nedostataka u sistemu protiv pranja novca u Bosni i Hercegovini, u skladu s preporukama Radne grupe za finansijske mjere u borbi protiv pranja novca (FATF). Nakon terenske posjete FATF-a u januaru 2018. godine, u februaru je Bosna i Hercegovina skinuta s FATF-ove liste „trećih zemalja visokog rizika sa strukturnim nedostacima u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma”.

Partnerstvo

**Mobilizacija sredstava
implementacije agende kroz jaču
globalnu solidarnost fokusirajući
se na najsiromašnije i najranjivije i
učešće svih zemalja, svih aktera i
svih ljudi**

Cilj 17

Učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj

Jedno od najznačajnijih partnerstava se razvija u godinama procesa pristupanja zemlje Evropskoj uniji. Postoji konsenzus među svim domaćim akterima da je članstvo u EU glavni strateški cilj za Bosnu i Hercegovinu. Zemlja očekuje da će zvanično dobiti status kandidata do kraja godine.

Od samog početka Bosna i Hercegovina ostvaruje uspješnu saradnju s cijelim sistemom UN-a koja se može definirati kao najduže partnerstvo ikad. Zajedničke aktivnosti s nizom tijela i agencija UN-a doprinijele su u velikoj mjeri bukvalno svakom aspektu života. Među njima su *United Nations Development Programme* (UNDP), *United Nations Children's Fund* (UNICEF), *United Nations Refugee Agency* (UNHCR), *United Nations Environment Programme* (UNEP), *United Nations Population Fund* (UNFPA), *UN Women*, *United Nations*

Volunteers (UNV), *International Organization for Migration* (IOM), *International Labour Organization* (ILO), *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* (UNESCO), itd.

Zemlja je članica najvažnijih tijela UN-a, kao što su Vijeće sigurnosti, ECOSOC, Komisija za izgradnju mira, Vijeće za ljudska prava i trenutno je članica Komiteta UNESCO-a za svjetsko naslijeđe. U svim tim tijelima UN-a Bosna i Hercegovina je aktivno učestvovala, koristeći se vlastitim iskustvom i poukama. Otvorenost zemlje je također dokazana u oblasti ljudskih prava s obzirom na činjenicu da je u okviru univerzalnog periodičnog pregleda pred Vijećem za ljudska prava 2014. godine Bosna i Hercegovina prihvatila sve preporuke drugih država kako bi dalje unaprijedila kvalitetu ljudskih prava u raznim aspektima.

Bosna i Hercegovina je također vrlo aktivna u oblasti regionalne saradnje s obzirom da je članica mnogih međunarodnih organizacija, kao što su Srednjoevropska inicijativa, Jadransko-jonska inicijativa, Unija za Mediteran, Berlinski proces za šest država zapadnog Balkana, Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP), itd. Bosna i Hercegovina ima vrlo plodonosnu saradnju sa SAD-om (naprimjer, USAID je prisutan u zemlji gotovo četvrt vijeka), Kinom (posebno u okviru projekta „Put svile” u formatu 16+1), Turskom, Ruskom Federacijom, arapskim zemljama, itd. Zemlja razvija vrlo otvoreno društvo.

Kao vrlo važno partnerstvo moramo naglasiti partnerstvo s Međunarodnim monetarnim fondom, tj. MMF-om, Svjetskom bankom, Evropskom bankom za rekonstrukciju i razvoj (EBRD), *European Investment Bank* (EIB), razvojnim agencijama iz nekoliko arapskih zemalja i s drugim međunarodnim finansijskim institucijama.

Finansije

Porezni sistem je najefikasniji instrument kojim država prikuplja sredstva potrebna za finansiranje državnih potreba (finansiranje državnog aparata, odgoja i obrazovanja, određenih socijalnih davanja, infrastrukturnih projekata, davanje poticaja i subvencija i sl.). U Bosni i Hercegovini sistem oporezivanja je koncipiran u skladu s ustavnim uređenjem. Složene je fiskalne strukture i podijeljenih nadležnosti za oporezivanje.

Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) je nadležna za indirektno poreze na nivou države dok na entitetskom nivou direktne poreze prikuplja Porezna uprava Federacije BiH (PUFBiH) i Porezna uprava Republike Srpske (PURS). Brčko Distrikt BiH također ima vlastitu upravu koja prikuplja direktne poreze.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s Evropskom unijom sredinom 2008. godine, Bosna i Hercegovina je potvrdila opredjeljenje za integriranje u zemlje EU. Imajući u vidu implikacije koje na fiskalni sektor donosi članstvo u Evropskoj uniji, nove članice su u obavezi vođenja fiskalne politike u skladu s pravilima koja se zasnivaju na harmonizaciji i koordinaciji putem Maastrichtskih kriterija konvergencije i Pakta o stabilnosti i rastu.

Indirektni porezi su u nadležnosti države i skoro su u potpunosti harmonizirani s direktivama Evropske unije. Od uspostavljanja 2003, Uprava za indirektno oporezivanje bilježi konstantan rast prihoda. Od predviđenih 20.000 PDV obveznika, koliko se očekivalo prema inicijalnim podacima entitetskih poreskih uprava, UIO trenutno brine za legalno poslovanje i efikasnu naplatu poreza za više od 55.000 PDV obveznika.

Tabela 3.

Fiskalni okvir²⁸ opće vlade u BiH za period 2017–2021. godine

Finalni pokazatelji (% BDP)	2017	2018	2019	2020	2021
Ukupan prihod	37,8	39,2	37,3	36,0	34,9
Ukupna potrošnja	36,8	40,0	37,3	35,7	34,1
<i>Fiskalni bilans</i>	<i>1,0</i>	<i>-0,8</i>	<i>0,0</i>	<i>0,3</i>	<i>0,8</i>
Izdaci po kamatama	0,8	0,9	0,8	0,9	0,8
<i>Primarni fiskalni bilans</i>	<i>1,8</i>	<i>0,1</i>	<i>0,8</i>	<i>1,2</i>	<i>1,6</i>

Osnovne karakteristike fiskalnog sektora BiH za posljednje tri godine predstavljaju rast ukupnih poreskih prihoda. Naime, tokom 2017. godine BiH je ukupno prikupila oko 14,2 milijarde KM javnih prihoda, po osnovu indirektnih i direktnih poreza, doprinosa i drugih prihoda. Navedeni prihodi su u poređenju s prethodnom godinom veći za 7,4%. Strana direktna ulaganja tokom 2017. iznosila su 758,4 mil. KM (neto finansijska pasiva) i veća su za 57,3% u odnosu na ulaganja u 2016. godini. Ukupna javna zaduženost tokom 2017. smanjena je za 6,1% u poređenju s prethodnom godinom.

Trgovina

Bosna i Hercegovina je u potpunosti opredijeljena za izgradnju liberalne ekonomije zasnovane na tržišnim principima i slobodi kretanja ljudi, kapitala, robe i usluga. Bosna i Hercegovina ima status posmatrača u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) od 1999. godine, a pregovori za pristupanje ovoj organizaciji su u završnoj fazi. Predviđa se da će se završni sastanak radne grupe održati tokom prve polovine 2019. godine kako bi nakon toga Bosna i Hercegovina mogla postati 165. članica Svjetske trgovinske organizacije.

Od 2005. pa sve do danas izvoz iz Bosne i Hercegovine kontinuirano raste, 2005. godine je iznosio 3.783 milijarde KM da bi u 2018. dostigao 11.900 milijardi KM. U poređenju samo sa 2017. godinom, izvoz je veći za 7,6%. Pokrivenost uvoza izvozom tokom 2018. iznosila je 61,8%, dok je vanjskotrgovinski robni deficit bio 7.370 milijardi KM. Izvoz u zemlje CEFTA-e (Central European Free Trade Association) prošle godine je iznosio 1.948 milijardi KM, što je za 8,8% više nego 2017. godine. Pokrivenost uvoza izvozom sa zemljama CEFTA-e iznosila je 83,6%. Izvoz u zemlje EU također tokom 2018. godine iznosio je 8.682 milijarde KM, što je za 10,3% više nego 2017. godine, dok je pokrivenost uvoza izvozom sa zemljama Unije iznosila 74,5%²⁹.

²⁸ Fiskalni okvir opće vlade na nivou BiH sačinjen na bazi inputa dostavljenih od entiteta (Federacije BiH i Republike Srpske), Brčko Distrikta i institucija BiH)

²⁹ Izvor: http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2019/ETR_01_2018_12_0_HR.pdf

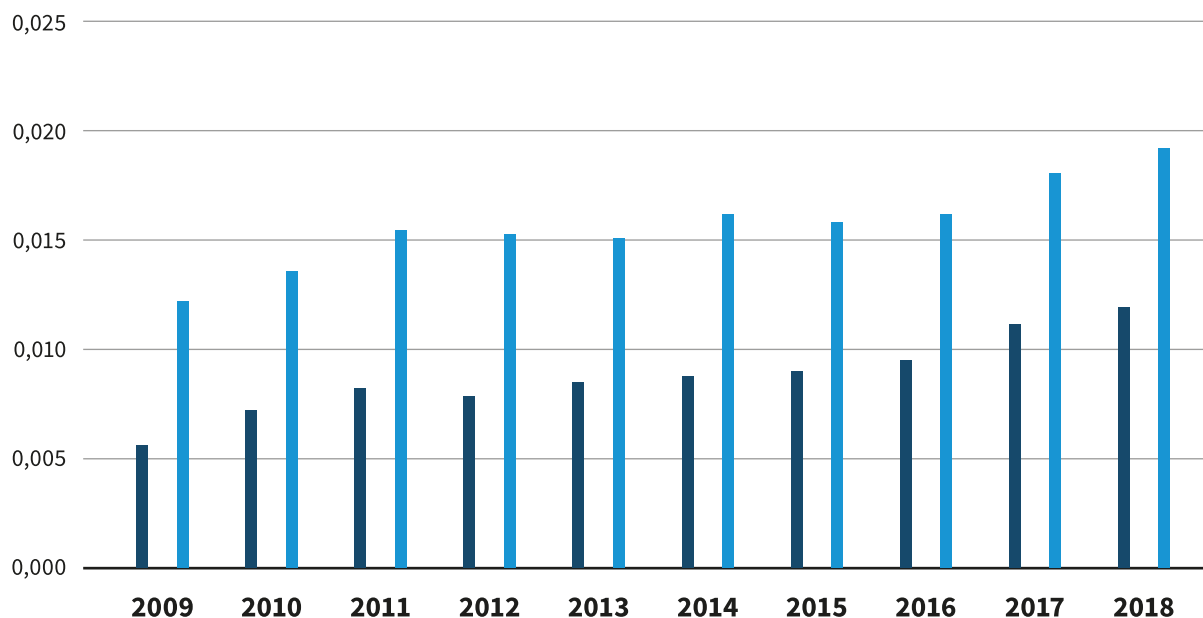
Grafikon 23:

Izvoz i uvoz BiH za period 2009–2018. (mld. KM)

Izvor:

Agencija za statistiku BiH

● Izvoz ● Uvoz

Primjer dobre prakse

Republika Srpska je provela reformu registracije poslovanja uvođenjem jednošalterskog i elektronskog sistema registracije poslovnih subjekata kao jednog od parametara bitnih za poslovanje. Rezultat je bio značajno smanjenje troškova, procedura i dana potrebnih za registraciju i povećan broj novoregistriranih poslovnih subjekata. Ovaj rezultat nije vidljiv u izvještaju *Doing Business* za 2018. godinu, budući da *Doing Business* prati stanje samo za jedan/najveći grad u jednoj zemlji (u slučaju BiH za Sarajevo).

Doing Business predstavlja propise koji utječu na poboljšanje poslovnih aktivnosti, kao i onih koje ih ograničavaju i izvještaj predstavlja rezultate o lakoći poslovanja u 190 svjetskih ekonomija. Bosna i Hercegovina se za 2018. godinu nalazi na 86. mjestu liste. Od deset setova indikatora, koji su uključeni u ranking za 2018. *Doing business* izvještaja, BiH je najbolje plasirana u okviru indikatora prekogranične trgovine a najslabije rangirana je u oblasti pokretanja poslovanja.

Unapređenje poslovnog okruženja u BiH se provodi na više nivoa u BiH (Vijeće ministara BiH te na entitetskim nivoima FBiH, RS i Brčko Distriktu). U RS se radi na donošenju novog Zakona o poreskom sistemu radi uspostavljanja registra parafiskalnih nameta, kao preduslova za ukidanje onih nameta koji nisu opravdani. U FBiH se radi na više aspekata u oblasti poboljšanja poslovnog okruženja uz set mjera: smanjenje fiskalnih i parafiskalnih nameta uz set mjera, pojednostavljenje registracije poslovnih subjekata uz potrebne podmjere nabavke novog softvera, skraćivanje rokova i pojednostavljenje procedura za izdavanje različitih dozvola.

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

ECA program kojim upravlja Međunarodna finansijska korporacija (IFC) a finansira Vlada Švicarske, pruža savjetodavne usluge za transakcije u oblasti infrastrukturnih projekata i izgradnje kapaciteta javnog sektora kako bi se promoviralo javno-privatno partnerstvo u Jugoistočnoj Evropi i Centralnoj Aziji. U Bosni i Hercegovini se planira raditi na razvoju javnog prijevoza u Sarajevu, daljnjem razvoju Aerodroma Sarajevo, javnoj rasvjeti i daljinskom grijanju u Travniku, te primjeni održivih obnovljivih izvora energije umjesto mazuta u Kliničkom centru Banja Luka.

Bosna i Hercegovina je pristupila Bolonjskom procesu, a zatim usmjerila razvoj obrazovanja u skladu sa standardima i smjernicama za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG) da bi diplome i kvalifikacije visokoškolskih ustanova u zemlji bile priznate u evropskom prostoru. To će omogućiti mobilnost studenata, nastavnog osoblja, razmjenu ideja i praksi, a u konačnosti slobodan protok radne snage kao jednog od osnovnih elemenata unutrašnjeg tržišta EU. Naše visokoškolske institucije su uključene u Erasmus+ program (16 projekata tokom 2017. godine), Centralno evropski program razmjene za univerzitetske studije (CEEPUS), a pristupili smo i Evropskom centru za moderne jezike (ECML). Djelujemo unutar Regionalnog centra za preduzetničke kompetencije Jugoistočne Evrope (SEECEL) koji je inicijativa za razvoj sistema cjeloživotnog preduzetničkog učenja, te Inicijative za reformu obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi (ERI SSE). Također članica smo pan-evropske mreže za podršku tržišno orijentiranih, industrijskih naučno-istraživačkih projekata (EUREKA).

Primjer dobre prakse kroz partnerstva

Prepoznajući ulogu malih i srednjih preduzeća u jačanju ekonomskog rasta, zemlja je pristupila programu EU COSMO (Konkurentnost preduzeća i malih i srednjih preduzeća) 2014–2020. koji daje mogućnost pristupa malim i srednjim preduzećima međunarodnom tržištu. Fondovi za razvoj i konsolidaciju unutar Programa su dostupni postojećim preduzećima i novim preduzetnicima koji pokreću posao, naročito mladima i ženama koje se suočavaju s poteškoćama u uspostavljanju vlastitog posla.

NAREDNI KORACI

Dokument „Okvir ciljeva održivog razvoja u BiH” je okvirni dokument koji će u glavnim crtama pružiti informacije o pravcima razvoja i opcijama ubrzanja u zemlji. Predviđeno je da operacionalizacija Okvira ciljeva održivog razvoja u BiH bude provedena na svim nivoima vlasti u toku integracije ciljeva održivog razvoja u redovne procese strateškog planiranja, pri čemu će se poštivati ovlasti i nadležnosti vlada na nivou BiH, FBiH, RS i Brčko Distrikta.

Zbog različitog nivoa razvoja, statističkih podataka, uređenosti institucija u BiH, FBiH, RS i BD, javne konsultacije o strateškim razvojnim dokumentima vršit će se od strane svakog nivoa na taj način da potrebe, perspektive, prioritete i specifičnosti budu detaljnije usklađene s potrebama građana. Rezultati konsultacija se objedinjuju i koriste za potrebe izrade strateških okvirnih dokumenata u BiH, za prikupljanje međunarodne finansijske podrške i za međunarodna izvještavanja o napredovanju BiH u provođenju ciljeva održivog razvoja.

Vlada Republike Srpske, Vlada Federacije BiH i Vlada Brčko Distrikta opredijeljene su da u narednom periodu izrade strategije održivog razvoja, dok je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine opredijeljeno za izradu strateškog okvira institucija Bosne i Hercegovine, koje će biti usklađene s ciljevima održivog razvoja i s drugim prioritetima održivog razvoja u BiH prepoznatim u SDG okviru u BiH, a koje će se u toku javnih konsultacija dalje detaljisati za potrebne nivoe vlasti ili lokalne samouprave. Također, na osnovu specifičnih razvojnih potreba na nivou kantona, gradova i općina, usvajat će se strategije održivog razvoja koje će biti u skladu s ciljevima održivog

razvoja i u skladu s dodatnim specifičnim prioritetima održivog razvoja. Provođenje ciljeva će se vršiti na osnovu budžetskih sredstava i međunarodne finansijske podrške za razvoj.

Izveštavanje prema vladama i Vijeću ministara vršit će se periodično, u obliku informacije koju će pripremiti, na svakom nivou vlasti, članovi radne grupe, a detaljno izvještavanje o stanju u državi će se vršiti kroz Dobrovoljni izvještaj na Političkom forumu na visokom nivou u Njujorku svake tri ili četiri godine, koji će pripremiti Radna grupa za planiranje provođenja ciljeva održivog razvoja u BiH. Radna grupa će održavati periodične sastanke.

Ciljevi održivog razvoja i privatni sektor

Privatni sektor, uz podršku UN-a u BiH, pokrenuo je *mapiranje ciljeva održivog razvoja u odnosu na postojeće lance vrijednosti u sektoru proizvodnje namještaja i automobilske industrije u Bosni i Hercegovini*. Cilj je putem primjene analize sadašnjih lanaca vrijednosti na ciljeve održivog razvoja (na osnovu konkretnih podciljeva i pokazatelja) u odnosu na svaku fazu lanca vrijednosti identificirati pokazatelje ciljeva održivog razvoja koji imaju učinak na pojedinačne dijelove odabranog lanca vrijednosti. Na osnovu mapiranja odredit će se ciljevi održivog razvoja s najvećim učinkom na lance vrijednosti i bit će identificirani pokazatelji (polazište i ciljevi) kako bi se odredili opći i specifični ciljevi smanjenja jaza između postojećih poslovnih praksi u ciljnom lancu vrijednosti i principa i podciljeva u okviru ciljeva održivog razvoja. Stoga će analiza pružiti temelj za ugradnju ciljeva održivog

razvoja u rastuće industrije u zemlji, dok se će istovremeno uspostaviti osnovni okvir praćenja njihovog učinka u odnosu na podciljeve održivog razvoja. Na kraju, obim analize obuhvata izvještaj o održivom poslovanju koji će ponuditi uvid u dobre održive prakse u Bosni i Hercegovini koje su identificirane u procesu koji može inspirirati druge kompanije da doprinesu ostvarenju Agende 2030. Pristup i analiza trebaju biti finalizirani u toku 2019. godine i kao takvi mogu se dalje proširiti na druge industrije u zemlji.

U ljeto 2019. godine je predviđeno održavanje sedmice ciljeva održivog razvoja i poslovne zajednice u okviru koje će biti organizirano više pojedinačnih aktivnosti s fokusom na promoviranje ciljeva održivog razvoja u privatnom sektoru i budućih poslovnih lidera, kao i ključnih aktera u Bosni i Hercegovini. Program sedmice ciljeva održivog razvoja i poslovne zajednice će se sastojati od webinara, partnerskih događaja, ceremonije dodjele nagrada i B2B događaja. U toku sedmice ciljeva održivog razvoja i poslovne zajednice održat će se i ceremonija dodjele nagrada poslovnim liderima održivog razvoja na kojoj će biti proglašeni pobjednici konkursa za nagrade u 2019. godini među malim, srednjim i velikim kompanijama iz privatnog sektora u dvije kategorije: otvaranje radnih mjesta koja omogućavaju dostojanstven rad i isticanje kompanije u smanjenju ekološkog otiska i inovacijama.

Cilj održivog razvoja 18 – Bosna i Hercegovina bez mina do 2030.

Cilj održivog razvoja 18 u Bosni i Hercegovini može staviti deminiranje u središte programa razvoja i kreatorima politika će biti predloženo u toku 2019. godine da razmotre mogućnost dodavanja ovog značajnog cilja održivog razvoja iz Agende 2030 u kontekstu zemlje. Bosna i Hercegovina još uvijek nije zemlja bez mina i još uvijek je čeka znatan rad na deminiranju. Deminiranjem se vraća zemljište na upotrebu i ono ima direktan utjecaj na smanjenje nasilja i straha (cilj održivog razvoja 16), ali i doprinosi ostvarenju cilja održivog razvoja 1 (siromaštvo), cilja održivog razvoja 2 (glad), cilja održivog razvoja 3 (zdrav život), cilja održivog razvoja 8 (inkluzivan rast), cilja održivog razvoja 9 (infrastruktura), cilja održivog razvoja 11 (ljudska naselja) i cilja održivog razvoja 15 (ekosistemi).

Finansiranje za razvoj

U narednom periodu će u fokusu biti novi poslovni modeli koji će moći odblokirati potencijal ulaganja i privući priliv razvojnih investicija i istražiti će se u saradnji s međunarodnim finansijskim institucijama, međunarodnim organizacijama, ali i s privatnim sektorom i domaćim finansijskim institucijama.

Održivi razvoj u obrazovanju

Kako uvesti održivi razvoj u obrazovni sistem, uključujući i pokretanje interdisciplinarnog magistarskog studija iz održivog razvoja također je interesantno pitanje i u tom pravcu će biti pokrenut proces što je prije moguće.

Platforme i mreže vezane za ciljeve održivog razvoja

Možda je najvažnije to što trebamo pomoći postizanje trajnih rješenja i uspostavljanje platformi koje će omogućiti bolje umrežavanje, učešće, razmjenu mišljenja i djelovanje u pravcu postizanja ciljeva održivog razvoja, pri čemu trebamo stvarati provodljiv prostor za dijalog, saradnju i kolektivno djelovanje. Posebno će se naglasak staviti na organizacije koje vode računa o zapostavljenim ljudima, organizacijama mladih i žena, građanskim inicijativama i platformama koje će omogućiti kontinuirani dijalog i povratne reakcije institucija i građana na temu provođenja Agende 2030.

April 2019. godine